

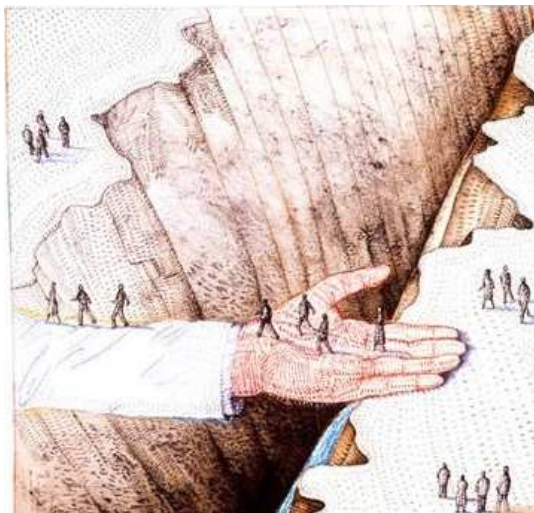
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η θέση του κοινωνικού λειτουργού σήμερα: μια
εμπειρική έρευνα»**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:
ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΓΕΩΡΓΙΑ
ΣΑΚΚΑ ΕΥΣΤΑΘΙΑ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΛΛΙΑ
ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ-ΑΛΚΗΣΤΗ**

Πάτρα, Νοέμβριος 2011

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**«Η θέση του κοινωνικού λειτουργού σήμερα: μια
εμπειρική έρευνα»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:

ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΣΑΚΚΑ ΕΥΣΤΑΘΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΛΛΙΑ

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ-ΑΛΚΗΣΤΗ

**Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα
Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας του
Ανώτατου Τεχνολογικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.**

Πάτρα, Νοέμβριος 2011

©2011, Copyright υπό Σταμούλη Γεωργία, Σακκά Ευσταθία

**Ἄνθρωπος: ο ἀναθρών ἄ ὄπωπε.
(Πλάτων, 427-347 π.Χ.)**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά όλους όσους συνεργάστηκαν μαζί μας, προκειμένου να έχουμε το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ευχαριστούμε θερμά τους γονείς μας, Σπυριδούλα, Παναγιώτη, Φανή, Νίκο, καθώς χωρίς εκείνους δεν θα μπορούσαμε να πραγματοποιήσουμε τίποτα από όλα όσα έχουμε καταφέρει έως τώρα στη ζωή μας. Ευχαριστούμε, επίσης, τις έντεκα επαγγελματίες Κοινωνικούς Λειτουργούς, που στο πλαίσιο της πραγματοποίησης της έρευνας μας, συνεργάστηκαν με προθυμία και μας έδωσαν τις απαραίτητες πληροφορίες που αναζητούσαμε μέσω των συνεντεύξεων.

Θα θέλαμε όμως να ευχαριστήσουμε, ιδιαίτερα, την υπεύθυνη καθηγήτρια της παρούσας πτυχιακής εργασίας, κ. Παρασκευοπούλου- Κόλλια Ευφροσύνη-Άλκηστη για την ενθάρρυνση και την πολύτιμη και ορθή καθοδήγηση της σε όλη τη διάρκεια της δικής μας προσπάθειας προκειμένου να φέρουμε σε πέρας την παρακάτω έρευνα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία μελετά τη θέση των κοινωνικών λειτουργών σήμερα, τόσο βιβλιογραφικά όσο και με έρευνα η οποία έχει σκοπό να διερευνήσει τις στάσεις / απόψεις των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών αναφορικά με το επάγγελμα τους και την αποδοχή του από το κοινωνικό σύνολο.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρήσαμε να πραγματοποιήσουμε μια ιστορική αναδρομή στο εν λόγω επάγγελμα. Προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε την έννοια της Κοινωνικής Εργασίας, κάναμε λόγο για τις μεθόδους και τις αξίες που συνοδεύουν την άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος, ασχοληθήκαμε με το ρόλο, σκιαγραφήσαμε τη φιγούρα και την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών και αναφερθήκαμε στη δεοντολογία που διέπει το συγκεκριμένο επάγγελμα. Επίσης, προσπαθήσαμε να περιγράψουμε τους παράγοντες που καθορίζουν την επιλογή του συγκεκριμένου επαγγέλματος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρήσαμε να αναδείξουμε τη συνύφανση των εννοιών της αυτοεικόνας και της αυτοαντίληψης με την πραγματικότητα του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού. Επίσης, προσπαθήσαμε να συνδέσουμε τον παράγοντα φύλο με την επιλογή του επαγγέλματος αυτού επιχειρώντας να αποδείξουμε ότι η επιλογή αυτή είναι επακόλουθο κοινωνικών κατασκευών, στερεοτύπων και διακρίσεων.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάσαμε την μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνάς μας. Κάνουμε λόγο για το είδος της έρευνας, για το δείγμα, τα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε, τη διαδικασία ανάλυσης δεδομένων και άλλα μεθοδολογικά στοιχεία που αναλύονται εκτενώς στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε η ανάλυση του πραγματολογικού υλικού (δεδομένων έρευνας) που συγκεντρώσαμε από τις συνεντεύξεις.

Η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της συζήτησης των συμπερασμάτων της μελέτης και των συσχετισμών με την υπάρχουσα θεωρία και τις προτάσεις για περαιτέρω έρευνα¹.

ABSTRACT

This paper studies the position of social workers today, both as literature and research that aims to explore the attitudes / opinions of professional social workers about their profession and the acceptance by the community.

¹ Σε αρκετά σημεία χρησιμοποιήσαμε πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, προκειμένου να αποδώσουμε ρεαλιστικά όλα τα στοιχεία αυτής της έρευνας, που πραγματοποιήσαμε.

The first chapter attempts a historical review of the profession of Social Work. Also there is an approach of the concept of Social Work, the methods and values which accompany the exercise of the profession. Furthermore, this chapter deals with the role, the figure and the training of social workers and it refers to the ethics of the profession. Also, we tried to describe the factors that determine the choice of that profession.

The second chapter attempts to highlight the relation between the concepts of self-image and self-perception with the reality of the profession of social worker. Also, we tried to associate the gender of social worker with his/her choice to become a professional social worker by proving that this choice is a result of social construction, stereotyping and discrimination.

The third chapter presents the methodology of the study. It mentions the kind of research, sample, the problems we faced, the process of data analysis and other methodological elements that describe this chapter.

The fourth chapter presents the analysis of factual material (survey data) that we collected from the interviews.

The thesis ends with a presentation discussing the findings of the study and relation of the existing theory and the suggestions for further research.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	III
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	IV
ABSTRACT.....	IV
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	vi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	2
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΥΝΑΦΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΩΝ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	2
1.1 Ορισμός κοινωνικής εργασίας.....	2
1.1.1 Ιστορική αναδρομή στην κοινωνική εργασία.....	4
1.1.2 Η εξέλιξη της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα.....	7
1.2 Φορείς και προγράμματα, στα οποία ασκείται η κοινωνική εργασία.....	8
1.3 Μέθοδοι κοινωνικής εργασίας.....	10
1.4.1 Ποιος είναι ο κοινωνικός λειτουργός.....	14
1.4.2 Ο κοινωνικός λειτουργός και η σχέση του με τους εξυπηρετούμενους	15
1.4.3 Οι ρόλοι του κοινωνικού λειτουργού.....	16
1.4.4 Αναφορές σε προσπάθειες διατύπωσης ενός κώδικα δεοντολογίας του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού.....	17
1.4.5 Συμπεριφορά των Κοινωνικών Λειτουργών ως προς την Εργασία τους.....	18
1.4.7 Η Εξέλιξη της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα	

.....	26
1.5.1 Ο παράγοντας φύλο	28
1.5.2 Η οικογένεια προέλευσης και πρότερες τραυματικές εμπειρίες	29
1.5.3 Η κοινωνικο-οικονομική προέλευση.....	30
1.5.4 Προσωπικές αξίες	30
1.5.5 Συμβιβασμός	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΥΤΟΑΝΤΙΛΗΨΗ-ΑΥΤΟΕΙΚΟΝΑ.....	31
2.1 Ορισμοί.....	31
2.1.1 Εαυτός.....	31
2.1.2 Ο κοινωνικός εαυτός και η αυτοαντίληψη.....	32
2.1.3 Συσχετισμοί της έννοιας της αυτοαντίληψης με την έννοια του εαυτού	32
A. Εαυτός ως υποκείμενο ή αντικείμενο	32
B. Εαυτός ως ενιαίος ή πολυδιάστατος	33
Γ. Φαινομενολογικός εαυτός.....	33
Δ. Εαυτός: πραγματικός ή ιδανικός.....	34
2.1.4 Συσχετισμοί που αφορούν τις έννοιες της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης	34
2.1.5 Συσχετισμοί που αφορούν τις έννοιες της αυτοαντίληψης και της αυτοπαρουσίασης.....	35
2.2 Δομή αυτοαντίληψης.....	36
2.3 Περιεχόμενο αυτοαντίληψης	36
2.4 Διαμόρφωση αυτοαντίληψης και αναπτυξιακά στάδια.....	37
2.5 Αυτοαντίληψη στην ενήλικη ζωή	37
2.6 Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της αυτοαντίληψης.....	38
2.6.1 Οικογένεια	38

2.6.2 Σχολείο	38
2.6.3 Πολιτισμικό πλαίσιο	39
2.6.4 Προσωπική ιστορία του ατόμου.....	39
2.6.5 Φύλο	39
2.6.6 Ο ενεργητικός ρόλος του ατόμου	40
2.7 Φύλο	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	45
3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	45
3.1 Ποιοτική μέθοδος	45
3.2 Ερευνητικές υποθέσεις	46
3.3 Δείγμα	46
3.4 Εργαλείο έρευνας.....	47
3.5 Γνωρίσματα ενός καλού ερευνητή	48
3.6 Τόπος-χρόνος.....	49
3.7 Δεοντολογία συνέντευξης.....	49
3.8 Διαδικασία συνέντευξης.....	50
3.9 Προβλήματα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης	51
3.10 Χρήση μαγνητόφωνου.....	51
3.11 Με ποιο τρόπο γίνεται η ανάλυση των δεδομένων	51
3.11.1 Μέθοδος θεμελιωμένης θεωρίας.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ/ΕΡΕΥΝΑΣ /ΣΥΖΗΤΗΣΗ	52
4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ.....	52
4.1 Κοινωνική εργασία: επιστήμη ή προσφορά;	52

4.2 Φύλο και στερεότυπα	54
4.3 Αμοιβή.....	56
4.4 Κοινωνική εκτίμηση-αποδοχή.....	57
4.5 Ρόλος και προσφορά κοινωνικής εργασίας	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	64
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	66
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	67
Α. Συνεντεύξεις	67

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της εκπόνησης της πτυχιακής μας εργασίας με θέμα: «Η θέση του κοινωνικού λειτουργού σήμερα: μια εμπειρική έρευνα».

Το κίνητρο, που μας οδήγησε στην επιλογή του θέματος αυτού, ήταν ο προβληματισμός σχετικά με το πώς βλέπουν οι κοινωνικοί λειτουργοί τον εαυτό τους αλλά και το προσωπικό μας ενδιαφέρον λόγω του αντικειμένου των σπουδών μας.

Μια από τις αρχικές σκέψεις, που μας οδήγησαν στην διεξαγωγή αυτής της έρευνας ήταν, εάν το γεγονός (που διαπιστώναμε συχνά) ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν χαμηλή αυτοεικόνα-αυτοεκτίμηση μπορεί να εξισωθεί μέσω της εσωτερικής ικανοποίησης που μπορεί να λάβουν. Επίσης, θέλαμε να δούμε εάν η πολιτεία αποδεικνύει ότι όντως αποδέχεται τους συγκεκριμένους επαγγελματίες. Αυτό διαφαίνεται μέσω της αμοιβής τους (η αμοιβή στη σύγχρονη κοινωνία είναι ένα στοιχείο που είναι δυνατόν να κατατάξει κοινωνικά τους ανθρώπους). Τέλος, θέλαμε να μελετήσουμε κατά πόσο το φύλο αποτελεί παράγοντα κοινωνικής υποτίμησης όσον αφορά τους κοινωνικούς λειτουργούς.

Ως καταλληλότερη μέθοδο έρευνας των όσων προαναφέρθηκαν θεωρήσαμε τις συνεντεύξεις (ποιοτική μέθοδος) και την επεξεργασία των δεδομένων που αυτές θα μας έδιναν. Σε επερχόμενο κεφάλαιο αναλύουμε τους επιπλέον λόγους για αυτή μας την επιλογή.

Προκειμένου να μελετήσουμε και αναλύσουμε τα παραπάνω ζητήματα χωρίσαμε την εργασία στα εξής μέρη: στο πρώτο κεφάλαιο αναφερθήκαμε στην ιστορική εξέλιξη της Κοινωνικής Εργασίας και στον ορισμό της, στο δεύτερο ασχοληθήκαμε με την έννοια της αυτοαντίληψης και το φύλο, στο τρίτο περιγράψαμε τη μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας και στο τέταρτο πραγματοποιήθηκε η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις.

Ο σκοπός της εν λόγω έρευνας συνίσταται στο να αναδειχθεί η πραγματική θέση των κοινωνικών λειτουργών στη χώρα μας και το εύρος των προβληματισμών τους αναφορικά με το επάγγελμά τους. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήσαμε ποιοτική μεθοδολογία και συγκεκριμένα συνεντεύξεις, προκειμένου να παρουσιάσουμε τις απόψεις των κοινωνικών λειτουργών. Θεωρήσαμε σημαντική τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας, γιατί θέλαμε να αναδείξουμε το ότι οι συγκεκριμένοι επαγγελματίες δεν έχουν λάβει την κατάλληλη εκπαίδευση και την απαραίτητη στήριξη, με αποτέλεσμα να μην δύνανται να εξασκήσουν το επάγγελμά τους ως θα όφειλαν και θα ήθελαν και να μη συνδράμουν στην περαιτέρω εξέλιξή του.

Η συμβολή της έρευνας αυτής στο επιστημονικό πεδίο της Κοινωνιολογίας, συνίσταται στην επιδίωξη του να δοθεί εναρκτήριο λάκτισμα

προκειμένου να διεξαχθούν παρεμφερείς έρευνες. Πιστεύουμε, επίσης, ότι το να ασχολούμαστε με το πώς βλέπουν οι κοινωνικοί λειτουργοί τον εαυτό τους και το να εξετάζουμε την θέση τους στη σημερινή πραγματικότητα θα μας βοηθήσει στο να κατανοήσουμε την πορεία της επαγγελματικής τους τροχιάς και θα επιτρέψει στους νέους επαγγελματίες να αντιληφθούν καλύτερα τα δεδομένα που επικρατούν στον κλάδο τους και να τα αλλάξουν, εάν επιθυμούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΥΝΑΦΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΩΝ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 Ορισμός κοινωνικής εργασίας

Η κοινωνική εργασία είναι μια σύγχρονη επιστήμη και ένα επάγγελμα που επιδιώκει κοινωνική αλλαγή, κοινωνική δικαιοσύνη και κοινωνική πρόνοια. Διεξάγεται μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο οργανώσεων που φέρνει σε επαφή τους πελάτες με τους κοινωνικούς λειτουργούς δηλαδή σε ενώσεις ανθρώπων των οποίων ο ρόλος τους είναι η επιτέλεση ορισμένων στόχων. Αυτή τη διαδικασία ονομάζουμε «κοινωνική εργασία» (Payne, 2000).

Κατά καιρούς δόθηκαν ορισμοί με σκοπό την ερμηνεία του όρου «κοινωνική εργασία». Ο πρώτος ορισμός της κοινωνικής εργασίας δόθηκε από τη Mary Richmond το 1922. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτόν, «η κοινωνική εργασία αφορά τις διεργασίες, οι οποίες οδηγούν στην ανάπτυξη της προσωπικότητας μέσω προσαρμογών που είναι αποτέλεσμα συνειδητών πράξεων από ένα άτομο σε άλλο άτομο, μεταξύ ατόμων και κοινωνικού περιβάλλοντος» (Richmond, στο Καλλινικάκη, 1998: 45).

Το 1929 η συνδιάσκεψη του Milford (Milford Conference) επιχείρησε να *σχηματοποιήσει* έναν άλλο ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο «η συνεισφορά της κοινωνικής εργασίας είναι σημαντική στο χειρισμό σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων, όπως η φτώχεια, η αναπηρία και η εγκατάλειψη παιδιών και στην ανάπτυξη της ικανότητας του ατόμου για αυτοσυντήρηση στις υπάρχουσες κοινωνικές συνθήκες. Βοηθά το άτομο να αναγνωρίσει τις ανάγκες του και να αξιοποιήσει τις πηγές της κοινότητας» (Καλλινικάκη, 1998: 45-46).

Ο πρώτος γενικός ορισμός διατυπώθηκε από την γενική συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 1950, τον οποίο υιοθέτησε ένα χρόνο αργότερα και το Εθνικό Συμβούλιο Εκπαίδευσης στην Κοινωνική Εργασία των Η.Π.Α. Σύμφωνα με αυτόν η κοινωνική εργασία εμπεριέχει όλες τις ενέργειες και τις υπηρεσίες, που κατευθύνονται σε άτομα, οικογένειες και ομάδες που

έχουν ανάγκη. Σκοπός είναι οι παραπάνω να βοηθηθούν σε προβλήματα που αντιμετωπίζουν, για να μπορέσουν να ζήσουν ικανοποιητικά, μέσα από ενέργειες και υπηρεσίες που συντελούνται προς όφελός τους από κυβερνητικές ή μη οργανώσεις χωρίς ιδιωτικό όφελος. Επομένως, η κοινωνική εργασία «είναι μια διασυνδεδετική ενέργεια μέσω της οποίας μειονεκτούντα άτομα, οικογένειες και ομάδες βοηθούνται να εντοπίσουν όλες τις πηγές της κοινότητας που είναι διαθέσιμες για τις ανάγκες τους» (ΟΗΕ, 1950, στο Καλλινικάκη, 1998: 46).

Λίγα χρόνια αργότερα, το 1958, η επιτροπή άσκησης κοινωνικής εργασίας της Εθνικής Ένωσης Κοινωνικών Λειτουργών των ΗΠΑ όρισε τις εφαρμογές της κοινωνικής εργασίας ως τη «σύνθεση αξιών, στόχων, επικύρωσης, γνώσεων και μεθόδων που αποσκοπεί να βοηθήσει άτομα και ομάδες να αναγνωρίσουν και να λύσουν ή να περιορίσουν τα προβλήματα που μπορεί να εκδηλωθούν στις σχέσεις μεταξύ αυτών και του περιβάλλοντος τους, να επισημάνει πιθανές περιοχές δυσλειτουργίας μεταξύ ατόμων ή ομάδων και του περιβάλλοντος τους έτσι ώστε να προλάβει την εκδήλωση της δυσλειτουργίας και να αναζητήσει, να καθορίσει και να ενισχύσει τις υπάρχουσες ικανότητες των ατόμων-ομάδων-κοινοτήτων» (Καλλινικάκη, 1998: 45-46).

Το 1959 ο Werner Boehm έκανε μια προσπάθεια να ορίσει την έννοια της κοινωνικής εργασίας ως επάγγελμα. Ο ορισμός αυτός έγινε ευρύτερα αποδεκτός από το κοινωνικό σύνολο. Σύμφωνα με τον Boehm η κοινωνική εργασία έχει ως στόχο της να ενισχύσει τη λειτουργική ικανότητα των ατόμων μεμονωμένα και σε ομάδες, μέσα από τις σχέσεις που δημιουργούνται από την αλληλεπίδραση των ίδιων με το περιβάλλον τους (Boehm, στο Καλλινικάκη, 1998). Το 1962 με την διατύπωση στην οποία προέβη ο Gordon η *άσκηση επαγγέλματος* της κοινωνικής εργασίας ορίζεται ως «μια παρεμβατική δράση κατευθυνόμενη προς συγκεκριμένους σκοπούς και καθοδηγούμενη από αξίες, γνώσεις και τεχνικές δεξιότητες (οι οποίες είναι καθορισμένες από το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας) (Gordon, στο Καλλινικάκη, 1998: 47).

Το 1985 η Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών έκανε μια επιπλέον προσπάθεια να ορίσει την έννοια της κοινωνικής εργασίας ως «την εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, η οποία προήλθε από την κοινωνική πρόνοια ως ένας μηχανισμός που συστάθηκε για να διασφαλίσει την κάλυψη των βασικών βιοτικών αναγκών των αδυνάτων που δημιουργήθηκαν από τη βιομηχανική ανάπτυξη και που καλείται να χειριστεί τις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες και να αποτρέψει ή να βελτιώσει τα ατομικά, ομαδικά και κοινοτικά προβλήματα που προκύπτουν από τη δυσλειτουργία ατομικών αναγκών και των κοινωνικών θεσμών (Διεθνής Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών, στο Καλλινικάκη, 1998: 45-48).

Σύμφωνα με τον ορισμό του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας που επικυρώθηκε το 2004 στο Διεθνές Συνέδριο Σχολών Κοινωνικής Εργασίας στο πλαίσιο των συνελεύσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (International Association of schools of social work) και της Διεθνούς

Συνομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών (International Federation of social workers) στην Αδελαΐδα της Αυστραλίας «το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας προάγει την κοινωνική αλλαγή με σκοπό την επίλυση προβλημάτων στις ανθρώπινες σχέσεις και την ενδυνάμωση και απελευθέρωση (liberation) των ανθρώπων για την διασφάλιση της ευημερίας τους. Χρησιμοποιώντας θεωρίες της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των κοινωνικών συστημάτων η κοινωνική εργασία παρεμβαίνει στο επίπεδο αλληλεπίδρασης των ανθρώπων με το περιβάλλον τους. Οι αρχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι θεμελιώδεις στην κοινωνική εργασία» (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2006: 41).

Συμπερασματικά και λαμβάνοντας υπ' όψιν τα όσα προαναφέρθηκαν, γίνεται αντιληπτό ότι η κοινωνική εργασία έχει σύνθετο χαρακτήρα και διαφοροποιείται κατ' αντιστοιχία και αναλογία των διαφορετικών πολιτισμικών πεδίων των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτή. Οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν και συναλλάσσονται μεταξύ τους και αναλαμβάνουν ιδιαίτερους κοινωνικούς ρόλους, ως «κοινωνικός λειτουργός» και «πελάτης». Για την επίτευξη επιθυμητών αποτελεσμάτων οι κοινωνικές σχέσεις μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και πελάτη πρέπει να διέπονται από εκδήλωση ενδιαφέροντος και ανάπτυξη εμπιστοσύνης (Payne, 2000).

1.1.1 Ιστορική αναδρομή στην κοινωνική εργασία

Η κοινωνική εργασία εμφανίστηκε ως αποτέλεσμα της ανάγκης για αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετώπιζαν άτομα ή ομάδες, εξαιτίας περιστασιακών ή μόνιμων γεγονότων που προέκυψαν από τη αστικοποίηση και την εκβιομηχάνιση (φτώχεια) αλλά και οικολογικών καταστροφών (λιμοί, πόλεμοι, σεισμοί κ.α.) (Καλλινικάκη, 1998).

Η εξέλιξη της κοινωνικής εργασίας συνδέεται άμεσα με τα σοβαρά κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά γεγονότα της παγκόσμιας κοινωνίας. Η «αλλαγή» της κοινωνικής εργασίας τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο θεωρείται αυτονόητη αφού έχουν μεταβληθεί τα κοινωνικά προβλήματα. Οι οικονομικές κρίσεις επηρέασαν την ανάπτυξη και την εξειδίκευση των εφαρμογών της στους επιμέρους τομείς (Καλλινικάκη, 1998).

Η κοινωνική εργασία ξεκίνησε με την εφαρμογή νόμων που υποχρέωναν το κοινωνικό σύνολο να καταβάλει φόρους με σκοπό την παροχή βοήθειας στους φτωχούς (Νόμοι υπέρ των φτωχών Γερμανία 1529, 1794). Τα πρώτα *ίχνη* της ανιχνεύονται στους λεγόμενους «Νόμους της Φτώχειας», οι οποίοι είχαν θεσπιστεί μεταξύ 1601 και 1834 και αποτέλεσαν τις πρώτες νομοθετικές προσπάθειες, που αφορούσαν στην κοινωνική εργασία. Σύμφωνα με τους νόμους αυτούς, οι φτωχοί υποχρεώνονταν να εργάζονται, ενώ όσοι έδειχναν απροθυμία οδηγούνταν στα αναμορφωτήρια. Οι πρώτοι επαγγελματίες που

ασχολήθηκαν με την κοινωνική εργασία ήταν οι «φιλικόι επισκέπτες», δηλαδή γυναίκες της μεσαίας τάξης της Αγγλίας, που στις αρχές του 1800 προσέφεραν εθελοντική βοήθεια σε άπορες οικογένειες. Στη συνέχεια, το 1840, δηλαδή, οι γυναίκες αυτές συγκρότησαν οργανωμένες ενώσεις για την αντιμετώπιση της φτώχειας. Γύρω στο 1900 οι «φιλικόι επισκέπτες» αντικαταστάθηκαν από αμειβόμενο προσωπικό (Καλλινικάκη, 1998).

Αρχικά η άσκηση της κοινωνικής εργασίας ταυτιζόταν με την άσκηση της φιλανθρωπίας. Στη φάση αυτή η εθελοντική εργασία των ατόμων που στελέχωναν το έργο που αναλάμβαναν να φέρουν εις πέρας θεωρούνταν «αποστολή» και «λειτουργήματα» και όχι βιοποριστικό επάγγελμα. Τα μέλη αυτά των φιλανθρωπικών οργανώσεων στην προσπάθειά τους να καλύψουν τις κοινωνικές ανάγκες και να προσφέρουν αποτελεσματικές κοινωνικές υπηρεσίες υιοθέτησαν τεχνικές και μεθόδους παρέμβασης και παροχής βοήθειας για την επίτευξη του έργου τους (Καλλινικάκη, 1998).

Το χρονικό διάστημα από τα μέσα του 18^{ου} αι. μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. ήταν σημαντικό για την ιστορία της κοινωνικής εργασίας. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου η κοινωνική εργασία από φιλανθρωπική ενασχόληση έγινε αυτοτελής εφαρμοσμένη επιστήμη (Brieland, στο Καλλινικάκη, 1998: 94). Η άσκησή της ως επάγγελμα αναγνωρίστηκε επίσημα με τη διάκριση και την εφαρμογή της στους τομείς α) της ιατρικής κοινωνικής εργασίας, β) της ψυχιατρικής κοινωνικής εργασίας και γ) της παιδικής προστασίας (Καλλινικάκη, 1998).

α) Η κοινωνική εργασία ως επάγγελμα στον τομέα της ιατρικής εγκαινιάστηκε για πρώτη φορά στο Γενικό Νοσοκομείο της Μασαχουσέτης στη Βοστώνη το 1905 από τον γιατρό C.Cabot και την ίδια χρονιά αναγνωρίστηκε επίσημα ως επάγγελμα και στην Αγγλία με την πρόσληψη κοινωνικών λειτουργών στα αντιφυματικά ιατρεία (Καλλινικάκη, 1998).

β) Στον τομέα της ψυχιατρικής η κοινωνική εργασία εισήχθη από τον ψυχίατρο Adolf Meyer, ο οποίος πίστευε ότι αποτελεί αναγκαιότητα η εισαγωγή και άσκησή της στην μετανοδοκομειακή φροντίδα των ψυχικά ασθενών (ιατροπαιδαγωγικά κέντρα στις Η.Π.Α.). Επιπροσθέτως, ο Elmer Southard δίδασκε, ήδη από το 1918, το μάθημα της κοινωνικής ψυχιατρικής στην πρώτη σχολή ψυχιατρικής κοινωνικής εργασίας (Καλλινικάκη, 1998).

γ) Το 1900 αρχίζουν να γνωρίζουν ανάπτυξη οι τομείς της προστασίας του παιδιού και της σχολικής κοινωνικής εργασίας με την πρόσληψη κοινωνικών λειτουργών στα δημόσια σχολεία (1906), οι οποίοι ανέλαβαν τη «σύνδεση» των σχολείων με το κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών (Καλλινικάκη, 1998).

Η κοινωνική εργασία γνώρισε σημαντική και γρήγορη ανάπτυξη τις πρώτες δεκαετίες μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο τόσο στις Η.Π.Α., όσο και στην Ευρώπη. Στην Ελλάδα εξελίχθηκε παράλληλα και σε αλληλεξάρτηση με την κοινωνική πρόνοια, στην οποία την εξέλιξη συνέβαλε καθοριστικά. Σύμφωνα με την Καλλινικάκη, (1998) είναι στενά συνδεδεμένη και πλήρως ταυτισμένη με την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας. Οι κοινωνικοί λειτουργοί ήταν οι

επαγγελματίες που κλήθηκαν να πραγματοποιήσουν τους στόχους του κράτους πρόνοιας και να επιφέρουν τις απαραίτητες κοινωνικές αλλαγές. Η παροχή βοήθειας σε αυτούς που είχαν ανάγκη από εθελοντική εργασία και από προϊόντα φιλανθρωπικής διάθεσης κατέληξε σε μια επιστημονικά τεκμηριωμένη διαδικασία παροχής βοήθειας (Καλλινικάκη, 1998: 25).

Σταδιακά οι στόχοι της κοινωνικής εργασίας στρέφονται ολοένα και περισσότερο στη διαμόρφωση κρατικής πολιτικής, η οποία θα έχει ως στόχο να εξασφαλίσει καλές συνθήκες ζωής για όλους τους πολίτες. Σκοπός της είναι το κράτος να αναλάβει όχι μόνο τη μέριμνα για την κάλυψη των βιοτικών και κοινωνικών αναγκών των πολιτών του αλλά τώρα πλέον το ενδιαφέρον στρέφεται και προς την εξασφάλιση μιας ευπρεπούς διαβίωσης στα άτομα εκείνα, που στερούνται προνομίων, σε σύγκριση με το επίπεδο διαβίωσης των άλλων μελών της κοινότητας (Καλλινικάκη, 1998)

Σε γενικές γραμμές η κοινωνική εργασία ακολούθησε τρεις φάσεις κατά τη διάρκεια εξέλιξής της:

- 1) Απομάκρυνση από την άσκηση της φιλανθρωπίας και την παροχή ελεημοσύνης
- 2) Ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας για άπορους, ευάλωτους ανθρώπους και καθιέρωση της κοινωνικής ασφάλισης
- 3) Ανάπτυξη κοινωνικών υπηρεσιών για όλους τους πολίτες (Καλλινικάκη, 1998: 96)

Σήμερα με δεδομένες τις συνεχώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες, προκύπτουν καινούργια δεδομένα, τα οποία καλείται να καλύψει η κοινωνική εργασία, γεγονός που καθιστά αναγκαία την διεύρυνση του πεδίου δράσης της. Οι δημογραφικές αλλαγές, οι αλλαγές στη δομή της οικογένειας, η αύξηση της κοινωνικής βίας και η κοινωνική αστάθεια είναι στοιχεία που διαμορφώνουν τη σύγχρονη πραγματικότητα και επιβάλλουν στην κοινωνική εργασία να ακολουθήσει νέες, διαφορετικές προσεγγίσεις. Γι αυτό το λόγο αναζητούνται νέες επιλογές τρόπων και μεθόδων παρέμβασης (Καλλινικάκη, 1998).

Συγκεκριμένα η πρόνοια σήμερα δεν εξυπηρετεί μόνο υλικές ανάγκες αλλά ενδιαφέρεται να ικανοποιήσει και τις ψυχικές ανάγκες των ανθρώπων. Οι κοινωνικοί λειτουργοί σήμερα εστιάζουν την προσοχή τους στη διερεύνηση των αιτιών ,δηλαδή στο «γιατί» προκύπτει ένα πρόβλημα και κύριο μέλημα τους είναι η πρόληψη της εμφάνισής του και η αντιμετώπιση των επιπτώσεών του. Οι κοινωνικές υπηρεσίες δεν ενδιαφέρονται μόνο να παρέχουν βοήθεια και να εξυπηρετούν τα άτομα. Ενδιαφέρονται και για τον τρόπο, με τον οποίο θα γίνει η εξυπηρέτηση, καθώς και για τη μεταχείριση που θα έχει το άτομο ή η ομάδα από την κοινωνική υπηρεσία (Καλλινικάκη, 1998: 99).

Η κοινωνική εργασία συνέβαλε σημαντικά και στην αντιμετώπιση των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ). Οι εξελίξεις που σημειώθηκαν στον τομέα αυτό είναι σημαντικές και γι' αυτό το λόγο ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών μπορεί να θεωρηθεί βαρύνουσας σημασίας. Σήμερα τα άτομα με ειδικές ανάγκες ζουν συνήθως με τις οικογένειες τους και μόνο όταν εκείνες δεν

μπορούν να αναλάβουν την ανατροφή και την φροντίδα τους, οι κοινωνικοί λειτουργοί τα τοποθετούν σε ανάδοχες ή θετές οικογένειες ή σε ξενώνες ανοιχτής διαβίωσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις το ενδιαφέρον και η προσοχή του κοινωνικού λειτουργού εστιάζεται στον τρόπο με τον οποίο θα συμβιώσει λειτουργικά το άτομο με ειδικές ανάγκες με την οικογένεια του. Μια τελευταία σημαντική εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα είναι η θεσμοθέτηση της ενσωμάτωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) στο γενικό σχολικό πλαίσιο, η οποία δημιούργησε ένα νέο και ελκυστικό αντικείμενο εργασίας για την κοινωνική εργασία (Καλλινικάκη, 1998).

Τέλος στη σημερινή εποχή η ανάπτυξη της φροντίδας μέσα στη κοινότητα και στο σπίτι είναι ευρέως διαδεδομένη. Ιδρύονται κέντρα φροντίδας για μικρό αριθμό ατόμων, σε συνδυασμό με άλλες υπηρεσίες στην κοινότητα, όπως τα κέντρα ημιαυτόνομης διαμονής ημέρας ή νύχτας, οι ξενώνες κ.α.(Καλλινικάκη, 1998).

1.1.2 Η εξέλιξη της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα

Το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας εμφανίστηκε στην Ελλάδα εν μέσω εμφυλίου πολέμου. Συγκεκριμένα το 1950 άρχισε η εφαρμογή της ως επιστημονικής μεθόδου και ως ειδικής τεχνικής άσκησης της κοινωνικής πρόνοιας. Ως τότε οι δραστηριότητες της κοινωνικής πρόνοιας πραγματοποιούνταν από κοινωνικά στελέχη δηλαδή από εκπαιδευμένους κοινωνικούς λειτουργούς που αποτελούσαν τα βασικά στελέχη της κοινωνικής πρόνοιας. Η χρονιά αυτή (1950) θεωρείται σημαντική για την εξέλιξη της κοινωνικής εργασίας. Το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας ήθελε να εκσυγχρονίσει την κοινωνική πρόνοια και να αναπτύξει πρόγραμμα για την «παιδική προστασία παρ' οικογένειας». Για την υλοποίηση του προγράμματος το υπουργείο προσέλαβε σε συνεργασία με τη Βασιλική Πρόνοια κοινωνικούς λειτουργούς (Καλλινικάκη, 1998: 105).

Η άσκηση της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα αναγνωρίστηκε επίσημα με την έκδοση του Ν.Δ. 4018 «Περί του θεσμού των κοινωνικών λειτουργών» (Φ.Ε.Κ 247/12-11-1959) και την έκδοση του διατάγματος «Περί της ασκήσεως του επαγγέλματος των κοινωνικών λειτουργών (Β.Δ. 690/1961, Φ.Ε.Κ. 163/1961). Το 1978 το Π.Δ. 891/7-12-1978 (Φ.Ε.Κ. 213, τεύχος Α) «Περί καθορισμού δράσης του αντικείμενου εργασίας των κοινωνικών λειτουργών» όρισε τους τομείς δράσεις των κοινωνικών λειτουργών, ενώ το Π.Δ. 23/26-1-1989 (Φ.Ε.Κ. 23, τεύχος Α) «Καθορισμός επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων των Τμημάτων Κοινωνικής Εργασίας των ΤΕΙ» εξειδίκευσε τους τομείς δράσης των κοινωνικών λειτουργών (στις κοινωνικές υπηρεσίες των Ενόπλων Δυνάμεων και στις υπηρεσίες του Υπουργείου Δημόσιας τάξης (Καλλινικάκη, 1998).

Στην αρχή της δεκαετίας του 1980 έγινε προσπάθεια για την δημιουργία κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα. Αυτή η προσπάθεια επηρέασε θετικά την ανάπτυξη της κοινωνικής εργασίας καθώς δημιουργήθηκαν κοινωνικά προγράμματα. Σημαντικός αριθμός κοινωνικών λειτουργών προσελήφθηκαν σε ΚΑΠΗ, Κέντρα υγείας, Κέντρα Ψυχικής υγείας, κ.α. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1987) επηρέασε την κοινωνική πολιτική της Ελλάδας και είχε θετική επίδραση στην ανάπτυξη της κοινωνικής εργασίας. Κοινωνικοί λειτουργοί απασχολήθηκαν σε προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση (προγράμματα κατά της ανεργίας, της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού, προγράμματα βοήθειας στο Σπίτι κ.α.). Είναι γεγονός, βέβαια, ότι υπήρχαν περιπτώσεις που προγράμματα που ήταν αποτελεσματικά σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες δεν ήταν αποτελεσματικά όταν εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα επειδή οι κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες ήταν διαφορετικές (Καλλινικάκη, 1998).

1.2 Φορείς και προγράμματα, στα οποία ασκείται η κοινωνική εργασία

Η κοινωνική εργασία ασκείται σε όλους τους φορείς και προγράμματα ανάπτυξης κοινωνικής πολιτικής. Οι τομείς άσκησης της είναι πολλοί και διευρύνονται σε κάθε είδους κοινότητα και σε διαφορετικές ομάδες ανθρώπων με ποικίλα προβλήματα και καταστάσεις και αναφέρονται παρακάτω.

Υπηρεσίες οικογένειας και παιδικής προστασίας

- Κέντρα οικογενειακού προγραμματισμού
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες οικογένειας
- Βρεφονηπιακοί σταθμοί
- Παιδότοποι
- Κέντρα νεότητας
- Κατασκηνώσεις
- Μαθητικές εστίες

Υποκατάσταση φυσικής οικογένειας

- Κέντρα βρεφών
- Υπηρεσίες υιοθεσιών
- Ξενώνες φιλοξενίας
- Παιδικά χωριά S.O.S

Προγράμματα ενίσχυσης οικονομικά αδύναμων οικογενειών

- Πολυμελείς οικογένειες
- Οικονομικά αδύναμες οικογένειες
- Παιδιά που στερούνται την πατρική προστασία

Προγράμματα κοινωνικής προστασίας για ηλικιωμένους

- Κ.Α.Π.Η
- Ιδρύματα κλειστής περίθαλψης
- Προγράμματα κοινοτικής φροντίδας για ηλικιωμένους

Προστασία ατόμων με ειδικές ανάγκες -οικονομικές παροχές

- Παροχές σε είδος π.χ. αναπηρικά καρότσια
- Ξενώνες φιλοξενίας
- Ιδρύματα περίθαλψης

Κοινωνική ασφάλιση-απασχόληση

- Επιδόματα ανέργων
- Σύνταξη και επιδόματα για άτομα με ειδικές ανάγκες
- Προσωπικές κοινωνικές υπηρεσίες στους ασφαλισμένους και τις οικογένειες τους

Κατοικία

- Προγράμματα για στέγαση προσφύγων
- Κατοικία σε άτομα που την έχουν ανάγκη (εργάτες)
- Επιδότηση ενοικίου

Εργασία

- Τομέας επαγγελματικού προσανατολισμού
- Γραφεία εύρεσης εργασίας
- Γραφεία εύρεσης εργασίας σε άτομα με ειδικές ανάγκες

Εκπαίδευση

- Συνέχιση φοίτησης των μαθητών σε περιόδους σοβαρών προσωπικών κρίσεων
- Ενσωμάτωση και υποστήριξη μαθητών με ειδικές ανάγκες
- Ανάπτυξη προγραμμάτων πρόληψης κοινωνικής και πολιτιστικής ευαισθητοποίησης με την ενεργό συμμετοχή και δράση της μαθητικής κοινότητας
- Κάλυψη διδάκτρων βοηθητικών μαθημάτων από κοινωνικές υπηρεσίες

Παραβατικότητα

- Εισαγγελείς και δικαστήρια ενηλίκων
- Υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων
- Σωφρονιστικά ιδρύματα
- Προγράμματα κοινωνικής επανένταξης

Υγεία

- Πρωτογενής πρόληψη, ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και αξιοποίηση για έγκαιρη αποτροπή προβλημάτων

- Δευτερογενής πρόληψη, έγκαιρος εντοπισμός και αντιμετώπιση των προβλημάτων
- Τριτογενής πρόληψη, δηλαδή αποκατάσταση των προβλημάτων

Ψυχική υγεία

- Κοινωνικά κέντρα ψυχικής υγείας (Καλλινικάκη, 1998: 184-199)

Η κοινωνική εργασία ασκείται σε όλους τους φορείς προνοιακής και αναπτυξιακής κοινωνικής πολιτικής. Οι τομείς άσκησης είναι πολλοί και επεκτείνονται σε διαφορετικές ομάδες ανθρώπων και στα προβλήματά τους (Καλλινικάκη, 1998)

Διακρίσεις των τομέων άσκησης της κοινωνικής εργασίας: γίνονται με βάση:

- Το φυσικό χώρο στον οποίο ασκείται η κοινωνική εργασία π.χ. εργοστάσια -εργασιακός τομέας, νοσοκομεία - νοσοκομειακός τομέας, σχολεία - σχολικός τομέας, κ.τ.λ.
- Το νομικό καθεστώς σύστασης και λειτουργίας της κοινωνικής υπηρεσίας (δημόσιος, ιδιωτικός, εθελοντικός τομέας)
- Την ηλικιακή ομάδα η οποία εξυπηρετείται (τομέας προστασίας βρεφών, νέων, ηλικιωμένων)
- Το είδος του προβλήματος το οποίο η κοινωνική εργασία καλείται να αντιμετωπίσει (τομέας παραβατικότητας, τομέας κακοποίησης, τομέας εξάρτησης ουσιών, κ.α.)
- Την κατάσταση κρίσης που διαχειρίζεται (π.χ.τομέας προσφύγων)

Οι παραπάνω διακρίσεις έχουν θεσμοθετηθεί με βάση το νομικό καθεστώς και το είδος των κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η κοινωνική εργασία (Καλλινικάκη, 1998).

1.3 Μέθοδοι κοινωνικής εργασίας

Αναφερόμενοι στον όρο μέθοδο, κάνουμε λόγο για μια υπεύθυνη, συνειδητή και πειθαρχημένη χρήση των γνώσεων, των τεχνικών, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων του επαγγελματία, στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Ουσιαστικά η μέθοδος αναφέρεται σε μια συστηματική προσέγγιση όλων των διαθέσιμων μέσων για την εκτέλεση μιας λειτουργίας. Ο Schwartz υποστηρίζει ότι η μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας, ειδικότερα, είναι ο συστηματικός τρόπος με τον οποίο παρεμβαίνουν οι κοινωνικοί λειτουργοί στη σχέση μεταξύ των ατόμων και του περιβάλλοντός τους (Καλλινικάκη, 1998: 123). Σήμερα οι εφαρμογές της κοινωνικής εργασίας βρίσκονται σε διαρκή εξέλιξη. Νέα πρότυπα παρέμβασης αναπτύσσονται σε ειδικές πλυθυσμιακές ομάδες, όπως για παράδειγμα στους πρόσφυγες και στους φορείς του AIDS και σε νέες περιοχές σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων,

όπως για παράδειγμα η κακοποίηση, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η εξάρτηση του τοξικομανή κ.α.(Καλλινικάκη, 1998: 125).

Οι βασικές μέθοδοι της κοινωνικής εργασίας είναι:

α. Η Κοινωνική εργασία με άτομα (ΚΕΑ), β. Η κοινωνική εργασία με ομάδες(ΚΕΟ), γ. Η κοινωνική εργασία με κοινότητα (ΚΕΚ)

α. Η Κοινωνική εργασία με άτομα (ΚΕΑ)

Πρόκειται για τη συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού πρόσωπο με πρόσωπο με το άτομο, το οποίο απευθύνεται στην υπηρεσία.. Η Hellen Harris, μια σημαντική εκπρόσωπος της μεθόδου με πλούσιο διδακτικό, συγγραφικό και συμβουλευτικό έργο, διατυπώνει το εξής: «...πυρήνας της ΚΕΑ είναι ένα άτομο που έρχεται στον επαγγελματία κοινωνικό λειτουργό και (ο κοινωνικός λειτουργός) το βοηθά μέσω μιας διεργασίας». Ήταν η πρώτη μέθοδος που αναπτύχθηκε μεταξύ των τριών, είχε ως σκοπό την κάλυψη των ατομικών αναγκών και είναι η πιο διαδεδομένη. Σκοπός αυτής της μεθόδου είναι η αναγνώριση του προβλήματος από τον εξυπηρετούμενο και η πρόληψη και αποτροπή των επιπτώσεων του προβλήματος στα άτομα και στο περιβάλλον. Η Κοινωνική Εργασία με Άτομα στρέφει την προσοχή της στις ανάγκες του ατόμου και χρησιμοποιεί ως κύριο μέσο βοήθειας την ίδια την επαγγελματική σχέση, που αναπτύσσεται μεταξύ του ατόμου και του κοινωνικού λειτουργού (Καλλινικάκη, 1998 σελ.126-128).

Υπάρχουν και περιπτώσεις, όπου ο κοινωνικός λειτουργός που συνεργάζεται με ένα άτομο, μέλος μιας συγκεκριμένης οικογένειας, μπορεί να κρίνει ότι είναι απαραίτητη η συνεργασία του με όλη την οικογένεια του ατόμου αυτού. Σε αυτή την περίπτωση, θα χρειαστεί να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις του εκείνες που έχουν σχέση με τη δυναμική της ομάδας και να αναλάβει ρόλους και να αξιοποιήσει τεχνικές, που χρησιμοποιεί ο κοινωνικός λειτουργός όταν εργάζεται με ομάδες (Κατσορίδου- Παπαδοπούλου, 2006).

β. Η κοινωνική εργασία με ομάδες

Στην περίπτωση αυτή ο κοινωνικός λειτουργός συνεργάζεται με περισσότερα από δύο άτομα. Η ΚΕΟ επιδιώκει να επιφέρει σημαντικές αλλαγές, όπως την ανάπτυξη ή την αλλαγή των συνθηκών που υπάρχουν στη ομάδα, δηλαδή να αναγνωριστούν και να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες των μελών, όπως και οι σχέσεις μεταξύ τους αλλά και της ίδιας της ομάδας με το ευρύτερο περιβάλλον. Η συγκεκριμένη μέθοδος στρέφει την προσοχή της στις ανάγκες του ατόμου και διατηρεί ζωνφό το ενδιαφέρον του για τις ανάγκες αυτές, τους περιορισμούς και τις ικανότητες της ομάδας όπου το άτομο ανήκει. Αξιοποιεί την επαγγελματική σχέση ως μέσο εργασίας του κοινωνικού λειτουργού. Για να είναι αποτελεσματικές οι παρεμβάσεις του επαγγελματία πρέπει να εργάζεται όχι μόνο θεωρητικά αλλά και να συμμετέχει εμπράκτως στην ομάδα και να εμπλέκεται συνειδητά με τα μέλη της. Άρχισε να διδάσκεται στις ΗΠΑ στο πανεπιστήμιο Western Reserve το 1923 από την Grace Coyle και στη σχολή του Οχάϊο το 1928. Στην Ελλάδα εντάχθηκε σαν μάθημα στη Σχολή κοινωνικής πρόνοιας του Αμερικάνικου κολεγίου το 1945. Σκοπός της ομάδας αυτής είναι η

επίλυση των προβλημάτων που αφορούν τη σχέση και την επικοινωνία των μελών μεταξύ τους. Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην ομάδα είναι μεσολαβητικός, υποστηρικτικός, συμβουλευτικός (Καλλινικάκη, 1998: 139-140).

«Η κοινωνική εργασία με ομάδες στρέφει την προσοχή της στις ανάγκες του ατόμου και παράλληλα διατηρεί ζωντανό το ενδιαφέρον της για τις ανάγκες, τους περιορισμούς και τις ικανότητες της ομάδας, όπου το άτομο ανήκει» (Κατσορίδου- Παπαδοπούλου, 2006: 23).

Σκοπός αυτής της μεθόδου είναι η κάλυψη αναγκών των μελών για κοινωνική μάθηση και για ενίσχυση της ψυχοκοινωνικής τους ανάπτυξης, δηλαδή η απόκτηση και η ενίσχυση δεξιοτήτων των μελών για επικοινωνία και σχέσεις, όπως και η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του ατόμου-μέλους μέσα από τα διάφορα επιτεύγματά του. Αποτέλεσμα του τελευταίου σκοπού είναι να βοηθηθούν ομάδες ατόμων με ιδιαίτερες φυσικές, συναισθηματικές, ψυχικές και κοινωνικές ανάγκες, όπως ομάδες εφήβων, ηλικιωμένων, ατόμων με πρόσφατη φυσική αναπηρία, ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες ένταξης στο νέο κοινωνικό χώρο, όπως πρωτοετείς φοιτητές που φτάνουν πρώτη φορά σε μεγαλούπολη, πρόσφυγες κ.α. Επίσης η μέθοδος αυτή στοχεύει στο να κατευθύνει και να βοηθήσει τα μέλη να δώσουν λύσεις σε κοινά προβλήματα ζωής, ούτως ώστε να αμβλυνθούν οι πιέσεις που δέχονται από αυτά. Τέτοια προβλήματα ζωής προκύπτουν σε οικογένειες οι οποίες βρίσκονται σε κρίση, σε ομάδες εξαρτημένων ανθρώπων, ομάδες φορέων AIDS κ.α. Τελικός σκοπός της μεθόδου αυτής είναι η παραγωγή έργου, δηλαδή η δυνατότητα να αναπτύξει η ομάδα την ικανότητα της να λαμβάνει και να εφαρμόζει αποφάσεις και να αξιοποιεί τις πηγές βοήθειας που υπάρχουν στο εξωτερικό περιβάλλον (Κατσορίδου-Παπαδοπούλου, 2006: 36-37).

γ. Η κοινωνική εργασία με κοινότητα

Αφορά τη συστηματική αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων στην κοινότητα. Πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία, με το λεγόμενο «κίνημα κοινοτικών εστιών» που είναι από τους σπουδαιότερους προδρόμους αυτής της μεθόδου (Ζωγράφος, 1997: 27).

Είναι μια διαδικασία κινητοποίησης της κοινότητας, ώστε να αντιληφθεί την πραγματική διάσταση των ζητημάτων που την απασχολούν, να τα αξιολογήσει, να τα ιεραρχήσει και να σχεδιάσει τον τρόπο αντιμετώπισής τους. Μέσω αυτής, επιδιώκεται η ανάπτυξη διάφορων προγραμμάτων και η πληροφόρηση όλων των μελών της κοινότητας για την ύπαρξη τους καθώς επίσης και για τον τρόπο και το δικαίωμα συμμετοχής σε αυτά. Για να είναι επιτυχής η παρέμβαση πρέπει να προηγηθεί μελέτη, προκειμένου να εκτιμηθούν οι ανάγκες και να γίνει αξιολόγηση των υπηρεσιών, ούτως ώστε να πραγματοποιηθεί ο κατάλληλος σχεδιασμός, που θα υιοθετηθεί, για την συγκεκριμένη κοινότητα και η παρέμβαση να είναι αποδεκτή από όλους και να μπορεί να χαρακτηριστεί αποτελεσματική (Καλλινικάκη, 1998).

1.4 Οι αξίες και οι βασικές αρχές αναφορικά με την άσκηση της κοινωνικής εργασίας

Οι γενικές αξίες και αρχές εμπεριέχονται σε διεθνείς και εθνικούς κώδικες δεοντολογίας του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας, που καθορίζουν και αναλύουν αφενός μεν τις γενικές, πανανθρώπινες αξίες και αρχές του, αφετέρου δε το πλαίσιο δεοντολογίας με βάση το οποίο ασκεί το επάγγελμα του ο κάθε κοινωνικός λειτουργός στο συγκεκριμένο κοινωνικό πολιτικό χώρο (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2006: 61).

Ως ανθρωποκεντρική επιστήμη η κοινωνική εργασία θέτει ως βασικές αξίες τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας καθώς επίσης τη δημοκρατία και την κοινωνική αλλαγή. Οι αξίες αυτές συνιστούν «το βασικό πυρήνα της ύπαρξής της» (Καλλινικάκη, 1998). Ο κοινωνικός λειτουργός ενεργεί με βάση εκείνες τις αξίες, που προάγουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα του ατόμου. Δίνεται έμφαση στο σεβασμό της προσωπικότητας του εξυπηρετούμενου, στοιχείο που συνιστά τη βάση των ανθρώπινων σχέσεων. Ένας κοινωνικός λειτουργός πρέπει να κατανοεί την κατάσταση στην οποία βρίσκεται το άτομο και να αναγνωρίζει ότι μπορεί να παρέμβει μόνο με την συγκατάθεση του ιδίου του ατόμου. Κάθε άνθρωπος είναι ικανός να θέτει στόχους και να προσπαθεί για την επίτευξη τους και την αποκόμιση των ωφελειών που αυτοί προσφέρουν. Το άτομο πρέπει να αναγνωρίζεται ως πολίτης με πλήρη δικαιώματα και ευθύνες. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία ατόμων που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση (ανάπηρα άτομα, ηλικιωμένοι κ.λ.π). Επίσης δίνονται ευκαιρίες στα άτομα να αναπτύξουν και να ασκήσουν τις ικανότητές τους, αλλά και να ικανοποιήσουν ποικίλες ψυχοκοινωνικές ανάγκες που αντιμετωπίζουν σε κάθε φάση της ζωής τους (Καλλινικάκη, 1998).

Επίσης, η ελευθερία βούλησης, το δικαίωμα του ατόμου για αυτοδιάθεση και αυτοβοήθεια αλλά και η εχεμύθεια αποτελούν βασικές αλληλένδετες αξίες στην επαγγελματική στάση του κοινωνικού λειτουργού. Σε αυτό το σημείο κρίνεται κατάλληλο να τονιστεί η προσπάθεια που καταβάλλει ο κοινωνικός λειτουργός για ανάπτυξη και αξιοποίηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων καθώς και των υπηρεσιών και ωφελειών από την κοινότητα για βοήθεια στους εξυπηρετούμενους (Καλλινικάκη, 1998). Εξίσου σημαντική αξία είναι αυτή της μοναδικότητας του κάθε ατόμου, «η αξία την οποία προτάσσουν όλα σχεδόν τα κείμενα που παρουσιάζουν τη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας, καθώς και των διεθνών κωδικών δεοντολογίας, αφορά την μοναδικότητα της προσωπικότητας κάθε ανθρώπινης ύπαρξης. Κάθε άτομο έχει μια μοναδική αξία, ανεξάρτητα από την καταγωγή, την εθνικότητα, το φύλο, την ηλικία, τις πεποιθήσεις, την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση ή την συνεισφορά του στην κοινωνία» (Καλλινικάκη, 1998: 44).

«Κατά την Banks (1995) οι αξίες αναφέρονται σε κανόνες, πεποιθήσεις ή στάσεις, θεωρητικές, ηθικές, πολιτικές ή ιδεολογικές. Το περιεχόμενο των αξιών

της κοινωνικής εργασίας παραπέμπει σε ένα σύνολο ηθικών-ιδεολογικών αρχών τις οποίες οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να τηρούν στο πλαίσιο άσκησης του επαγγέλματός τους» (Thompson, στο Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2006: 61).

Η άσκηση της κοινωνικής εργασίας, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στηρίζεται και αναπτύσσεται στο πλαίσιο της επαγγελματικής σχέσης και της διαπροσωπικής επικοινωνίας του κοινωνικού λειτουργού με τον εξυπηρετούμενο. Η σχέση αυτή λειτουργεί μέσα σε συγκεκριμένα όρια χώρου, χρόνου και αρχών που καθορίζονται από τις γνώσεις και τις δεξιότητες του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού (Καλλινικάκη, 1998).

1.4.1 Ποιος είναι ο κοινωνικός λειτουργός

Ο κοινωνικός λειτουργός ασκεί το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας αξιοποιώντας συστηματικά τις επιστημονικές γνώσεις και τηρώντας τις αρχές και την δεοντολογία του επαγγέλματός του (Καλλινικάκη, 1998).

Ως επαγγελματίας διαθέτει, λόγω της ειδικής του εκπαίδευσης, τις αναγκαίες γνώσεις και χρησιμοποιεί τη μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας, τις δυνατότητες που η γνώση της του δίνει προκειμένου να βοηθήσει αποτελεσματικά όσους αναλαμβάνει να εξυπηρετήσει. Επίσης έχει την εξουσιοδότηση της πολιτείας να ασκεί το επάγγελμα του με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που συνεπάγεται η επαγγελματική του ιδιότητα. Σύμφωνα με αυτή παίρνει αποφάσεις και προχωρά σε πράξεις και ενέργειες που κρίνει ότι είναι προς το συμφέρον των ατόμων που αναλαμβάνει να εξυπηρετήσει. Ως εργαζόμενος σε μια οργάνωση, την εκπροσωπεί και εφαρμόζει τα προγράμματα και την πολιτική της. Ο κοινωνικός λειτουργός λοιπόν έχει την υποχρέωση να βοηθήσει αυτόν που προσέρχεται στην υπηρεσία όχι μόνο ως ένας άλλος συνάνθρωπός του αλλά παράλληλα και ως εκπρόσωπος, τόσο της προαναφερθείσας οργάνωσης, στην οποία ανήκει, όσο και του επαγγέλματός του. Είναι και αυτός ένας άνθρωπος με προσωπικές ικανότητες και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνώρισμα (φύλο, θρήσκευμα, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, κοινωνικοοικονομική προέλευση, κ.α.). Έχει δική του προσωπικότητα, τις δικές του συναισθηματικές ανάγκες, τις αξίες, στις οποίες πιστεύει. Όλες αυτές οι ιδιότητες, που συνυπάρχουν με την επαγγελματική του ιδιότητα, επηρεάζουν την σχέση του με τους εξυπηρετούμενους (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2006).

Καθήκον του κοινωνικού λειτουργού είναι να βοηθάει ανθρώπους ή ομάδες ατόμων στην αντιμετώπιση καταστάσεων που δημιουργούνται από την κοινωνία, την οικογένεια ή άλλους λόγους.

Τα καθήκοντά του αυτά περιλαμβάνουν μελέτη της πραγματικής κατάστασης σε οικογένειες με προβλήματα κατοικίας, με σοβαρά οικονομικά προβλήματα, οικογένειες όπου κάποιο μέλος είναι τοξικομανής ή αλκοολικός, μελέτη της κατάστασης των πολιτών που έχουν χρόνιες παθήσεις ή σοβαρά

προβλήματα υγείας, παροχή βοήθειας στο άτομο μέσω συμβουλών ή βοήθεια στην κατάθεση διαφόρων αιτήσεων κλπ., προτάσεις για μεταφορά παιδιών ή νεαρών ατόμων από προβληματικές οικογένειες σε ιδρύματα, ενημέρωση και βοήθεια ατόμων που δυσκολεύονται να προσανατολιστούν επαγγελματικά, προσφορά βοήθειας σε άτομα που επλήγησαν από απρόβλεπτες καταστάσεις, όπως για παράδειγμα από φυσικές καταστροφές, κοινωνική υποστήριξη ομάδων μεταναστών, άστεγων, κλπ., ειδικές εργασίες στα ιδρύματα αποτοξίνωσης, συνεργασία με άλλους ειδικούς κοινωνικών επαγγελμάτων, προσπάθεια κινητοποίησης των αρμοδίων κοινωνικών φορέων, δημοσίων υπηρεσιών, κλπ. για να ανταποκριθούν στις ανάγκες των ατόμων, συμμετοχή σε δικαστικές ακροάσεις (www.esoft.gr/gwo/pono/680.htm).

1.4.2 Ο κοινωνικός λειτουργός και η σχέση του με τους εξυπηρετούμενους

Μεταξύ του κοινωνικού λειτουργού και των εξυπηρετούμενων αναπτύσσονται συναισθηματικές και συγκινησιακές σχέσεις, οι οποίες ονομάζονται «σχέσεις κοινωνικής εργασίας» (Καλλινικάκη, 1998). Για να λειτουργήσει ικανοποιητικά αυτή η επαγγελματική σχέση προϋποτίθεται αμοιβαίος σεβασμός και αμοιβαία υπευθυνότητα μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και εξυπηρετούμενου. Πρόκειται για μια διεργασία η οποία υποκινείται από τον ειδικά εκπαιδευμένο κοινωνικό λειτουργό. Καθορίζεται από αρχές και κανόνες, όπως η χρήση πληθυντικού, η προσφώνηση με επώνυμο, στοιχεία που δηλώνουν σεβασμό και καθορίζουν τα όρια ή αλλιώς την απόσταση μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και εξυπηρετούμενου (επαγγελματικό απόρρητο, ειλικρίνεια, αντικειμενικότητα κ.α.). Βέβαια η σχέση του κοινωνικού λειτουργού με το άτομο, την ομάδα, την κοινότητα είναι μια σχέση προσχεδιασμένη και όχι τυχαία, η οποία αναπτύσσεται και λειτουργεί στο χώρο της κοινωνικής υπηρεσίας με συγκεκριμένους στόχους και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, το οποίο καθορίζεται από την διάρκεια επίτευξης του στόχου. Προϋποθέτει αμοιβαία αναγνώριση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, αμοιβαία συμφωνία για τους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν και τα μέσα με τα οποία αυτοί θα υλοποιηθούν, όπως και αμοιβαία ανάληψη ευθυνών. Στην επαγγελματική σχέση αυτή πρέπει να κυριρχεί η κατανόηση και από τις δύο πλευρές, δηλαδή από τη μια μεριά του κοινωνικού λειτουργού και από την άλλη του εξυπηρετούμενου, για τις ιδιαίτερες ανάγκες που προκύπτουν από το κοινωνικό πρόβλημα του εξυπηρετούμενου. Ωστόσο η εμπιστοσύνη και το ενδιαφέρον και των δύο πλευρών για τη σχέση και το στόχο της δοκιμάζονται συνεχώς (Καλλινικάκη, 1998).

«Η επαγγελματική σχέση κοινωνικού λειτουργού και ατόμου έχει ως σκοπό τη βοήθεια του ατόμου για κινητοποίηση και επίλυση των προβλημάτων του. Όταν το εξυπηρετούμενο άτομο συνεργάζεται με έναν κοινωνικό λειτουργό που ακούει προσεκτικά τα προβλήματά του και δεν κατακρίνει τότε το άτομο θα ανταποκριθεί στη σχέση αυτή» (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2006: 96).

Ορισμένες φορές ο κοινωνικός λειτουργός σκόπιμα προκαλεί και ενθαρρύνει την έκφραση των συναισθημάτων του εξυπηρετούμενου όταν κρίνεται θεραπευτικά αναγκαίο (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2006).

1.4.3 Οι ρόλοι του κοινωνικού λειτουργού

Ο κοινωνικός λειτουργός κατά την άσκηση του επαγγέλματός του χρησιμοποιεί έναν ή περισσότερους ρόλους ανάλογα με τις ανάγκες του εξυπηρετούμενου. Ως μεσολαβητής ο κοινωνικός λειτουργός μεσολαβεί μεταξύ του εξυπηρετούμενου και άλλων κοινωνικών υπηρεσιών. Καθοδηγεί τα άτομα, τις ομάδες, τις κοινότητες στις υπηρεσίες που υπάρχουν. Ως συνήγορος συνηγορεί για την προστασία των δικαιωμάτων του εξυπηρετούμενου. Ως εκπρόσωπος εκπροσωπεί τους εξυπηρετούμενους για να εγκρίνονται αυτά που ζητούν. Ως διαιτητής διαπραγματεύεται για να μην υπάρχουν συγκρούσεις και διαφορές. Ως αξιολογητής αξιολογεί τα προβλήματα και συγκεντρώνει πληροφορίες. Ως εμπνευστής εμπνεύσει τους εξυπηρετούμενους, ώστε να αποκτήσουν δύναμη. Ως σύμβουλος συνεργάζεται με άλλους κοινωνικούς λειτουργούς για τη λύση του προβλήματος και προτείνει τις λύσεις που θα ακολουθήσουν οι εξυπηρετούμενοι. Ως παιδαγωγός διδάσκει στον εξυπηρετούμενο τι χρειάζεται για την προσαρμογή του στη κοινωνία. Ως διευθυντής ο κοινωνικός λειτουργός διευθύνει μια οργάνωση. Ως αρχειοθέτης συγκεντρώνει πληροφορίες στο γραφείο του και τις κρατάει απόρρητες. Ως σχεδιαστής κοινότητας συνεργάζεται με ομάδες σχεδιασμού με εταιρίες (υπάρχει, βέβαια, και ο κοινωνικός λειτουργός κοινωνικού σχεδιασμού και ο κλινικός θεραπευτής που παρέχει ψυχοθεραπευτική βοήθεια σε άτομα, ομάδες και οικογένειες). Επιπλέον, υπάρχει και ο κοινωνικός λειτουργός τοπικής υπηρεσίας (Καλλινικάκη, 1998).

Ο κοινωνικός λειτουργός τοπικής υπηρεσίας, έχει την αρμοδιότητα παροχής υπηρεσιών πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας σε συγκεκριμένη χωροταξικά πληθυσμιακά ομάδα πολιτών και ενεργεί ως ατομικός (προσωπικός) λειτουργός. Αναλαμβάνει τη συνολική ευθύνη για την κοινωνική φροντίδα του εξυπηρετούμενου πολίτη ώστε να προληφθούν ή να αντιμετωπιστούν έγκαιρα και να αποκατασταθούν τα τυχόν κοινωνικά του προβλήματα, αξιοποιώντας τη μεθοδολογία της κοινωνικής εργασίας και τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας και φροντίδας της πολιτείας (ΣΚΛΕ, 2006: 82).

1.4.4 Αναφορές σε προσπάθειες διατύπωσης ενός κώδικα δεοντολογίας του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού

Όπως προαναφέρθηκε, η κοινωνική εργασία έχει ως σκοπό της την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών και την αντιμετώπιση των δυσκολιών που προκύπτουν κυρίως από κοινωνικές σχέσεις και από τις ελλείψεις των κοινωνικών συστημάτων. Προκειμένου να ανταποκριθούν σε αυτά τα κοινωνικά προβλήματα και στην πληρέστερη κάλυψη των αναγκών των εξυπηρετούμενων οι κοινωνικοί λειτουργοί, κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους, εφαρμόζουν ορισμένες αρχές και κανόνες δεοντολογίας. Ωστόσο, διατηρούν το δικαίωμα να μελετούν την ανθρώπινη συμπεριφορά και να παρεμβαίνουν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων, υπό την προϋπόθεση να τηρούν αυστηρά τους κανόνες δεοντολογίας όχι μόνο όσον αφορά την προστασία των εξυπηρετούμενων αλλά και τη προστασία του επαγγέλματός τους (Καλλινικάκη, 1998).

Η πρώτη προσπάθεια διατύπωσης ενός κώδικα δεοντολογίας της κοινωνικής εργασίας έγινε στις ΗΠΑ το 1920 από τη Mary Richmond, την παγκοσμίως αναγνωρισμένη πρωτοπόρο εκπαιδευτικό της κοινωνικής εργασίας. Στη συνέχεια διάφοροι οργανισμοί της κοινωνικής εργασίας όπως και η Αμερικανική Ένωση Κοινωνικών Λειτουργών επιχείρησαν να ορίσουν ένα κώδικα δεοντολογίας. Το 1960 η Εθνική Ένωση Κοινωνικών Λειτουργών (ΕΕΚΛ) των ΗΠΑ υιοθέτησε τον πρώτο επίσημο κώδικα δεοντολογίας που ισοδυναμούσε με διακήρυξη αρχών που αφορούν την άσκηση του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας (Καλλινικάκη, 1998).

Ο πρώτος Ελληνικός κώδικας δεοντολογίας της κοινωνικής εργασίας ψηφίστηκε το 1959 από το Σύνδεσμο Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος (ΣΚΛΕ) και σε σύντομο χρονικό διάστημα θεσμοθετήθηκε και έγινε νόμος του Ελληνικού κράτους. Σήμερα, στη χώρα μας ισχύει ο κώδικας που ορίζει το Προεδρικό Διάταγμα 23/1992 περί άσκησης του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού, που ορίζει και το πλαίσιο άσκησης του επαγγέλματος σε ιδιωτική βάση (τη λειτουργία ιδιωτικού γραφείου κοινωνικού λειτουργού). Ορισμένα ζητήματα δεοντολογίας ορίζονται και από άλλες πηγές όπως είναι οι οργανισμοί λειτουργίας των κοινωνικών υπηρεσιών, οι νόμοι και οι διεθνείς χάρτες που διέπουν τα δικαιώματα των εξυπηρετούμενων στους οποίους απευθύνονται κάποιες κοινωνικές υπηρεσίες. Ειδικά θέματα δεοντολογίας των κοινωνικών λειτουργών ορίζονται από χωριστές πράξεις, αποφάσεις δικαστηρίων, νομολογίες ή επίσημες γνωμοδοτήσεις υψηλόβαθμων δικαστικών σωμάτων (Καλλινικάκη, 1998).

Ως Έλληνες κοινωνικοί λειτουργοί δεν μπορεί να αγνοήσουμε το γεγονός ότι στην Ελλάδα το 460 π.χ. διατυπώθηκε ο όρκος του Ιπποκράτη που αποτελεί το πρότυπο για τους κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας. Όπως και παλαιότερα έτσι και σήμερα οι εθνικοί και διεθνείς κανόνες δεοντολογίας του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας αναφέρονται στις ηθικές υποχρεώσεις

του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού να ασκεί το έργο του με βάση τις γνώσεις και τις αξίες της κοινωνικής εργασίας όχι μόνο προς τον εξυπηρετούμενο, αλλά και προς το ίδιο το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, τους συναδέλφους, τον φορέα όπου ασκείται το επάγγελμα (εργοδοτικό οργανισμό) και την κοινωνία γενικότερα.

Πιο συγκεκριμένα, οι κανόνες που περιέχονται στους κώδικες δεοντολογίας της άσκησης του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας είναι οι παρακάτω:

1.4.5 Συμπεριφορά των Κοινωνικών Λειτουργών ως προς την Εργασία τους

A. ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να συμπεριφέρεται με τρόπο που αρμόζει στην ιδιότητα και την εργασία του
2. Δικαιούται προστασίας της ιδιωτικής ζωής του, όπως ακριβώς ισχύει και για τα υπόλοιπα επαγγέλματα
3. Οφείλει να διακρίνει τις ενέργειες που υπάγονται στην σφαίρα της ιδιωτικής ζωής του από αυτές που υπάγονται στη σφαίρα εργασίας του ως κοινωνικού λειτουργού ή ως αντιπροσώπου οργάνωσης ή ομάδας
4. Ο κοινωνικός λειτουργός δεν ενεργεί ανειλικρινώς με σκοπό απάτη, πλάνη ή παραπληροφόρηση

B. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να καταβάλει κάθε προσπάθεια για την άρτια επιστημονική εξειδίκευσή του στις επαγγελματικές του δραστηριότητες και στην εκπλήρωση των επαγγελματικών του υποχρεώσεων
2. Υποχρεούται να αποδέχεται την ευθύνη χειρισμού περιπτώσεων που υπάγονται στη δικαιοδοσία του ή την απασχόληση μόνο βάσει της επιστημονικής του εξειδίκευσης ή της πρόθεσής του να την αποκτήσει
3. Υποχρεούται να μην παραπληροφορεί για τα επαγγελματικά προσόντα του, την εκπαίδευση, την εμπειρία του ή τις επαγγελματικές του σχέσεις

Γ. ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να αντιμετωπίζει ως πρωταρχική την υποχρέωση παροχής υπηρεσιών στο πλαίσιο άσκησης του επαγγέλματός του

2. Είναι αποκλειστικά υπεύθυνος για την ποιότητα και το εύρος των υπηρεσιών που αναλαμβάνει, ορίζει και εκπληρώνει

3. Ενεργεί με τρόπο που προλαμβάνει την απάνθρωπη πρακτική διακρίσεων σε βάρος ατόμων ή ομάδας

Δ. ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να ενεργεί σύμφωνα με τα υψηλότερα κριτήρια επαγγελματικής ακεραιότητας και αμεροληψίας

2. Υποχρεούται να δραστηριοποιείται και να αντισταθεί σε επιρροές και πιέσεις που παρεμβάλλονται στην άσκηση της επαγγελματικής του δραστηριότητας και αμερόληπτης κρίσης, ώστε να εκπληρώνει τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις με συνέπεια, εντιμότητα και αντικειμενικότητα

3. Υποχρεούται να μην εκμεταλλεύεται τις επαγγελματικές του σχέσεις για προσωπικό όφελος

Ε. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΩΝ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός ευθύνεται πρωταρχικά έναντι των εξυπηρετούμενων του

2. Οφείλει να παρέχει τις υπηρεσίες του στους εξυπηρετούμενους με αφοσίωση, πίστη, αποφασιστικότητα, αξιοποιώντας στο έπακρο τις επαγγελματικές του ικανότητες

3. Υποχρεούται να μην εκμεταλλεύεται τις επαγγελματικές του σχέσεις με τους εξυπηρετούμενους προς ίδιον όφελος ή να ιδιοποιείται εξυπηρετούμενους κάποιας οργάνωσης για ιδιωτική άσκηση του επαγγέλματός του

4. Οφείλει να μην ασκεί, επιτρέπει, διευκολύνει ή συνεργάζεται με κριτήριο την οποιασδήποτε μορφής διάκριση λόγω φυλής, χρώματος, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, ηλικίας, θρησκείας, εθνοτικής καταγωγής, οικογενειακής κατάστασης, πολιτικών πεποιθήσεων, πνευματικής ή σωματικής αναπηρίας, ή οποιασδήποτε άλλης προτίμησης ή ατομικού χαρακτηριστικού, ιδιότητας ή καθεστώτος

5. Υποχρεούται να αποφεύγει σχέσεις ή δεσμεύσεις που δεν συμβιβάζονται με τα συμφέροντα των εξυπηρετούμενων του

6. Υποχρεούται να μην εμπλέκεται σε σεξουαλικές σχέσεις με τους εξυπηρετούμενους του

7. Οφείλει να ενημερώνει τους εξυπηρετούμενους έγκυρα και πλήρως για την έκταση και τη φύση των παρεχόμενων σ' αυτούς υπηρεσιών

8. Υποχρεούται να ενημερώνει και να προειδοποιεί τους εξυπηρετούμενους του για τους κινδύνους, τα δικαιώματα, τις ευκαιρίες και τις υποχρεώσεις που αφορούν τις κοινωνικές υπηρεσίες που τους παρέχει

9. Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να αναζητεί την συμβουλή και την άποψη των συναδέλφων του και των προϊσταμένων του για την προστασία των συμφερόντων των εξυπηρετούμενων και να ενεργεί στο πλαίσιο συλλογικών αποφάσεων, διεπαγγελματικής συμβουλευτικής και συνεργασίας ή εποπτείας εάν και όπως αυτά εφαρμόζονται στον φορέα εργασίας του

10. Διακόπτει τις παρεχόμενες στους εξυπηρετούμενους υπηρεσίες και την επαγγελματική σχέση του μαζί τους όταν πλέον δεν είναι αναγκαίες ή όταν η άσκηση του λειτουργήματός του δεν εξυπηρετεί τις ανάγκες ή τα συμφέροντα των εξυπηρετούμενων του

11. Ο κοινωνικός λειτουργός που παύει ή διακόπτει να παρέχει τις υπηρεσίες του οφείλει να ενημερώνει τους εξυπηρετούμενους του έγκαιρα και να εξασφαλίζει την παραπομπή τους ή την συνέχεια των παρεχόμενων σε αυτούς κοινωνικών υπηρεσιών σεβόμενος τις ανάγκες και τις προτιμήσεις τους

12. Δικαιούται να διακόψει απροειδοποίητα τις παρεχόμενες από αυτόν υπηρεσίες μόνον υπό μη φυσιολογικές συνθήκες, αποδίδοντας ιδιαίτερη προσοχή σε όλα τα στοιχεία της υπόθεσης και φροντίζοντας να ελαχιστοποιεί τα ενδεχόμενα αρνητικά αποτελέσματα

ΣΤ. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ & ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΩΝ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να εγγυάται και να διασφαλίζει τα συμφέροντα και τα δικαιώματα του εξυπηρετούμενου που έχει κριθεί ανίκανος για δικαιοπραξία, όταν ενεργεί για λογαριασμό του

2. Όταν τρίτος έχει νόμιμα εξουσιοδοτηθεί να ενεργεί για λογαριασμό πελάτη του, ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να συνεργάζεται με τον τρίτο έχοντας πάντα υπόψη το συμφέρον του εξυπηρετούμενου

3. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να μην εμπλέκεται σε δραστηριότητες που παραβιάζουν ή μειώνουν τα κοινωνικά ή νομικά δικαιώματα των εξυπηρετούμενων

Ζ. ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΩΝ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να σέβεται την ιδιωτική ζωή των εξυπηρετούμενων του και τον εμπιστευτικό χαρακτήρα όλων των πληροφοριών που περιέχονται σε γνώση του στο πλαίσιο άσκησης του επαγγέλματός του
2. Ο κοινωνικός λειτουργός συζητά με άλλους εμπιστευτικά ζητήματα που του αποκαλύπτουν οι εξυπηρετούμενοι, χωρίς την συγκατάθεσή τους, μόνον όταν αυτό επιβάλλεται από επιτακτικούς επαγγελματικούς λόγους
3. Οφείλει να ενημερώνει εμπειριστατωμένα τους εξυπηρετούμενους του για τα όρια της επαγγελματικής του εχεμύθειας σε δεδομένη κατάσταση, τους σκοπούς γνώσης των συγκεκριμένων πληροφοριών και τον τρόπο αξιοποίησής τους

Η. ΑΜΟΙΒΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

1. Κατά τον καθορισμό της αμοιβής του ο κοινωνικός λειτουργός που ασκεί επάγγελμα ιδιωτικά, οφείλει σύμφωνα με το νόμο να διασφαλίζει ότι η αμοιβή είναι δίκαιη, εύλογη και αξιοπρεπής, ανάλογη των παρεχόμενων υπηρεσιών καθώς και της οικονομικής δυνατότητας του εξυπηρετούμενου
2. Οφείλει να μην μοιράζεται την αμοιβή του, να μην δέχεται ούτε να δίνει αντικείμενα αξίας προκειμένου να αναλάβει ή να παραπέμψει εξυπηρετούμενο

Θ. ΣΕΒΑΣΜΟΣ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ & ΕΥΓΕΝΕΙΑ (σχέση με συναδέλφους)

1. Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να συμπεριφέρεται στους συναδέλφους του με σεβασμό, ευγένεια, δικαιοσύνη και καλή πίστη
2. Υποχρεούται να συνεργάζεται με τους συναδέλφους του για την προαγωγή των επαγγελματικών ενδιαφερόντων και ανησυχιών του
3. Υποχρεούται να σέβεται τον εμπιστευτικό χαρακτήρα των πληροφοριών που ανταλλάσσει με τους συναδέλφους του στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους σχέσεων
4. Οφείλει να δημιουργεί και να λειτουργεί σε συνθήκες εργασίας που διευκολύνουν την δεοντολογική και επαγγελματική συμπεριφορά των συναδέλφων του
5. Υποχρεούται να αντιμετωπίζει με σεβασμό και να παρουσιάζει με τρόπο εμπειριστατωμένο και δίκαιο τα προσόντα, τις απόψεις και τα συμπεράσματα των συναδέλφων του και να χρησιμοποιεί της κατάλληλες μεθόδους έκφρασης της κρίσης του γι' αυτά τα θέματα
6. Ο κοινωνικός λειτουργός που αντικαθιστά ή αντικαθίσταται από συνάδελφο του κατά την άσκηση του επαγγέλματός του υποχρεούται να ενεργεί σεβόμενος

το επαγγελματικό κύρος, το χαρακτήρα και τη φήμη του συναδέλφου του, καθώς και την πολιτική της Υπηρεσίας για το χρονικό διάστημα της αντικατάστασης

7. Υποχρεούται να μην εκμεταλλεύεται τη διαφωνία συναδέλφου του με τον εργοδότη για να καταλάβει τη θέση του ή για να προάγει με οποιοδήποτε τρόπο το συμφέρον του σε βάρος συναδέλφου του

8. Ο κοινωνικός λειτουργός αναζητά διαμεσολάβηση για επιτακτικούς επαγγελματικούς λόγους

9. Υποχρεούται να σέβεται τους συνεργάτες των άλλων ειδικοτήτων και να συνεργάζεται μαζί τους, όπως ακριβώς και με τους συναδέλφους του

10. Ο κοινωνικός λειτουργός που εργάζεται ως εργοδότης, προϊστάμενος ή εκπαιδευτής συναδέλφων του υποχρεούται σε ρητές ρυθμίσεις για τις συνθήκες της διαρκούς επαγγελματικής τους σχέσης

11. Ο κοινωνικός λειτουργός που είναι υπεύθυνος για την απασχόληση και την αξιολόγηση της απόδοσης άλλων μελών του προσωπικού υποχρεούται να εκπληρώνει το έργο του με δίκαιο, αξιοπρεπή και αμερόληπτο τρόπο, εφαρμόζοντας σαφή κριτήρια αξιολόγησης

12. Ο κοινωνικός λειτουργός που είναι υπεύθυνος για την αξιολόγηση του έργου των εργαζομένων, προϊσταμένων ή των φοιτητών υποχρεούται να ανταλλάσσει μαζί τους απόψεις για τις κρίσεις που διατυπώνει γι' αυτούς στην αξιολόγησή του

I. ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΡΓΟΔΟΤΗ Η Δεοντολογική Συμπεριφορά του Κοινωνικού Λειτουργού προς τους Εργοδότες και τις Οργανώσεις

1. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να τηρεί τις δεσμεύσεις που έχει συμφωνήσει με την οργάνωση, στην οποία απασχολείται

2. Εργάζεται για τη βελτίωση της πολιτικής και των μεθόδων της οργάνωσης που απασχολείται και για την αποτελεσματικότητα και την ουσιαστική παροχή κοινωνικών υπηρεσιών

3. Υποχρεούται να μην αποδέχεται να εργαστεί ή να μην ρυθμίζει την τοποθέτηση σπουδαστών σε οργάνωση που έχει υποστεί κυρώσεις από αρμόδια όργανα λόγω παραβίασης των κριτηρίων που αφορούν το προσωπικό ή λόγω περιορισμού ή κυρώσεων των επαγγελματικών δραστηριοτήτων που αφορούν τους εξυπηρετούμενους ή λόγω παραβίασης των αρχών δεοντολογίας

4. Υποχρεούται να προλαμβάνει και να εξαλείφει κάθε διάκριση που διαπιστώνει στην πολιτική προσλήψεων της οργάνωσης και στην πολιτική και πρακτική απασχόλησης που ακολουθεί

5. Οφείλει να αξιοποιεί με ευσυνειδησία μόνο για το σκοπό που προορίζονται τους πόρους της οργάνωσης

Κ. ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να συμβάλλει θετικά στην άσκηση του επαγγέλματός του παρέχοντας ευρέως στο κοινό τις κοινωνικές υπηρεσίες του

2. Οφείλει να συνεισφέρει σε χρόνο και επαγγελματική εξειδίκευση σε δραστηριότητες που προάγουν το σεβασμό της χρησιμότητας, της αξιοπιστίας και της εξειδίκευσης του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας

3. Οφείλει να στηρίζει την υιοθέτηση, ανάπτυξη, ενεργοποίηση και εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής που αφορά το επάγγελμά του

Λ. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

1. Ο κοινωνικός λειτουργός έχει την ευθύνη εντοπισμού, ανάπτυξης και πλήρους αξιοποίησης της γνώσης του κατά την άσκηση της επαγγελματικής του δραστηριότητας

2. Υποχρεούται να βασίζεται σε αναγνωρισμένη γνώση για την σχετική κοινωνική εργασία

3. Οφείλει να εξετάζει με κριτικό πνεύμα και να ενημερώνεται για την εξέλιξη της επιστήμης στην Κοινωνική Εργασία

4. Συνεισφέρει στην βασική γνώση της Κοινωνικής Εργασίας και ανταλλάσσει με τους συναδέλφους του τις ερμηνευτικές του γνώσεις και την εμπειρία που αποκτά με την εργασία του

Μ. ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ *(Η Δεοντολογική Συμπεριφορά του Κοινωνικού Λειτουργού προς την Κοινωνία)*

1. Ο κοινωνικός λειτουργός υποχρεούται να προάγει την ευημερία της κοινωνίας γενικότερα

2. Οφείλει να δραστηριοποιείται για τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων των ανθρώπων στους πόρους, υπηρεσίες, δραστηριότητες και ευκαιρίες που αποζητούν

3. Ο κοινωνικός λειτουργός δραστηριοποιείται στη διερεύνηση του πεδίου επιλογής και ευκαιριών όλων των ανθρώπων αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στους μειονεκτούντες, κοινωνικά αποκλεισμένους ή καταπιεσμένους ανθρώπους και ομάδες.
4. Προάγει τις συνθήκες που ενθαρρύνουν το σεβασμό της πολυπολιτισμικής κοινωνίας
5. Παρέχει τις κατάλληλες επαγγελματικές υπηρεσίες σε περιπτώσεις δημόσιας ανάγκης
6. Συμμετέχει με γνωμοδοτήσεις στις αλλαγές της πολιτικής και την τροποποίηση της νομοθεσίας για την βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών και την προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης
7. Συμβάλλει στην ενημέρωση του κοινού για θέματα κοινωνικής πολιτικής και θεσμών (www.skle.gr)

1.4.6 Τι είναι ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος (ΣΚΛΕ)

Ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας (Σ.Κ.Λ.Ε.), ιδρύθηκε το 1955 και αποτελεί επίσημα αναγνωρισμένο επαγγελματικό και επιστημονικό σωματείο. Εκπροσωπεί επαγγελματικά και επιστημονικά πανελλαδικά τους 5000 Κοινωνικούς Λειτουργούς της χώρας και διαθέτει 29 Περιφερειακά και Νομαρχιακά Τμήματα από την Αλεξανδρούπολη μέχρι και την Κρήτη. Οι πιο σημαντικοί σκοποί της λειτουργίας του είναι η συμβολή στην εφαρμογή των αρχών και των μεθόδων της Κοινωνικής Εργασίας, η συμβολή στη βελτίωση της εκπαίδευσης αναφορικά με την Κοινωνική Εργασία και την επαγγελματική κατοχύρωση του Κοινωνικού Λειτουργού. Η μελέτη των κοινωνικών προβλημάτων, η γνωμοδότηση, η παρέμβαση για την αντιμετώπισή τους και η συνεργασία με τις αρχές και τους αρμόδιους φορείς. Ακόμη, η πληροφόρηση της κοινής γνώμης και η εκπροσώπηση του επαγγέλματος στους διάφορους φορείς, η ευαισθητοποίηση των κοινωνικών ομάδων σε θέματα κοινωνικού ενδιαφέροντος και στην ανάπτυξη συλλογικής δράσης, με τελικό στόχο την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής. Ένας επιπλέον σκοπός είναι η συμμετοχή του Σωματείου στην διαμόρφωση και το σχεδιασμό της Κοινωνικής Πολιτικής. Η πλούσια και σημαντική δραστηριότητα του συνδέσμου αφορά τον Κοινωνικό Λειτουργό ως επιστήμονα και επαγγελματία και ταυτόχρονα αφορά το μοντέλο ανάπτυξης της κοινωνικής πολιτικής σε κάθε τομέα δραστηριότητας. Ο τελικός

αποδέκτης και το κυρίαρχο ζητούμενο είναι το άτομο ως ενεργό μέλος σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Οι δραστηριότητες αναπτύσσονται στους παρακάτω άξονες:

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Όπως προαναφέρθηκε, διαθέτει 26 Περιφερειακά και Νομαρχιακά Τμήματα, τα οποία έχουν αναπτύξει πλούσια δραστηριότητα στις περιοχές του χώρου ευθύνης τους για την προώθηση της κοινωνικής πολιτικής και την άρση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού.

Οργανώνει κάθε χρόνο τη Διεθνή Ημέρα Δράσης της Κοινωνικής Εργασίας με μεγάλη επιτυχία. Δημιούργησε, με τη συμμετοχή κοινωνικών επιστημόνων, επιτροπές εργασίας για τη συνεχή μελέτη, αξιολόγηση και το σχεδιασμό καινοτόμων πρακτικών και μεθόδων στους τομείς της Εκπαίδευσης, της Υγείας-Πρόνοιας, της Δικαιοσύνης, της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, της Εργασίας.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ- ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ- ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ- ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Έχει διοργανώσει με τεράστια επιτυχία τέσσερα (4) πανελλήνια Συνέδρια, πολλά περιφερειακά με την ίδια επιτυχία και έχει συμμετάσχει ως συνδιοργανωτής σε πολλά διεθνή και σε ημερίδες.

Εκδίδει με τεράστια επιτυχία την επιστημονική επιθεώρηση «Κοινωνική Εργασία», όπου φιλοξενούνται άρθρα και μελέτες έγκριτων κοινωνικών επιστημόνων, καθώς και τον «Κοινωνικό Λειτουργό», τριμηνιαία επιστημονική και ενημερωτική έκδοση, ενώ διαθέτει Βιβλιοθήκη με βιβλία ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για την Κοινωνική Πολιτική. Επίσης, έχει δημιουργήσει Μητρώο Ανέργων Κοινωνικών Λειτουργών.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Είναι μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Κοινωνικών Λειτουργών και της Ένωσης Κοινωνικών Λειτουργών των Εθνικών Συνδέσμων των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεργάστηκε και συνεργάζεται με το Συμβούλιο της Ευρώπης για θέματα της Κοινωνικής Εργασίας.

ΘΕΣΜΙΚΑ- ΘΕΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σημαντική δραστηριότητα του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος είναι και η διατύπωση προτάσεων για όλα τα κοινωνικά ζητήματα της χώρας μας, καθώς και η συνεχής μελέτη – αξιολόγηση των πολιτικών και πρακτικών για την αντιμετώπισή τους, μέσω της δραστηριότητας των οργάνων και των επιτροπών του. Ακόμα βρίσκεται σε συνεχή συνεργασία και επικοινωνία με όλα τα Υπουργεία και άλλους φορείς της χώρας μας για τη διατύπωση προτάσεων στην κατεύθυνση της πιο αποτελεσματικής αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων. Συμμετέχει με εκπροσώπους του σε εθνικές θεσμικές επιτροπές σχεδιασμού και εφαρμογής προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής με πιο σημαντικό τις ακόλουθες:

1. Συμμετοχή στο Εθνικό Συμβούλιο Κοινωνικής Φροντίδας

2. Συμμετοχή στο Συντονιστικό Συμβούλιο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Αποκατάστασης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες

Έχει συμμετάσχει σαν φορέας συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών στην υλοποίηση προγραμμάτων καταπολέμησης του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας, ενώ έχει συμμετάσχει σαν εταίρος στην υλοποίηση προτάσεων σε κοινοτικές πρωτοβουλίες του άξονα απασχόλησης. Ενδεικτικά στον τομέα αυτό αναφέρουμε τη συμμετοχή του Σ.Κ.Λ.Ε.:

- A) Στο σχεδιασμό και υλοποίηση του σχεδίου με τίτλο « ΟΔΥΣΣΕΑΣ»: Έλληνες ομογενείς της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και επαναπατριζόμενοι πολιτικοί πρόσφυγες. Κοινωνική ένταξή τους μέσω υποστήριξης και κατάρτισης
- B) Στο σχεδιασμό και υλοποίηση του σχεδίου «Φοίνιξ»: Ίδρυση και Λειτουργία Κέντρων Επαγγελματικού Προσανατολισμού για τους ομογενείς.

Συμπερασματικά, στα 49 χρόνια λειτουργίας του ο Σ.Κ.Λ.Ε. έχει συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη και την καθιέρωση κοινωνικών προγραμμάτων, όπως τα Κ.Α.Π.Η., Κοινωνικές Υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση, Βοήθεια στο Σπίτι, ενώ σε όλα τα χρόνια της λειτουργίας του δεν έχει σταματήσει να μελετάει όλα τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα του τόπου μας και να δραστηριοποιείται στην υιοθέτηση των κατάλληλων πρακτικών και πολιτικών για την αντιμετώπισή τους.

Μέσα από αυτή τη δράση του ο Σ.Κ.Λ.Ε., ως Κοινωνικός Φορέας έχει κατακτήσει την απόλυτη επιστημονική αποδοχή και αποτελεί αξιόπιστο σύμβουλο της πολιτείας σε θέματα κοινωνικής πολιτικής, ενώ οι θέσεις του όχι μόνο είναι αξιοπρόσεκτες, αλλά αποτελούν είτε λύση, είτε νέα προοπτική για θέματα που αφορούν την κοινωνία, τις δομές της και τη συμπεριφορά προς το άτομο (www.skle.gr).

1.4.7 Η Εξέλιξη της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα

Η εκπαίδευση στην κοινωνική εργασία στην Ελλάδα ακολούθησε το αμερικανικό πρότυπο εκπαίδευσης και το αντίστοιχο πρόγραμμα σπουδών, καθώς οι πρώτες καθηγήτριες κοινωνικής εργασίας είχαν εκπαιδευτεί στις ΗΠΑ. Αρχικά ορισμένες οργανώσεις που απέβλεπαν στο κοινό όφελος ίδρυσαν τις πρώτες Σχολές Κοινωνικής Πρόνοιας. Η πρώτη σχολή κοινωνικής πρόνοιας ξεκίνησε την λειτουργία της μεταξύ του 1937 και του 1939. Ωστόσο η μεγάλη ανάγκη που εμφανίστηκε, μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, για την ύπαρξη εκπαιδευμένων στελεχών κοινωνικής πρόνοιας οδήγησε στην οργάνωση Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας από το αμερικανικό κολέγιο θηλέων Pierce, το 1945 (Καλλινικάκη, 1998).

Το 1953 απόφοιτοι κοινωνικής εργασίας των πανεπιστημίων των ΗΠΑ οργάνωσαν στην Πάντειο σχολή μια σειρά μαθημάτων κοινωνικής εργασίας για τους φοιτητές και τους απόφοιτους της σχολής, τα οποία αποκάλεσαν «Ανώτατο Φροντιστήριο Κοινωνικής Πρόνοιας». Οι ίδιοι εκπαιδευτικοί το 1956 ίδρυσαν τη «Σχολή Κοινωνικής Πρόνοιας Εθνικού Ιδρύματος». Ένα χρόνο αργότερα, το 1957, η Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος ίδρυσε Σχολή Κοινωνικής Πρόνοιας, στην οποία θα μπορούσαν να φοιτήσουν για ένα χρόνο μόνο γυναίκες, απόφοιτοι ανώτατων σχολών, η οποία ονομάστηκε «Σχολή Διακονισσών». Σημαντική ανάπτυξη της εκπαίδευσης αναφορικά με την κοινωνική εργασία σημειώθηκε με την κατοχύρωση του νόμου των κοινωνικών λειτουργών το 1959 με το Νομοθετικό Διάταγμα 4018 «Περί του θεσμού των Κοινωνικών Λειτουργών». Την αμέσως επόμενη χρονιά, το 1960 η Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών ίδρυσε μια ακόμη σχολή στην Αθήνα (Καλλινικάκη, 1998).

Την ίδια χρονιά ιδρύθηκε από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το Τμήμα Κοινωνικής Διακονίας, μέσω του οποίου δινόταν η δυνατότητα στους αποφοίτους της Θεολογίας να εργαστούν σε διάφορους τομείς της κοινωνικής πρόνοιας. Το 1962 αποτέλεσε μια χρονιά σημαντική για τη πορεία της εκπαίδευσης όσον αφορά στην κοινωνική εργασία. Συγκεκριμένα τη χρονιά αυτή κατοχυρώθηκαν σημαντικά νομοθετικά θέματα της εκπαίδευσης από το Β.Δ.319/1962 «Περί της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών». Το βασιλικό διάταγμα όριζε επίσης ότι η εκπαίδευση για την κοινωνική εργασία θα παρεχόταν μόνο από κρατικούς φορείς. Το 1963 κατοχυρώθηκε νομοθετικά ένας νέος θεσμός (Βασιλικό Διάταγμα), σύμφωνα με τον οποίο οριζόταν η διάρκεια της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών σε τριετή μεταγυμνασιακή και κατοχυρωνόταν ένας κύκλος μεταπτυχιακών σπουδών διετούς φοίτησης για τους απόφοιτους των πανεπιστημιακών σχολών. Επίσης την ίδια χρονιά η έκδοση του περιοδικού *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας* είχε καθοριστική σημασία για την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών, καθώς τα άρθρα του αποτέλεσαν σημαντική πηγή διδακτικού υλικού (Καλλινικάκη, 1998).

Μια πολύ σημαντική χρονιά για την πορεία της εκπαίδευσης στην κοινωνική εργασία αποτέλεσε το έτος 1973. Τη χρονιά αυτή η εκπαίδευση πέρασε στην ευθύνη του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και υπάχθηκε στο θεσμό της τεχνολογικής εκπαίδευσης των ΚΑΤΕΕ (λειτουργήσαν δύο τμήματα κοινωνικών λειτουργών στις δύο αντίστοιχες Σχολές Στελεχών Υγείας και Πρόνοιας των ΚΑΤΕΕ Πατρών και Ηρακλείου Κρήτης με τη μορφή του ΝΠΔΔ). Το 1984 άρχισαν να διδάσκονται βασικά μαθήματα κοινωνικής εργασίας στα τεχνικά επαγγελματικά λύκεια και στο κλάδο πρόνοιας των πολυκλαδικών λυκείων (Νόμος 576/1976, άρθρο 11, 9 4γ) (Καλλινικάκη, 1998). Από το 1985 μέχρι και σήμερα η εκπαίδευση στην κοινωνική εργασία ανήκει στην τριτοβάθμια τεχνολογική εκπαίδευση. Τμήματα κοινωνικής εργασίας λειτουργούν στις σχολές επαγγελματιών και πρόνοιας των ΑΤΕΙ Αθήνας,

Πάτρας και Ηρακλείου Κρήτης (Νόμος 1404/1983). Το 1995 η διάρκεια σπουδών στα τμήματα κοινωνικής εργασίας των ΑΤΕΙ ορίστηκε σε επτά εξάμηνα φοίτησης και ένα εξάμηνο πρακτικής άσκησης (Π.Δ.227/20.601995.ΦΕΚ130/τεύχος Α). Ο πρόσφατος νόμος 2327/1995 προβλέπει ότι οι απόφοιτοι των ΑΤΕΙ θα έχουν την δυνατότητα να παίρνουν μέρος σε μεταπτυχιακά προγράμματα των ΑΕΙ της χώρας (Καλλινικάκη, 1998: 110).

Το 1974 άρχισε επίσημα η αναβάθμιση των σπουδών κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα με τη διδασκαλία μαθημάτων κοινωνικής εργασίας σε πανεπιστημιακά τμήματα και σχολές όπως στο τμήμα κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικής ανθρωπολογίας του Παντείου πανεπιστημίου και σε διάφορα μεταπτυχιακά προγράμματα. Η κήρυξη των σπουδών στην κοινωνική εργασία σε ανώτατες αναγνωρίστηκε επίσημα με τη λειτουργία του τμήματος Κοινωνικής Διοίκησης στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (Καλλινικάκη, 1998).

1.5 Καθοριστικοί παράγοντες ως προς την επιλογή του επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας

Στη διεθνή βιβλιογραφία υπερτονίζεται είτε η ατομική επιλογή επαγγέλματος είτε η επίδραση εξωτερικών-δομικών παραγόντων ως προς την επιλογή αυτή (Watson, στο Παπαδάκη, 1999). Η ατομική επιλογή περιλαμβάνει τις γνώσεις, τις ικανότητες, τα χρήματα, τα κίνητρα, τα ενδιαφέροντα και τις προσδοκίες του ατόμου και οι δομικοί παράγοντες αναφέρονται από τη μια πλευρά στην οικογένεια, την τάξη, την εθνικότητα και το μορφωτικό επίπεδο και από την άλλη στην αγορά εργασίας (Παπαδάκη, 1999).

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνες που αναφέρονται παρακάτω, καθοριστικοί παράγοντες που οδηγούν στην επιλογή του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας είναι οι εξής:

1.5.1 Ο παράγοντας φύλο

Το φύλο έχει αναγνωριστεί ως κύριος-καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας. Το επάγγελμα του Κοινωνικού λειτουργού έχει θεωρηθεί κατάλληλο και κοινωνικά αποδεκτό για το γυναικείο φύλο

(http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar)

Οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα στο συγκεκριμένο επάγγελμα παρά τη σταδιακή αύξηση του αριθμού των ανδρών κοινωνικών λειτουργών. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η κοινωνική αντίληψη για τους

επαγγελματικούς ρόλους των ανδρών και των γυναικών είναι διαφορετική (Παπαδάκη, 1999).

Οι περισσότεροι άνθρωποι υπακούουν στα κοινωνικά πρότυπα που συνδέουν συγκεκριμένα επαγγέλματα με συγκεκριμένο φύλο και εκπαίδευση, με αποτέλεσμα να επηρεάζονται στο σχηματισμό των επιθυμιών και φιλοδοξιών τους για την επαγγελματική ζωή (Παπαδάκη, 1999).

Συγκεκριμένα, η Κοινωνική Εργασία χαρακτηρίζεται ως επάγγελμα που ασχολείται με την φροντίδα και κατατάσσεται στα «γυναικεία» επαγγέλματα (Dominelli, στο Παπαδάκη, 1999).

1.5.2 Η οικογένεια προέλευσης και πρότερες τραυματικές εμπειρίες

Σχετικές έρευνες αναφέρουν ότι η επιλογή του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας συνδέεται με την ύπαρξη τραυματικών γεγονότων στην οικογένεια προέλευσης των κοινωνικών λειτουργών. Οι Louis and Rompf and Royses (1994) υποστήριξαν ότι τόσο προπτυχιακοί όσο και μεταπτυχιακοί φοιτητές κοινωνικής εργασίας προέρχονταν από δυσλειτουργικές οικογένειες (οικογένειες με προβλήματα αλκοολισμού, προβλήματα μεταξύ σχέσεων γονέων, κακοποίηση-παραμέληση), συγκριτικά με φοιτητές άλλων Σχολών (Παπαδάκη, 1999: 129).

Άλλες έρευνες (Black et al., 1993) έδειξαν ότι η συχνότητα εμφάνισης τραύματος στην παιδική ηλικία των απόφοιτων Κοινωνικής Εργασίας ήταν μεγαλύτερη, σε σύγκριση με απόφοιτους σχολών Διοίκησης Επιχειρήσεων. Επίσης, σε συγκριτική έρευνα μεταξύ μεταπτυχιακών φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας, Διοίκησης Επιχειρήσεων και Παιδαγωγικής, οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας ήταν πιθανότερο να προέρχονται από οικογένειες με προβλήματα και οι ίδιοι οι φοιτητές ήταν πιθανό να έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση (Russel et al., στο Παπαδάκη, 1999).

Παρ' όλα αυτά, το φαινόμενο να υπάρχουν με μεγαλύτερη συχνότητα τραυματικά γεγονότα στις οικογένειες προέλευσης των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας συγκριτικά με φοιτητές άλλων σχολών μπορεί να οφείλεται και σε άλλους παράγοντες. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας, λόγω του αντικειμένου των σπουδών τους, είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τυχόν ύπαρξη προβλημάτων στις οικογένειες τους και μέσω της πιθανής τους συμμετοχής σε ψυχοθεραπευτικές διαδικασίες να αναγνωρίζουν και να παραδέχονται την ύπαρξή τους (Παπαδάκη, 1994).

1.5.3 Η κοινωνικο-οικονομική προέλευση

Η κοινωνική τάξη, στην οποία ανήκει το άτομο, είναι καθοριστικής σημασίας για την επιλογή του συγκεκριμένου επαγγέλματος. «Η Κοινωνική Εργασία τείνει να προσελκύει φοιτητές χαμηλότερης κοινωνικο-οικονομικής προέλευσης» (Παπαδάκη, 1994: 130).

1.5.4 Προσωπικές αξίες

Άλλος παράγοντας που φαίνεται να σχετίζεται με την επιλογή του επαγγέλματος είναι οι προσωπικές αξίες. Σε έρευνα (Rosenberg, στο Παπαδάκη, 1999) που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα σε 18 επαγγέλματα, οι κοινωνικοί λειτουργοί ήταν περισσότερο ανθρωπιστικά προσανατολισμένοι. Ο αλτρουισμός, ο κοινωνικός ιδεαλισμός και το ενδιαφέρον για κοινωνική αλλαγή παίζουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή αυτού του επαγγέλματος (Παπαδάκη, 1999).

Αντίθετα, αποτελέσματα άλλων ερευνών υποστηρίζουν ότι οι φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας ενδιαφέρονται για την απόκτηση χρημάτων και κύρους, ενώ άλλες παρουσιάζουν ως βασικό τους κίνητρο την προσφορά στους συνανθρώπους και το προσωπικό συμφέρον (αμοιβή, εργασιακές σχέσεις) (Παπαδάκη, 1999).

Παρ' όλα αυτά, είναι πιθανό, οι ερωτώμενοι να αναφέρουν -σε τέτοιες έρευνες- τις αξίες που οι ίδιοι θεωρούν κατάλληλες για την άσκηση του επαγγέλματος που επέλεξαν (Παπαδάκη, 1999).

1.5.5 Συμβιβασμός

Η έρευνα που πραγματοποίησε το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών σε απόφοιτους Α.Ε.Ι και Α.Τ.Ε.Ι (Κασιμάτη, στο Παπαδάκη, 1999) εισήγαγε τον παράγοντα συμβιβασμό. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι σημαντικό ποσοστό αποφοίτων Σχολών Παροχής Υπηρεσιών είχαν επιλέξει ένα κλάδο καθώς δεν είχαν άλλη επιλογή, εξ' αιτίας των υπαρχουσών κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών και του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού συστήματος.

Αυτή η επιλογή είναι μείζονος σημασίας, επιδέχεται πολλών μεθερμηνειών και αποδεικνύει ότι τα κίνητρα που οδηγούν τα άτομα στην επιλογή του επαγγέλματος επηρεάζουν τόσο την απόδοση κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, όσο και την μελλοντική εξέλιξη του επαγγέλματος (Παπαδάκη, 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΥΤΟΑΝΤΙΛΗΨΗ-ΑΥΤΟΕΙΚΟΝΑ

Η έννοια της αυτοαντίληψης και η σημασία της για την κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς αποτελεί πεδίο έντονης ερευνητικής δραστηριότητας.

Αν και υπάρχει μια ποικιλία ορισμών που χρησιμοποιούνται για την έννοια της αυτοαντίληψης και σε παρακάτω σημεία θα αναφερθούμε σε μερικούς από αυτούς, η πλειονότητα των ειδικών συμφωνεί ότι αυτοαντίληψη είναι το σύνολο των πεποιθήσεων και στάσεων που διαμορφώνει το άτομο για τον εαυτό του, οι οποίες συνεπάγονται διάφορες αυτοαξιολογήσεις και τάσεις συμπεριφοράς (Λεοντάρη, 1996).

2.1 Ορισμοί

2.1.1 Εαυτός

«Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι των αρχών του 20ού αιώνα υποστήριξαν ότι ο εαυτός είναι αποτέλεσμα μιας κοινωνικής αλληλεπίδρασης» (Λεοντάρη, 1996: 31). Ο James θεωρείται ο βασικός εμπνευστής της θεωρίας του εαυτού και οι ιδέες του θεωρούνται ιδιαίτερα πρωτοποριακές για την εποχή του. Σύμφωνα με τον James ο εαυτός περιλαμβάνει: α) τα διάφορα «μέρη» του, β) τα συναισθήματα που συνδέονται με αυτά και γ) τις πράξεις που πηγάζουν από αυτά.

Ο James παρουσιάζει τον εαυτό με μια δυναμική, πολυδιάστατη μορφή. Στη μελέτη του διέκρινε τέσσερις πτυχές του εαυτού, τις οποίες θεωρούσε ιεραρχικά οργανωμένες. Ξεκινώντας από την κατώτερη βαθμίδα προκύπτουν τα εξής :

1. ο υλικός εαυτός, που περιλαμβάνει το σώμα μας, τα υλικά αγαθά που βρίσκονται στην κατοχή μας, το οικογενειακό περιβάλλον και το σπίτι
2. ο κοινωνικός εαυτός, που έχει άμεση σχέση με την αναγνώριση που παίρνουμε από τους φίλους και τους «Σημαντικούς Άλλους»
3. ο πνευματικός εαυτός, που είναι η εσωτερική, υποκειμενική αίσθηση και περιλαμβάνει τις ψυχικές διεργασίες και τα αμετάβλητα χαρακτηριστικά του «Εγώ» μας
4. το καθαρό Εγώ, που γίνεται κατανοητό μόνο με έναν αφηρημένο, υποθετικό τρόπο (Λεοντάρη, 1996).

2.1.2 Ο κοινωνικός εαυτός και η αυτοαντίληψη

Ο κοινωνικός εαυτός αποτέλεσε τη βάση για ανάπτυξη της θεωρίας της «συμβολικής αλληλεπίδρασης» με κυριότερους εκπροσώπους τον Charles Cooley και τον George Mead.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον Cooley και τον James η αυτοαντίληψη διαμορφώνεται από τον κοινωνικό περίγυρο, από τις εντυπώσεις που νομίζουμε ότι έχουν οι άλλοι για μας. Ο Cooley χρησιμοποίησε τον όρο «καθρεφτιζόμενος εαυτός» τονίζοντας ότι τα συναισθήματα που νιώθει το άτομο για τον εαυτό του αντανακλούν τα συναισθήματα των άλλων για αυτόν (Cooley, στο Λεοντάρη, 1996). Επομένως, η παραπάνω θεωρία παρουσιάζει την αλληλεπίδραση ατόμου-κοινωνίας και τη σημασία που αυτή κατέχει στη διαμόρφωση του εαυτού και πρεσβεύει ότι ο εαυτός καθορίζεται απόλυτα από τις υποθέσεις που κάνει το άτομο για τον τρόπο με τον οποίο τον αντιλαμβάνονται οι άλλοι (James, στο Λεοντάρη, 1996). Κατά την Λεοντάρη, η θεωρία της «συμβολικής αλληλεπίδρασης» παρουσιάζει μια παθητική και κοινωνικά καθορισμένη εικόνα του ατόμου (Λεοντάρη, 1996).

Σύμφωνα με τον Rosenberg, η αυτοαντίληψη είναι το αποτέλεσμα της «αυτό-αντικειμενοποίησης» και απαιτεί από το άτομο να υιοθετήσει τη θέση του αντικειμενικού παρατηρητή απέναντι στον εαυτό του (Λεοντάρη, 1996).

2.1.3 Συσχετισμοί της έννοιας της αυτοαντίληψης με την έννοια του εαυτού

A. Εαυτός ως υποκείμενο ή αντικείμενο

Ο εαυτός ως υποκείμενο συνεπάγεται ενεργητικές διαδικασίες, όπου το άτομο παρατηρεί, αισθάνεται και έχει εκτελεστική λειτουργία. Ο εαυτός που ενέχει θέση αντικειμένου τονίζει την ικανότητα του ατόμου να αποστασιοποιείται, να παρατηρεί και να αξιολογεί τον εαυτό του. Θεωρείται ότι περιλαμβάνει αντικειμενικές γνώσεις για τον εαυτό, όπως σωματικά χαρακτηριστικά, ηλικία, φύλο (Λεοντάρη, 1996).

Η διάκριση του εαυτού ως υποκειμένου ή ως αντικειμένου θεωρήθηκε από ορισμένους μελετητές τόσο βασική ώστε να πρέπει χρησιμοποιούνται για το καθένα διαφορετικοί όροι. «Οι Lewis και Brooks-Gunn (1979) χρησιμοποιούν τους όρους «υπαρξιακός εαυτός» (existential self) και «κατηγοριακός εαυτός» (categorical self) για να δηλώσουν αυτή τη διαφοροποίηση» (Λεοντάρη, 1996 : 72). Τονίζουν ότι βασική προϋπόθεση για τον πρώτο είναι να έχει το άτομο την ικανότητα να διακρίνει τον εαυτό του από τους άλλους και ότι ο δεύτερος μεταβάλλεται ανάλογα με το αναπτυξιακό

στάδιο του ατόμου, τις κοινωνικές του σχέσεις και το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον του.

Ο James και ο Mead διέκριναν ως υποκείμενο το «Εγώ» (I) από το «Εμένα» (Me) που αντιστοιχεί στο αντικείμενο (Λεοντάρη,1996). Εντούτοις, νεότεροι ερευνητές υποστηρίζουν ότι αν η αυτοαντίληψη ορίζεται ως η αντικειμενική εικόνα του ατόμου για τον εαυτό του, θα πρέπει να εμπεριέχει και τον εαυτό ως παρατηρητή (υποκείμενο) αλλά και τον εαυτό ως περιεχόμενο παρατήρησης (αντικείμενο) (Λεοντάρη,1996), (Βλ. και Hunter, 1999).

B. Εαυτός ως ενιαίος ή πολυδιάστατος

Βασικό ερώτημα που απασχολεί πολλούς ερευνητές είναι αν υπάρχει ένας ενιαίος εαυτός ή μια συλλογή από πρόσωπα που το καθένα σχετίζεται με μια συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση.

Ο Rosenberg (1956) υποστηρίζει την ύπαρξη ενός αυθεντικού εαυτού, ενώ ο James (1890) τονίζει την ύπαρξη ενός πολυδιάστατου εαυτού ενώ άλλοι, όπως η Markus, προσπαθούν να συνδυάσουν και τις δυο απόψεις. Έτσι, η θεωρία της Markus (Markus & Nurius, 1986) προτείνει τους «πιθανούς εαυτούς» ως στοιχεία της αυτοαντίληψης. Οι πιθανοί εαυτοί ενεργοποιούνται από τις κοινωνικές καταστάσεις και επηρεάζουν τη φύση της τρέχουσας αυτοαντίληψης (Rosenberg, James Shalveson et al., στο Λεοντάρη, 1996), (Βλ. και Hunter, 1999).

Οι σύγχρονες απόψεις συγκλίνουν προς μια πολυδιάστατη εικόνα εαυτού με πολλές επιμέρους εικόνες όπου καθεμιά υποδηλώνει τη διαφορετική έμφαση που δίνεται σε κάθε πτυχή του.

Γ. Φαινομενολογικός εαυτός

Η έννοια της αυτοαντίληψης συνδέεται κυρίως με τη φαινομενολογική άποψη. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, ο φαινομενολογικός εαυτός αναφέρεται στην υποκειμενική αντίληψη του ατόμου για τον εαυτό του, στο σύνολο δηλαδή των συνειδητών αντιλήψεων που έχει το άτομο για τον εαυτό του. Αντίθετα, η μη φαινομενολογική αυτοαντίληψη αφορά τις ασυνείδητες εικόνες του ατόμου για τον εαυτό του (Λεοντάρη,1996).

Παρόλο που πολλοί ερευνητές εντάσσονται στο φαινομενολογικό πλαίσιο αποδέχονται ότι οι αντιλήψεις που έχει ένα άτομο για τον εαυτό του διαφέρουν ως προς το βαθμό συνειδητοποίησης.

Δ. Εαυτός: πραγματικός ή ιδανικός

Σύμφωνα με την Λεοντάρη (1996) ο Higgins (1987 Higgins, Klein & Strauman, 1985) διακρίνει τρεις πλευρές του εαυτού, τον «πραγματικό», τον «ιδανικό» και τον «εαυτό όπως θα έπρεπε να είναι». Με τον όρο «πραγματικό εαυτό» υποδηλώνονται τα χαρακτηριστικά και οι ιδιότητες που το άτομο αποδίδει στον εαυτό του. Ο «ιδανικός εαυτός» αφορά τα χαρακτηριστικά που θα ήθελε το άτομο να έχει και ο «εαυτός όπως θα έπρεπε να είναι» περιέχει τα χαρακτηριστικά που το άτομο θεωρεί ότι θα πρέπει να έχει ώστε να έρχονται σε συμφωνία με τους ηθικούς κανόνες.

Ο «ιδανικός εαυτός» διαμορφώνεται μέσω της κοινωνικοποίησης του ατόμου και βασίζεται στη μίμηση προτύπων που μπορεί να είναι και πρόσωπα κύρους. Η αυτοαντίληψη μπορεί να είναι ή να μην είναι παρόμοια με τον ιδανικό εαυτό και ακόμα μπορεί να είναι ή να μην είναι παρόμοια με τον πραγματικό εαυτό (Λεοντάρη, 1996).

«Τα χαρακτηριστικά που πιστεύει το άτομο ότι έχει και οι ιδέες του για το «πώς πρέπει να είναι» καταλαμβάνουν βασική θέση στη θεωρία του Rogers, ο οποίος τονίζει ότι ο αυτοσεβασμός του ατόμου έχει άμεση σχέση με το χάσμα που πιθανόν να υπάρχει μεταξύ του ιδανικού και του πραγματικού εαυτού» (Λεοντάρη, 1996: 80). Η συμφωνία ανάμεσα στον πραγματικό και τον ιδανικό εαυτό είναι σημαντική προϋπόθεση για την προσωπική ευτυχία, ενώ η μεγάλη διαφορά ανάμεσά τους προκαλεί άγχος και νεύρωση.

2.1.4 Συσχετισμοί που αφορούν τις έννοιες της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης

Πολλοί ερευνητές θεωρούν την αυτοαντίληψη συνώνυμη με την αυτοεκτίμηση. Η αυτοαντίληψη αποτελεί τη γνωστική πλευρά της αυτογνωσίας, ενώ η αυτοεκτίμηση μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιπροσωπεύει τα συναισθήματα που έχει το άτομο για τον εαυτό του, και δείχνει το βαθμό στον οποίο τον επιδοκιμάζει και τον αποδέχεται (Λεοντάρη, 1996).

Άλλοι ερευνητές τονίζουν ότι παρά τη σαφή αλληλεξάρτηση ανάμεσα στη αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση, οι δυο όροι είναι αναγκαίο να διαφοροποιούνται. «Η αυτοαντίληψη έχει σχέση με τον προβληματισμό γύρω από την ψυχολογική ταυτότητα του ατόμου, ενώ η αυτοεκτίμηση σχετίζεται με την αξιολογική και συναισθηματική επένδυσή της» (Λεοντάρη, 1996: 81).

Ο Rosenberg (1986) θεωρεί ότι η αυτοεκτίμηση αναφέρεται σε συναισθήματα αυτοαποδοχής και αυτοσεβασμού (Λεοντάρη, 1996).

Κατά τον James η αυτοεκτίμηση είναι ίση με το πηλίκο των επιτυχιών προς τις προσδοκίες του ατόμου. Έτσι, πιστεύει ότι η αυτοεκτίμηση μπορεί να αυξηθεί ή με μείωση των προσδοκιών του ατόμου ή με αύξηση της απόδοσής

του. Επιπρόσθετα, η αυτοεκτίμηση επηρεάζεται και από τις αξιολογήσεις των άλλων για μας (Λεοντάρη, 1996).

Συνοψίζοντας, οι Wells και Marwell (1976) αναφέρουν ότι αν η αυτοαντίληψη αποτελείται από ένα σύνολο στάσεων προς τον εαυτό, η αυτοεκτίμηση ορίζεται ως η αξιολογική πτυχή καθεμιάς από αυτές τις στάσεις (Λεοντάρη, 1996).

2.1.5 Συσχετισμοί που αφορούν τις έννοιες της αυτοαντίληψης και της αυτοπαρουσίασης

«Ο εαυτός που παρουσιάζουμε στους άλλους έχει πολλά κοινωνικά στοιχεία, τα οποία απαρτίζουν ένα ρόλο. Το άτομο είναι συγχρόνως ο δημιουργός και ο πρωταγωνιστής του ρόλου» (Λεοντάρη, 1996: 85-86).

Κατά τον Goffman (1959), το άτομο παρουσιάζει συγκεκριμένες συμπεριφορές με σκοπό να προβάλλει την εικόνα που επιθυμεί στους άλλους. Το περιεχόμενο της αυτοπαρουσίασης περιλαμβάνει κάποιους «κοινωνικούς τύπους». Έτσι, ο Goffman διαχωρίζει την «προσωπική» από την «κοινωνική ταυτότητα».

Η προσωπική ταυτότητα αναφέρεται στις βαθύτερες σκέψεις, συναισθήματα και επιθυμίες του ατόμου αλλά και σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως το όνομα, που καθιστούν το κάθε άτομο διαφορετικό και μοναδικό (Goffman, 2001).

Η κοινωνική ταυτότητα περιλαμβάνει τους ρόλους που υιοθετεί το άτομο ανήκοντας σε διαφορετικές ομάδες. Αυτή την άποψη υποστήριξε και ο James, τονίζοντας ότι παρουσιάζουμε ένα μέρος του εαυτού μας στην οικογένειά μας, ένα άλλο στους φίλους μας και ένα άλλο στο επαγγελματικό μας περιβάλλον (James στο Λεοντάρη, 1996).

Οι κοινωνικοί κανόνες επιβάλλουν να παρουσιάζουμε τον εαυτό μας με ένα συγκεκριμένο τρόπο όταν συναναστρεφόμαστε με τους γονείς, τους συναδέλφους μας κ.τ.λ.

«Η αυτοπαρουσίαση λοιπόν είναι μια στρατηγική που αποσκοπεί στο να οδηγήσει τους άλλους να αποδώσουν στο άτομο το ρόλο τον οποίο αυτό επιθυμεί και του αναγνωρίζεται» (Λεοντάρη, 1996: 87).

Εντούτοις, η πλήρης ταύτιση με ένα ρόλο ενέχει τον κίνδυνο να αποξενωθεί το άτομο από τον εσωτερικό-πραγματικό εαυτό του. Αυτό ο Natanson το ονομάζει «αποξένωση της προσωπικότητας»: το άτομο εγκαταλείπει τις προσωπικές του επιθυμίες και ενεργεί μόνο όπως αρμόζει στο ρόλο (Natanson, στο Λεοντάρη, 1996). Το παιχνίδι των ρόλων, όμως, προϋποθέτει τόσο την εσωτερική του ρόλου, όσο και την αποστασιοποίηση από αυτόν με σκοπό την προστασία του εαυτού από τις τυπικές προσδοκίες του ρόλου.

2.2 Δομή αυτοαντίληψης

Οι απόψεις των ειδικών, όπως προαναφέρθηκε, συγκλίνουν προς μια πολυδιάστατη εικόνα εαυτού με πολλές επιμέρους εικόνες. Όμως όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων πτυχών της αυτοαντίληψης, υπάρχουν αρκετές διαφωνίες. Οι επικρατέστερες απόψεις για τη δομή της αυτοαντίληψης αντιπροσωπεύονται από το ιεραρχικό και το ομοκεντρικό μοντέλο.

Οι υποστηρικτές του ιεραρχικού μοντέλου θεωρούν ότι το άτομο αναπτύσσει πολλές επιμέρους εικόνες του εαυτού του, οι οποίες ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένες γνωστικές περιοχές ανάλογα με τις ικανότητες, δεξιότητες και γνώσεις που διαθέτει (Λεοντάρη, 1996).

Το ομοκεντρικό μοντέλο δίνει έμφαση στο γεγονός ότι οι διάφορες πτυχές της αυτοαντίληψης διαφέρουν για κάθε άτομο ως προς τη σπουδαιότητά τους. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι η αυτοαντίληψη επηρεάζεται από τη σημαντικότητα που έχει ο συγκεκριμένος τομέας για το άτομο και πόσο κεντρικός είναι στη δομή της αυτοαντίληψης. Οι Rosenberg (1986) και Harter (1983) τονίζουν ότι η σχέση ανάμεσα στη γενική αυτοαντίληψη και τις επιμέρους αντιλήψεις του εαυτού είναι πιθανό να διαφέρει από άτομο σε άτομο (Rosenberg, Harter, στο Λεοντάρη, 1996).

2.3 Περιεχόμενο αυτοαντίληψης

Οι ερευνητές συμφωνούν πως η αυτοαντίληψη περιλαμβάνει στοιχεία κοινωνικής ταυτότητας, προδιαθέσεις και σωματικά χαρακτηριστικά.

Τα στοιχεία της κοινωνικής ταυτότητας περιλαμβάνουν το φύλο, την ηλικία, τη φυλή, την εθνικότητα, τη θρησκεία, τη θέση στην οικογένεια και αποτελούν σημαντικές πτυχές της αυτοαντίληψης.

«Ο Rosenberg (1986) τα χωρίζει σε έξι κατηγορίες: κοινωνικό status, συμμετοχή σε ομάδες, «ετικέτες», προσωπική ιστορία του ατόμου, επίκτητο κοινωνικό status και προσωπική ταυτότητα. Το κοινωνικό status αποτελεί μια οικουμενική βάση κατηγοριοποίησης και αυτοπροσδιορισμού» (Rosenberg, στο Λεοντάρη, 1996: 95).

Η συμμετοχή σε ομάδες αναφέρεται στην πολιτισμική ταυτότητα του ατόμου, στην ταύτισή του με συγκεκριμένες ομάδες με βάση τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, τις κοινωνικοπολιτικές του ιδέες, τα επαγγελματικά του ενδιαφέροντά.

Μια άλλη πτυχή της κοινωνικής ταυτότητας είναι η διαδικασία του κοινωνικού χαρακτηρισμού, όπου όταν το άτομο παραβιάζει τους κοινωνικούς κανόνες, στιγματίζεται.

Μια τέταρτη μορφή κατηγοριοποίησης έχει τις ρίζες της στην προσωπική ιστορία του ατόμου. Με βάση τα ενδιαφέροντα, τις στάσεις, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις συνήθειες των ατόμων, διαμορφώνεται το επίκτητο κοινωνικό status των ατόμων.

Τέλος, η προσωπική ταυτότητα αναφέρεται τόσο στις βαθύτερες σκέψεις, συναισθήματα και επιθυμίες του άτομο, όσο και σε συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες όπως είναι το όνομα.

2.4 Διαμόρφωση αυτοαντίληψης και αναπτυξιακά στάδια

Πολλοί ερευνητές, θεωρούν ότι η αυτοαντίληψη διαμορφώνεται κατά την πρώτη παιδική ηλικία και μετά παραμένει σχετικά σταθερή. Οι Rosenberg και Anderson τονίζουν ότι πρώτος χρόνος του παιδιού είναι ο σπουδαιότερος για την ανάπτυξη της αυτοαντίληψης και ότι αυτή σταθεροποιείται κατά τη διάρκεια της εφηβείας.

Αντίθετα, ο Epstein (1973) θεωρεί την αυτοαντίληψη ως μια προσωπική θεωρία του ατόμου για τον εαυτό του και πιστεύει ότι υφίσταται συνεχείς αλλαγές καθώς επηρεάζεται από το κοινωνικό περιβάλλον (Epstein, στο Λεοντάρη, 1996).

Κατά την ανάπτυξή του το παιδί αντιλαμβάνεται τον εαυτό ανάλογα με τα αναπτυξιακά στάδια στα οποία βρίσκεται και είναι τα εξής:

- από τη γέννηση έως την ηλικία των 2 ετών
- προσχολική ηλικία
- σχολική ηλικία
- εφηβεία
- ενήλικη ζωή

2.5 Αυτοαντίληψη στην ενήλικη ζωή

Η ανάπτυξη της αυτοαντίληψης πέρα από το στάδιο της εφηβείας έχει ερευνηθεί ελάχιστα. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι παρόλο που οι απαιτήσεις του τρόπου ζωής επηρεάζουν αρνητικά την αυτοαντίληψη, για τους περισσότερους η εικόνα του εαυτού παραμένει σταθερή στην ενήλικη ζωή. Ο Pearlin (1980) συνοψίζοντας τα πορίσματα ερευνών αναφέρει ότι σημαντικά γεγονότα στη ζωή ενός ατόμου -όπως ο γάμος ή η γέννηση ενός παιδιού προκαλούν αλλαγές που δεν επηρεάζουν την αυτοαντίληψη του ενήλικα (Pearlin, στο Λεοντάρη, 1996).

2.6 Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της αυτοαντίληψης

Η ανάπτυξη της αυτοαντίληψης επηρεάζεται σημαντικά από ποικίλους παράγοντες οι οποίοι αναλύονται παρακάτω και είναι οι εξής:

2.6.1 Οικογένεια

Οι παράμετροι που φαίνεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικές στη διαμόρφωση θετικής αυτοαντίληψης είναι το συναισθηματικό κλίμα της οικογένειας, η αποδοχή του ατόμου από τους γονείς και ο τρόπος διαπαιδαγώγησης. Οι καλές οικογενειακές σχέσεις συνιστούν απαραίτητη προϋπόθεση για την θετική αυτοαντίληψη του παιδιού. Όταν ο γονέας ανατρέφει το παιδί του με αγάπη, αναγνώριση και φροντίδα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για να αναπτύξει το παιδί μια θετική εικόνα εαυτού. Σχετικά με τον τρόπο διαπαιδαγώγησης, ο Burns τονίζει ότι ο υπερβολικός έλεγχος από τους γονείς ή η αδιαφορία τους συνεπάγεται χαμηλή αυτοεκτίμηση (Λεοντάρη,1996).

2.6.2 Σχολείο

Το σχολείο αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της αυτοαντίληψης. Το παιδί αρχίζει να βιώνει νέες διαπροσωπικές σχέσεις διαφορετικές από εκείνες της οικογένειας. Τα άτομα που είναι γύρω του αποτελούν μια νέα πηγή πληροφόρησης για τον εαυτό του. «Ο δάσκαλος με την εξουσία που ασκεί και την αξιολόγηση που κάνει, επηρεάζει τη συμπεριφορά, τη στάση και τη μαθησιακή αποδοτικότητα κάθε παιδιού, και έτσι το τροφοδοτεί με αρνητική ή θετική αυτοεκτίμηση» (Λεοντάρη, 1996: 137).

Στη σχολική κοινότητα το παιδί αξιολογείται σε σύγκριση με τα άλλα παιδιά και αυτή η σύγκριση αποτελεί σημαντική πηγή αυτοαντίληψης. Η θεωρία της κοινωνικής σύγκρισης υποστηρίζει ότι το άτομο προσπαθεί να συγκρίνει τον εαυτό του και τη συμπεριφορά του με αυτές άλλων ανθρώπων, ως μορφή κοινωνικής επικύρωσης. Επομένως, η σχολική επίδοση βρίσκεται σε συνάρτηση με το πώς το παιδί αντιλαμβάνεται την επίδοσή του συγκρίνοντας τον εαυτό του με τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης (Λεοντάρη,1996).

2.6.3 Πολιτισμικό πλαίσιο

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που διαμορφώνει την αυτοαντίληψη είναι το πολιτισμικό πλαίσιο. Είναι γενικότερα αποδεκτό το ότι τα άτομα από διαφορετικούς πολιτισμούς έχουν διαφορετική άποψη για τον εαυτό τους.

Στις δυτικοευρωπαϊκές χώρες επικρατεί η αντίληψη του «αυτόνομου» εαυτού: το άτομο είναι μια ανεξάρτητη, αυτόνομη οντότητα. Αντίθετα, στις ασιατικές χώρες επικρατεί η αντίληψη του «συσχετιστικού» εαυτού, κατά την οποία το άτομο επηρεάζεται σημαντικά από τους άλλους και ενεργεί με βάση το κοινωνικό πλαίσιο (Λεοντάρη, 1996).

2.6.4 Προσωπική ιστορία του ατόμου

Ποικίλα συμβάντα στη ζωή ενός ανθρώπου μπορεί να προκαλέσουν συναισθηματική φόρτιση στο άτομο και αλλαγές στις βασικές τους πεποιθήσεις.

Τα τραυματικά γεγονότα έχουν αρνητικές επιδράσεις στην αντίληψη του ατόμου για τον κόσμο και για τον εαυτό του, αλλά οι επιδράσεις αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με τη φύση των γεγονότων. Επίσης, οι επιδράσεις των γεγονότων είναι διαφορετικές σε κάθε άτομο και η διάρκειά τους εξαρτάται από το συμβάν.

Μια σημαντική επισήμανση που κάνουν οι Catlin και Epstein (1988) είναι ότι η επίδραση των γεγονότων δεν καθορίζεται από τα γεγονότα αυτά καθαυτά, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο τα ερμηνεύει το άτομο (Catlin and Epstein, στο Λεοντάρη, 1996).

2.6.5 Φύλο

Μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους στην διαμόρφωση της αυτοαντίληψης είναι το φύλο. Οι διαπιστωμένες διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες πιστεύεται ότι οφείλονται στην κοινωνικοποίησή τους και ένα από τα αποτελέσματά της θεωρείται και η διαμόρφωση διαφορετικών αντιλήψεων για τον εαυτό. «Υποστηρίζεται ότι βασική πηγή των διαφορών των δυο φύλων αποτελεί η οριοθέτηση που κάνει το άτομο ως προς τους άλλους» (Λεοντάρη, 1996: 149).

Η αντίληψη που έχουν οι άνδρες για τον εαυτό τους είναι ότι είναι αυτόνομα, ανεξάρτητα όντα, ενώ οι γυναίκες αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους σε άμεση αλληλεξάρτηση με τους άλλους.

Αποτελέσματα ερευνών (Block, 1973 Burns,1977) δείχνουν ότι οι άνδρες χρησιμοποιούν χαρακτηριστικά όπως επιθετικότητα, κυριαρχικότητα για να αυτοχαρακτηριστούν, ενώ οι γυναίκες χρησιμοποιούν χαρακτηριστικά που αναφέρονται σε τρυφερότητα, εξάρτηση και στοργή.

Ο Burns αναφέρει ότι τα παραδοσιακά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά κάθε φύλου συνήθως γίνονται δεκτά και ενσωματώνονται στην εικόνα του εαυτού και αυτή η υιοθέτηση των στερεοτύπων έχει μια επιπλέον επίδραση στην αυτοαντίληψη των ατόμων (Λεοντάρη,1996).

2.6.6 Ο ενεργητικός ρόλος του ατόμου

Οι άνθρωποι παίζουν ενεργητικό ρόλο στη διαμόρφωση της εικόνας του εαυτού τους, ωθούμενοι από το κίνητρο για διαμόρφωση και διατήρηση μιας θετικής αυτοαντίληψης. Με άλλα λόγια, το άτομο χρησιμοποιώντας διάφορες στρατηγικές προσπαθεί να διατηρήσει την εικόνα του εαυτού του όπως είναι.

Θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι το άτομο συμμετέχει στην εξελικτική του πορεία επηρεάζοντας πολλούς από τους παράγοντες που ασκούν επίδραση στη συμπεριφορά του (Λεοντάρη, 1996).

Οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν έχουν υψηλή αυτοεκτίμηση γιατί όλα τα εμπλεκόμενα μέρη δεν τις εκτιμούν όσο θα ήθελαν. Λέγοντας εμπλεκόμενα μέρη εννοούμε την κοινωνία, τους συναδέλφους και όλους όσους συγχρωτίζονται με το επάγγελμα. Αν λάβουμε λοιπόν υπ' όψιν όλα όσα προαναφέραμε, που σχετίζονται με τις θεωρίες για την αυτοεικόνα και την αυτοαντίληψη, εύκολα θα καταλάβουμε τους λόγους για τους οποίους οι κοινωνικοί λειτουργοί (ιδιαίτερος οι γυναίκες) τείνουν να έχουν χαμηλή κοινωνική εκτίμηση και άρα όχι καλή αυτοεικόνα: οι «σημαντικοί άλλοι», που διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό την αυτοεικόνα, δεν εκτιμούν το έργο τους, με συνέπεια οι ίδιες να νιώθουν ανασφαλείς και επιστημονικά ανεπαρκείς. Αυτό έχει περαιτέρω αρνητικές συνέπειες και στον τρόπο εξάσκησης του επαγγέλματός τους και στην καθημερινότητά τους. Είναι αδύνατο να μην επηρεάζονται. Η όποια λύση έγκειται καθαρά στον τρόπο διαχείρισης της ήδη διαμορφωμένης κατάστασης από τις ίδιες.

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί συμμετέχουν στη διαμόρφωση της εικόνας τους, παίζοντας ενεργητικό ρόλο, με συνέπεια να επηρεάζουν και πολλές φορές να συντηρούν την αρνητική εικόνα που έχουν οι «σημαντικοί άλλοι» για εκείνες.

2.7 Φύλο

Η ισότητα μεταξύ των δύο φύλων καθιερώθηκε στην Ελλάδα με το Σύνταγμα του 1975 και κατοχυρώθηκε τη δεκαετία του 1980, οπότε και εισήχθησαν σημαντικές νομοθετικές και θεσμικές αλλαγές για τη διασφάλιση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και την εξάλειψη των διακρίσεων που υφίστανται οι γυναίκες στους τομείς της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων.

(http://www.isotita-erepeak.gr/iliko_sxetikes_ereunes/ergasia/Nazoy_D_Gynaikes_reduce.pdf)

Όσον αφορά στην αγορά εργασίας, παρά τις θεσμικές αλλαγές, οι γυναίκες εξακολουθούν να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και ο διαχωρισμός των επαγγελματιών υφίσταται και εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους. Η μειονεκτική τους θέση οφείλεται σε οικονομικούς, κοινωνικούς, ιδεολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες.

Σημαντικό παράγοντα στον καταμερισμό της εργασίας με βάση το φύλο αποτελεί η αναπαραγωγή και επιβίωση των πατριαρχικών αντιλήψεων, σύμφωνα με τις οποίες υπάρχουν διαφορές μεταξύ των φύλων που προσδιορίζουν τις ικανότητες και δεξιότητες ανδρών και γυναικών, επομένως και τους ρόλους τους.

Η συντήρηση αυτών των αντιλήψεων συμβάλλει στο διαχωρισμό της κοινωνίας σε δύο σφαίρες, την ιδιωτική της οικογένειας που βαρύνει της γυναίκες και τη δημόσια της οικονομίας που κυριαρχούν οι άνδρες.

(http://www.isotita-erepeak.gr/ipostirktiko_iliko/Nea_Epaggelmata_7.pdf)

Έτσι, οι γυναίκες δεν έχουν καταφέρει ακόμα να διεισδύσουν σε υψηλές, διευθυντικές θέσεις, σε εκείνες, δηλαδή, που απαιτούν υψηλή εξειδίκευση, αυξημένη διαθεσιμότητα χρόνου και ευθύνες (http://www.isotita-erepeak.gr/ipostirktiko_iliko/Nea_Epaggelmata_7.pdf) και αποτελούν γενικότερα μειοψηφία στα κέντρα λήψης αποφάσεων παραμένοντας εγκλωβισμένες σε «γυναικείες» εργασίες.

Επομένως, το φύλο εξακολουθεί να αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες κοινωνικής διάκρισης. Οι γυναίκες εξακολουθούν να αποτελούν μια ομάδα που υπόκειται σε διακρίσεις σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής (Βουρνάς και Μαυρογένη, 1994).

Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα παρατηρείται αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου των εργαζόμενων γυναικών, αύξηση της απασχόλησης των γυναικών ως μισθωτών και επίσης αύξηση και διατήρηση σε υψηλά επίπεδα της μακροχρόνιας ανεργίας των γυναικών.

(http://www.isotita-erepeak.gr/iliko_sxetikes_ereunes/ergasia/Nazoy_D_Gynaikes_reduce.pdf)

Οι αλλαγές στην αγορά εργασίας δημιούργησαν τις ευέλικτες μορφές απασχόλησης οι οποίες διαφέρουν ως προς την, αμοιβή, το ωράριο και τις αποδοχές σε σχέση με την κανονική μορφή. Σε αυτές ανήκουν η μερική απασχόληση, η εργασία στο σπίτι, η εργασία τα σαββατοκύριακα, η εργασία τη νύχτα και οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου.

Πολλοί συγγραφείς θεωρούν ότι οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης επιβεβαιώνουν το συμπληρωματικό χαρακτήρα της γυναικείας εργασίας και η ευρεία συμμετοχή των γυναικών σε αυτές ενισχύει τη διάκριση ανάμεσα σε ανδρικά και γυναικεία επαγγέλματα.

Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας για τη γυναικεία εργασία αναφέρεται στη διαίρεσή της σε 'αμειβόμενη' και μη και εστιάζει στην εργασία που έχει τη μορφή της 'μερικής απασχόλησης' (μειωμένο ωράριο, μειωμένες αποδοχές).

Οι θέσεις που προσφέρονται για αυτή τη μορφή καταλαμβάνονται ως επί το πλείστον από γυναίκες χωρίς ιδιαίτερες ευκαιρίες για επαγγελματική εκπαίδευση και υψηλή αμοιβή
(http://www.kethi.gr/attachments/157_EVELIKTES_MORFES_APASXOLISIS.pdf).

Οι μηχανισμοί περιθωριοποίησης της γυναικείας εργασίας αποσκοπούν στον αποκλεισμό των γυναικών από την απόκτηση δεξιοτήτων και γνώσεων με αποτέλεσμα οι περισσότερες να οδηγούνται σε περιθωριακά, κακοπληρωμένα ή αποκλειστικά γυναικεία επαγγέλματα. Επίσης, οι μηχανισμοί αυτοί, δημιουργούν εμπόδια ανάμεσα στα επαγγέλματα ώστε οι γυναίκες να κατευθύνονται σε αυτά που χαρακτηρίζονται συνήθως «γυναικεία» (Βουρνάς και Μαυρογένη, 1994).

Άρα, το φύλο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επιλογή επαγγέλματος, καθώς προσδιορίζει την έννοια της «εργασίας» προσδίδοντάς της διαφορετικές μορφές. Η εργασία αποτελεί ένα πεδίο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται και μεταλλάσσεται ο κοινωνικός προσδιορισμός των φύλων
(http://www.isotita-epaeak.gr/iliko_sxetikes_ereunes/ergasia/Nazoy_D_Gynaikes_reduce.pdf).

Γενικότερα η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό είναι στενά συνδεδεμένη με τα γεγονότα της ζωής τους όπως είναι ο γάμος ή η γέννηση του πρώτου παιδιού. Στην Ελλάδα οι γυναίκες που εργάζονται διατηρούν την απασχόλησή τους μέχρι ένα συγκεκριμένο σημείο της ζωής τους και στην συνέχεια τη διακόπτουν χωρίς να επανέρχονται αργότερα στην αγορά εργασίας. Ο αριθμός των παιδιών συνδέεται αρνητικά με την εργασία των γυναικών.

Όσο υπάρχει ο καταμερισμός της εργασίας κατά φύλο, όπου ο άνδρας δεν εμπλέκεται στα οικιακά καθήκοντα στο σπίτι και η γυναίκα δεν έχει ίση πρόσβαση και ίσους όρους στη μισθωτή εργασία, οι δύο σύζυγοι έχουν ξεχωριστά συμφέροντα ως προς της εργασία της συζύγου. Η επιλογή επαγγέλματος των γυναικών περιορίζεται από τις αντιλήψεις για τον

καταμερισμό της εργασίας και το φόρτο της μη προσοδοφόρου εργασίας που προσφέρουν οι γυναίκες στο σπίτι. Συνήθως όμως περιορίζεται και από τους άνδρες τους, καθώς ο σύζυγος ασκεί έλεγχο αποτρέποντας τη γυναίκα του από το να αναλάβει προσοδοφόρο επάγγελμα (http://www.isotita-ereaeek.gr/iliko_sxetikes_ereunes/ergasia/Nazoy_D_Gynaikes_reduce.pdf).

Τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων, η κοινωνική πραγματικότητα και οι θεσμοί βοηθούν στην αναπαραγωγή των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων και σχετίζονται με την εκπαίδευση γενικότερα και το εκπαιδευτικό σύστημα ειδικότερα (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

Παρόλο που η ίση πρόσβαση και των δυο φύλων στην εκπαίδευση αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός, η διάκριση που αφορά στα φύλα εξακολουθεί να υφίσταται. Ειδικότερα, η αύξηση του ποσοστού πρόσβασης και παρουσίας του γυναικείου φύλου στην εκπαίδευση συνιστά μια πολύ θετική εξέλιξη αλλά η θέση τους στην αγορά εργασίας δεν παρουσιάζει την αντίστοιχη θετική αλλαγή και βελτίωση. Ο καταμερισμός ανάμεσα στα φύλα στις πανεπιστημιακές σχολές αντικατοπτρίζεται και στις επαγγελματικές επιλογές των γυναικών.

Οι εκπαιδευτικές επιλογές των γυναικών είναι παραδοσιακές ως προς το φύλο. Επιλέγουν επαγγέλματα που συνδέονται με την φροντίδα, την ομορφιά και το σπίτι και υιοθετούν παραδοσιακές συμπεριφορές (http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar).

Επιπρόσθετα, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη των ικανοτήτων και δεξιοτήτων τους, άρα και το μελλοντικό τους επάγγελμα, οδηγώντας τις σε σπουδές που παρέχουν πτυχία με χαμηλή ζήτηση στη αγορά εργασίας, συντηρώντας τις ήδη υπάρχουσες διακρίσεις.

Επομένως, οι γυναίκες δεν μπορούν να αξιοποιήσουν τα προσόντα τους και να ανέλθουν σε υψηλές επαγγελματικές βαθμίδες γιατί εγκλωβίζονται από τις πατριαρχικές αντιλήψεις και τις κοινωνικές πιέσεις. Η επιβίωση των πατριαρχικών αντιλήψεων και των κοινωνικών πιέσεων έχουν ως συνέπεια τα κορίτσια να έχουν διαφορετικές -από τα αγόρια- αντιλήψεις για το επάγγελμα. Επιλέγουν σχολές και επιστημονικούς κλάδους που εντάσσονται στις θεωρητικές επιστήμες και υποεκπροσωπούνται στα αντίστοιχα των θετικών επιστημών (http://www.isotita-ereaeek.gr/ipostirktiko_iliko/Nea_Epaggelmata_7.pdf).

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον φοιτητικό πληθυσμό των ΑΤΕΙ στη Σχολή Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας παρατηρείται υπερσυγκέντρωση των κοριτσιών. Η φοίτηση σε αυτή τη σχολή οδηγεί σε ειδικότητες που θεωρούνται κοινωνικά αποδεκτές και κατάλληλες για το γυναικείο φύλο, όπως νοσοκόμες, κοινωνικές λειτουργοί, βρεφονηπιοκόμοι, αισθητικοί. Επιλέγουν, δηλαδή, ειδικότητες που συνδέονται με την προσφορά και φροντίδα προς τους άλλους ή με τη φροντίδα βρεφών και την καλή και προσεγμένη εμφάνιση. Οι συλλογικές παραδοσιακές αντιλήψεις συντηρούνται

από αυτές τις ειδικότητες και, άσχετα από τη ζήτηση που έχουν στην αγορά εργασίας, τοποθετούνται χαμηλά στην επαγγελματική ιεραρχία και αποφέρουν χαμηλές οικονομικές αποδοχές στις γυναίκες (http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar).

Έτσι, όσο η κοινωνία θα αναπαραγάγει τα στερεότυπα των ρόλων των δύο φύλων, τόσο θα υπάρχει άνισος καταμερισμός επαγγελματικών επιλογών ανάμεσα στα δύο φύλα και οι γυναίκες ουσιαστικά θα υποτιμούνται ενώ τυπικά θα εξελίσσονται εκπαιδευτικά (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

Σε άλλη έρευνα, ζητήθηκε από μαθητές και μαθήτριες να χαρακτηρίσουν διάφορα επαγγέλματα ως προς το αν θεωρούνται «ανδρικά», «γυναικεία» ή «ουδέτερα» ως προς το φύλο. Το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού θεωρήθηκε από τους μισούς ως «γυναικείο». Υποστηρίζεται ότι οι γυναίκες δεν συνδέουν μόνο το επάγγελμα με βιοποριστικούς λόγους αλλά τους απασχολεί και ο συνδυασμός επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής (http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar) και θεωρούν ότι ο βασικός ρόλος τους είναι αυτός της συζύγου και μητέρας που ασχολείται με την εσωτερική διοίκηση του σπιτιού (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

Οι γυναίκες θεωρούν πιο σημαντικά στοιχεία αναφορικά με μια δουλειά το «να σε γεμίζει ως άνθρωπο» να επιτρέπει το συνδυασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και να φέρνει το άτομο «σε επαφή με άλλους ανθρώπους» (http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar).

Η επαγγελματική, λοιπόν, επιλογή των γυναικών εξαρτάται από το πώς αντιλαμβάνονται την οικογενειακή ζωή και τις κοινωνικές διαφορές. Η Φραγκουδάκη έγραφε το 1978 ότι η Ελληνίδα έχει ενστερνιστεί το ρόλο της μάνας-νοικοκυράς από νεαρή ηλικία και αυτός ο ρόλος-πρότυπο είναι τόσο έντονος στην καθημερινή ζωή της, που το να εργάζεται μια γυναίκα θεωρείται σαν κάτι το μη φυσικό, «περιγράφεται πάντοτε σαν αποτέλεσμα μεγάλης οικονομικής δυστυχίας» (Φραγκουδάκη, 1978: 18).

Η διάκριση μεταξύ «γυναικείων» και «ανδρικών» επαγγελμάτων, η οποία διατηρείται και διαφοροποιεί τις θέσεις εργασίας, ως προς τις αμοιβές και τις προοπτικές καριέρας, ενισχύει τις διαδικασίες κοινωνικής κατασκευής των φύλων -που γίνεται με βάση τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, τις ικανότητες και τις δεξιότητες που απαιτούνται (http://www.isotita-epaeak.gr/ipostirktiko_iliko/Nea_Epaggelmata_7.pdf).

Τα πρότυπα που έχουν δοθεί στις γυναίκες τις υποβάλλουν στο να σκέφτονται ότι οφείλουν να έχουν μέσα τους την «ηθική της φροντίδας» (Gilligan, Hargreaves και Fullan, 1995: 80/ Lortie, 1975: 54) και αυτό διαιώνίζεται (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

Εν κατακλείδι, υπάρχουν, σε παγκόσμιο επίπεδο, παραδοσιακά «γυναικεία» επαγγέλματα, όπως νοσοκόμες, κοινωνικοί λειτουργοί, εργάτριες

υφαντουργίας, δακτυλογράφοι και γραμματείς, τηλεφωνήτριες, οικιακές βοηθοί και εκπαιδευτικοί. Οι γυναίκες έχουν περιορισμένη εκπαίδευση και εξειδίκευση, άρα δεν έχουν τις ίδιες δυνατότητες και ευκαιρίες απασχόλησης με τους άνδρες (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

Όσον αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού: οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα στο συγκεκριμένο επάγγελμα παρά την αύξηση των ανδρών κοινωνικών λειτουργών. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η κοινωνική αντίληψη για επαγγελματικούς ρόλους ανδρών και γυναικών είναι διαφορετικοί (Παπαδάκη, 1999).

Οι κοινωνικές ανισότητες των φύλων εξακολουθούν να συντηρούνται σε μεγάλο βαθμό στην αγορά εργασίας και, συνεπώς, να καθορίζουν τις ευκαιρίες της ζωής των ανδρών και των γυναικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Ποιοτική μέθοδος

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η περιγραφή και ανάλυση της αυτοεικόνας των κοινωνικών λειτουργών. Επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος καθώς θεωρήθηκε καταλληλότερη σε σχέση με τη συγκέντρωση πληροφοριών και στοιχείων της «καθημερινότητας» των ανθρώπων. Στα στοιχεία περιλαμβάνεται η σκέψη, το συναίσθημα και η συμπεριφορά των ανθρώπων με στόχο την κατανόηση αυτών και του τρόπου ζωής τους (Σαχίνη-Καρδάση, 1997).

Η ποιοτική έρευνα περιγράφεται συχνά ως ολιστική (δηλαδή, ενδιαφέρεται για τον άνθρωπο και το περιβάλλον του) και φυσική (χωρίς περιορισμούς και ελέγχους που επιβάλλονται από τον ερευνητή) και στηρίζεται στην υπόθεση ότι η γνώση για τους ανθρώπους είναι αδύνατη χωρίς την περιγραφή της ανθρώπινης εμπειρίας όπως αυτή βιώνεται και όπως περιγράφεται από τους ίδιους τους εκτελεστές (Σαχίνη-Καρδάση, 1997).

Σύμφωνα με την Κυριαζή (2009) η ποιοτική μέθοδος στηρίζεται στην παραδοχή ότι τα κοινωνικά νοήματα δεν είναι αποτέλεσμα των ίδιων των κοινωνικών φαινομένων αλλά αποδίδονται από τους δράντες ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο αυτοί δρουν. Με άλλα λόγια η κοινωνική πραγματικότητα διαμορφώνεται μέσα από την ερμηνεία που αποδίδουν τα υποκείμενα στη δική τους συμπεριφορά και στη συμπεριφορά των άλλων.

Ο Παρασκευόπουλος (1993) κάνει λόγο για διερευνητική-περιγραφική έρευνα, που διενεργείται στο φυσικό περιβάλλον των υποκειμένων με τρόπο ευέλικτο και έχει ως σκοπό την παρατήρηση και καταγραφή των διάφορων εκφάνσεων του φαινομένου (Παρασκευόπουλος, 1993).

Ο ποιοτικός ερευνητής πρέπει να εντοπίσει πως συνδέονται τα γεγονότα και να τους δώσει την ερμηνεία που τους δίνουν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες (Κανδυλάκη, 1997). Το τι θα θεωρηθεί σημαντικό ή όχι αφήνεται στην κρίση του ερευνητή (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

3.2 Ερευνητικές υποθέσεις

Οι ερευνητικές μας υποθέσεις είναι οι εξής:

1. Η χαμηλή αυτοεικόνα των κοινωνικών λειτουργών εξισώνεται μέσω της εσωτερικής ικανοποίησης που αντλούν.
2. Η αμοιβή τους αντιπροσωπεύει την έμπρακτη αποδοχή της πολιτείας.
3. Το φύλο αποτελεί παράγοντα που συμβάλλει στη διαμόρφωση της χαμηλής αυτοεικόνας τους.

3.3 Δείγμα

Σύμφωνα με τον Robson (2000) είναι δύσκολο να προκαθοριστεί ο αριθμός των συνεντεύξεων που απαιτούνται στην ποιοτική έρευνα. «Η βασική ιδέα είναι ότι συνεχίζεις μέχρι να φθάσεις στον κορεσμό, δηλαδή η περαιτέρω συλλογή δεδομένων φαίνεται να προσθέτει λίγο ή καθόλου σε ό,τι έχεις ήδη μάθει» (Robson, 2000: 235).

Ο Morse (2000) αναφέρει ότι ο αριθμός των συμμετεχόντων στην ποιοτική έρευνα εξαρτάται από αρκετούς παράγοντες: το εύρος της μελέτης, τη φύση του θέματος, την ποιότητα των δεδομένων, το σχέδιο μελέτης και την ερευνητική μέθοδο (Morse στο Robson, 2000).

Ο συγγραφέας συνεχίζει λέγοντας ότι όταν το θέμα είναι προφανές και σαφές και όταν το ερευνητικό εργαλείο είναι οι συνεντεύξεις σε βάθος, από τις οποίες προκύπτουν πλούσια δεδομένα, χρειάζονται λίγοι συμμετέχοντες (Morse, στο Robson, 2000).

Στην έρευνά μας τα υποκείμενα των συνεντεύξεων είναι έντεκα γυναίκες κοινωνικοί λειτουργοί, οι οποίες και αποτελούν το δείγμα μας. Επιλέξαμε αυτό τον αριθμό, γιατί καταρχάς πρόκειται για πτυχιακή εργασία, κατά δεύτερον σύμφωνα με τον παραπάνω συγγραφέα δεν χρειάζονται πολλοί συμμετέχοντες και επίσης επειδή κρίναμε ότι ο αριθμός αυτός θα επέφερε ορισμένα (προσδοκώμενα ή μη) αποτελέσματα. Επίσης, θεωρήθηκε ότι από τη στιγμή που συγκεντρώνεται μεγάλος αριθμός γυναικών στο συγκεκριμένο επάγγελμα

καταλληλότερες για να μιλήσουν για την αυτοεικόνα τους είναι οι γυναίκες εκπρόσωποι του συγκεκριμένου επαγγελματικού κλάδου (Βλ. και Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2006).

Παρόλα αυτά, επισημαίνουμε πως τα συμπεράσματά μας δεν μπορούν να γενικευτούν και να ισχυριστούμε ότι αυτό που οι συνεντευξιαζόμενες μας είπαν ισχύει για όλους τους κοινωνικούς λειτουργούς. Συνεπώς, η ερευνά μας δεν μπορεί να λάβει αξιολογικά γενικευμένες διαστάσεις, αλλά αποκαλύπτει τις βαθύτερες σκέψεις και απόψεις των κοινωνικών λειτουργών και αποκαλύπτει την επίδραση των άλλων στη διαμόρφωση της αυτοεικόνας τους και τη θέση που κατέχουν στην ελληνική κοινωνία (Βλ. και Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2006).

3.4 Εργαλείο έρευνας

Για τη διεξαγωγή της έρευνάς μας διεξάχθηκαν συνεντεύξεις «εις βάθος» βασισμένες σε ημι-δομημένες ερωτήσεις.

Η συνέντευξη είναι ένα βασικό εργαλείο της ποιοτικής έρευνας και πρόκειται για την αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ προσώπων και αρχίζει από τον συνεντευκτή με στόχο να αποσπάσει πληροφορίες σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας του (Cohen and Manion, στο Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Αυτό που τη διαφοροποιεί από μια απλή συνομιλία είναι το γεγονός ότι αποτελεί εργαλείο έρευνας που συλλέγει δεδομένα σχετικά με τα «πιστεύω» των συνεντευξιαζόμενων. Επίσης, γίνεται μεταξύ ανθρώπων που είναι άγνωστοι μεταξύ τους και κατευθύνεται, σε μεγάλο βαθμό, από τον ερευνητή (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Η ποιοτική συνέντευξη /συνέντευξη βάθους στηρίζεται σε ερωτήσεις που έχει προσδιορίσει εκ των προτέρων ο ερευνητής. Είναι μια συζήτηση με κύριο ομιλητή τον ερωτώμενο, την οποία καθοδηγεί διακριτικά ο συνεντευκτής (Κυριαζή, 2009).

Η «εις βάθος» συνέντευξη προσφέρει τη δυνατότητα στον ερευνητή να διεισδύσει στη σκέψη των ερωτώμενων με αποτέλεσμα να εξασφαλίσει ακριβείς και ζωντανές απόψεις που στηρίζονται στην προσωπική εμπειρία του ερωτώμενου (Κανδυλάκη, 1997).

Σύμφωνα τον Tuckman (1972) η συνέντευξη παρέχει πρόσβαση σε αυτό που συμβαίνει «στο κεφάλι ενός ανθρώπου» και δίνει τη δυνατότητα να αποκαλυφθούν οι γνώσεις που έχει ένα άτομο, οι προτιμήσεις του και οι πεποιθήσεις του (Tuckman, στο Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Εντούτοις, όπως κάθε άλλη διαπροσωπική αλληλεπίδραση, έτσι και η συνέντευξη, καθορίζεται από ασυνειδήτους παράγοντες, όπως προσωπικές ανάγκες και προκαταλήψεις. Αυτό το γεγονός κάνει την όλη διαδικασία πιο ευάλωτη στην υποκειμενικότητα τόσο του ερευνητή όσο και του συνεντευξιαζόμενου (Παρασκευόπουλος, 1993).

Η συνέντευξη κατά τον Robson (2007) χωρίζεται σε πλήρως δομημένη, ημι-δομημένη και μη δομημένη. Η πλήρως δομημένη συνέντευξη έχει προκαθορισμένες ερωτήσεις με αντίστοιχη διατύπωση και διάταξη. Η ημι-δομημένη έχει προκαθορισμένες ερωτήσεις αλλά η διάταξή τους μπορεί να τροποποιηθεί και η διατύπωση των ερωτήσεων μπορεί να αλλάξει ή να προστεθούν κι άλλες. Η μη δομημένη είναι η μη τυποποιημένη, ελεύθερη συνέντευξη όπου ο ερευνητής έχει ένα γενικό πλαίσιο που τον ενδιαφέρει και επιτρέπει να αναπτυχθεί η συζήτηση στο πλαίσιο αυτό.

3.5 Γνωρίσματα ενός καλού ερευνητή

Ένα πρωτεύον θέμα που πρέπει να ρυθμίσει ο ερευνητής είναι ο χρόνος και ο τόπος της συνέντευξης. Η ώρα συνάντησης θα πρέπει να διευκολύνει τον ερωτώμενο και ο ερευνητής οφείλει να είναι συνεπής. Κατάλληλος συνήθως τόπος συνέντευξης θεωρείται το σπίτι ή ο χώρος εργασίας του ερωτώμενου, επειδή στο φυσικό περιβάλλον του νιώθει περισσότερο άνετα. Επίσης, ο ερευνητής πρέπει να υποδείξει ένα απομονωμένο, ήσυχο χώρο αφενός για να μην υπάρχουν άλλα άτομα εκεί και αφετέρου για να υπάρχει ησυχία και να διατηρείται αμείωτο το ενδιαφέρον του ερωτώμενου κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. (Παρασκευόπουλος, 1993).

Βασικό μέλημα του ερευνητή κατά τη συνάντηση και επικοινωνία με τον ερωτώμενο είναι η δημιουργία μιας φιλικής και άνετης ατμόσφαιρας (Παρασκευόπουλος, 1993).

Το να είναι ο συνεντευκτής άνετος και φιλικός και ευαίσθητος και δεκτικός μόνο οφέλη μπορεί να αποδώσει στην έρευνα. Η αλληλεπίδραση μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου αναγκάζει κατά κάποιο τρόπο τον ερευνητή να αποκαλύψει κάποια στοιχεία για τον εαυτό του, γεγονός που βοηθά τον συνεντευξιαζόμενο να αφεθεί στις ερωτήσεις του (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Αντίθετα, αν ο ερευνητής είναι ορθολογιστής και αποστασιοποιημένος η συνέντευξη δεν θα θεωρηθεί ως φιλική συναλλαγή και η απάντηση του ερωτώμενου θα είναι περισσότερο υπολογισμένη (Kitwood, στο Cohen and Manion, 2000).

Ο ερευνητής οφείλει να παρουσιάζεται όσο το δυνατόν περισσότερο επαγγελματίας γίνεται και πρέπει να κατέχει βασικές γνώσεις προκειμένου να γνωρίζει τις ερωτήσεις στις οποίες θα προβεί, γιατί ο τρόπος διατύπωσης τους

επηρεάζει το υποκείμενο. Οι ερωτήσεις κατά κύριο λόγο πρέπει να αποδεικνύουν ό, τι πράγματι ψάχνουν (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Ο Ιωσηφίδης (2003) αναφέρει ότι η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εγκυρότητα και την ποιότητα των αποτελεσμάτων που θα παραχθούν (Ιωσηφίδης, 2003).

Οι ερωτήσεις που υποβάλλονται θα πρέπει να είναι σαφείς και ξεκάθαρες. Ο ερευνητής θα πρέπει να είναι καλός ακροατής και να επιτρέπει στον ερωτώμενο να λέει τα «πιστεύω» του, την εμπειρία του. Επίσης, να παρατηρεί τις χειρονομίες του, τις εκφράσεις του προσώπου του και να μην αποδοκιμάζει ή επιδοκιμάζει τις απαντήσεις του (Παρασκευόπουλος, 1993).

Επίσης, ο ερευνητής οφείλει να μην περιμένει απαντήσεις που να ταυτίζονται με αυτές που έχει στο μυαλό του και να αντιμετωπίζει τον ερωτώμενο σε ουδέτερη βάση, χωρίς να τον υποτιμά ή να τον επιδοκιμάζει (Cannel, στο Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Παρόλα αυτά κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ο ερευνητής στην προσπάθεια του να αλληλεπιδράσει με το υποκείμενο δεν μπορεί πάντοτε να παραμείνει ουδέτερος και η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των δύο μερών τον επηρεάζει σημαντικά (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Ωστόσο, ο συνεντευκτής θα πρέπει να επιδειξεί τις επικοινωνιακές του ικανότητες με σκοπό να αναδυθούν τα βαθύτερα συναισθήματα των ερωτώμενων, έτσι ώστε να καταγραφεί η αλήθεια «αχρωμάτιστη» και ανεπηρέαστη από τις προσωπικές του απόψεις (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

3.6 Τόπος-χρόνος

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο χώρο εργασίας των ερωτώμενων και διήρκησαν ένα μήνα. Ο χώρος διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν στα γραφεία των κοινωνικών λειτουργών στην εκάστοτε υπηρεσία που εργάζονται. Οι συνεντεύξεις διήρκησαν κατά μέσο όρο 20΄.

3.7 Δεοντολογία συνέντευξης

Η δεοντολογία αναφέρεται σε κανόνες συμπεριφοράς, στη συμμόρφωση σε ένα κώδικα ή σύνολο αρχών (Reynolds, στο Robson, 2007).

Η διεξαγωγή των συνεντεύξεων, η διατύπωση των ερωτήσεων και η επικοινωνία ερευνητή-συνεντευξιζόμενου καθορίζονται μέσα στο πλαίσιο των κανόνων αυτών (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Οι ερευνητές πρέπει να συνυπολογίσουν τις επιδράσεις της έρευνας στους συμμετέχοντες και να συμπεριφέρονται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Cohen and Manion, 2000).

Αρχικά, λοιπόν, ο συνεντευκτής οφείλει να προστατεύσει τους συμμετέχοντες τηρώντας την ανωνυμία τους, αλλά στην περίπτωση της συνέντευξης πρόσωπο με πρόσωπο ο ερευνητής μπορεί και πολλές φορές πρέπει να υποσχεθεί εμπιστευτικότητα (Cohen and Manion, 2000).

Θα πρέπει να προσαρμόζεται στο πρόγραμμα του ερωτώμενου και οι συναντήσεις να γίνονται στον τόπο και στις ώρες που τον διευκολύνουν. Επίσης, οφείλει να συστηθεί και να αναφέρει το σκοπό της έρευνάς του (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Αν σχεδιάζει να μαγνητοφωνήσει τη συνέντευξη θα πρέπει να πάρει τη συγκατάθεση του ερωτώμενου (Cohen and Manion, 2000) και όταν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης του ζητήσει ο ερωτώμενος να διακόψει τη μαγνητοφώνηση για να αναφέρει κάτι, να το κάνει (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Η Κυριαζή (2009) τονίζει ότι ο συνεντευκτής θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός στη διατύπωση των ερωτήσεων και στον τρόπο αντίδρασης στις απαντήσεις του ερωτώμενου και δεν θα πρέπει να γνωστοποιεί τις δικές του απόψεις. Επίσης, θεωρεί ότι η προσεγμένη διατύπωση διασφαλίζει όσο το δυνατό μεγαλύτερη αξιοπιστία και εγκυρότητα (Κυριαζή, 2009).

Η δεοντολογία εμπεριέχει το σεβασμό απέναντι στα δικαιώματα και την ιδιωτική ζωή των άλλων και περιορίζει τις επιλογές που μπορούν να κάνουν οι ερευνητές κατά την αναζήτηση της αλήθειας. «Η δεοντολογία λέει ότι, ενώ η αλήθεια είναι καλή, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι καλύτερος, ακόμα και αν, σε ακραία περίπτωση, ο σεβασμός της ανθρώπινης φύσης αφήνει σε κάποιον ερωτηματικά για την ανθρώπινη φύση» (Cavan, στο Cohen and Manion, 2000: 487).

3.8 Διαδικασία συνέντευξης

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε μπορεί να χωριστεί στις εξής φάσεις: καταρχάς συστηθήκαμε και ενημερώσαμε το άτομο για την ιδιότητα και τον σκοπό της επίσκεψής μας και προχωρήσαμε στην ενημέρωση σχετικά με το σκοπό της έρευνας. Στη συνέχεια, ζητήσαμε τη συναίνεση του ατόμου για τη διεξαγωγή της συνέντευξης και δώσαμε τις απαραίτητες διαβεβαιώσεις για το απόρρητο και εμπιστευτικό της συνομιλίας. Ακολούθησε σύντομη συζήτηση γενικού ενδιαφέροντος, ώστε να δημιουργηθούν οι απαραίτητες συνθήκες εξοικείωσης μεταξύ της ερευνητικής ομάδας και των συνεντευξιαζομένων και ακολούθως ζητήσαμε την άδεια για την μαγνητοφώνηση της συνομιλίας. Στο τέλος της συνέντευξης ευχαρίστησαμε τα άτομα για τη συμμετοχή τους και

δώσαμε εκ νέου διαβεβαιώσεις για τη διασφάλιση του απορρήτου της συνομιλίας.

3.9 Προβλήματα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης

Κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας και των συνεντεύξεων προέκυψαν τα εξής προβλήματα: Αρχικά οι ερωτώμενες ήταν διστακτικές όσον αφορά στη χρήση του μαγνητόφωνου καθώς το θεωρούσαν, όπως είπαν «αγχωτικό». Παρατηρήθηκε ότι φοβούνται και προσπαθούσαν να δώσουν τις «σωστές» απαντήσεις, εκείνες που θεωρούνται κοινωνικά αποδεχτές. Επίσης, μερικές από τις ερωτώμενες ζήτησαν να γνωρίζουν από πριν τις ερωτήσεις της συνέντευξης.

Επιπρόσθετα, υπήρχε αρκετός θόρυβος κατά τη διάρκεια τριών συνεντεύξεων, γεγονός που δυσκόλεψε τόσο τη διεξαγωγή, όσο και την απομαγνητοφώνησή τους.

3.10 Χρήση μαγνητόφωνου

Οι πληροφορίες συνελέγησαν με τη χρήση μαγνητοφώνου. Η χρήση του βοηθά στην εξακρίβωση της εγκυρότητας των λεγόμενων και δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να ακούσει όσες φορές χρειαστεί τις απαντήσεις επιλέγοντας τις κατάλληλες λέξεις για καταγραφή. Η συνέντευξη που έχει καταγραφεί με τέτοιο τρόπο θεωρείται φυσική και μπορεί να αντέξει πολλές αναλύσεις (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Εντούτοις, ο μεγάλος όγκος πληροφοριών δυσκολεύει την ανάλυση και υπάρχει και το ενδεχόμενο οι συνεντευξιαζόμενοι να φοβούνται το μηχάνημα (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008), όπως διαπιστώθηκε κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων της παρούσας έρευνας.

3.11 Με ποιο τρόπο γίνεται η ανάλυση των δεδομένων

3.11.1 Μέθοδος θεμελιωμένης θεωρίας

Η ανάλυση των δεδομένων μας έγινε με τη μέθοδο της θεμελιωμένης θεωρίας. Βασικό χαρακτηριστικό της είναι ότι καμία θεωρητική υπόθεση δεν μπορεί να σταθεί έξω από την έρευνα (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Η θεωρία αυτή δεν είναι προκαθορισμένη, αλλά μεταβάλλεται από τη συνεχή συλλογή των δεδομένων. Έτσι, υποδεικνύεται η συνεχής συνυφασμένη σχέση ανάμεσα στη συλλογή και την ανάλυση. Η θεωρία χτίζεται μέσα από τις

συλλεχθείσες πληροφορίες, δηλαδή, γεννιέται, και αποκαλύπτεται μέσα από τα δεδομένα (Κυριαζή, 2009). Με λίγα λόγια η θεωρία θεμελιώνεται σε δεδομένα που έχουν συγκεντρωθεί και αναλυθεί με συστηματικό τρόπο (Strauss και Corbin, στο Κυριαζή, 2009).

Στόχος της θεμελιωμένης θεωρίας είναι να δημιουργηθεί μια θεωρία που να εξηγεί τι είναι κεντρικό στο δεδομένα. Ο ερευνητής θα πρέπει να βρει μια κατηγορία που να θεμελιώνεται στα δεδομένα που έχει συλλέξει (Κυριαζή, 2009).

Αρχικά, ο ερευνητής αποκωδικοποιεί και κατηγοριοποιεί τις πληροφορίες που συλλέγονται από τα δεδομένα και προχωρά στην γενικότερη εννοιολογική διατύπωση των συλλογισμών και των υποθέσεων του. Ύστερα, μέσω της συλλογής των πληροφοριών καλύπτει κενά που μπορεί να υπάρχουν στο θεωρητικό του πλαίσιο και τέλος, παρατηρεί πώς σχετίζονται οι υποθέσεις μεταξύ τους (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ/ΕΡΕΥΝΑΣ /ΣΥΖΗΤΗΣΗ

4. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

4.1 Κοινωνική εργασία: επιστήμη ή προσφορά;

Το πραγματολογικό μας υλικό αφορά στους κοινωνικούς λειτουργούς και συλλέχθηκε από συζητήσεις μαζί τους. Τα στοιχεία που προέκυψαν από τις απομαγνητοφωνημένες αφηγήσεις των υποκειμένων τα καταγράψαμε, τα απομαγνητοφωνήσαμε, τα αναδιατυπώσαμε και προσπαθήσαμε να τα ερμηνεύσουμε δίνοντας έμφαση σε αυτά που θεωρήσαμε περισσότερο σημαντικά αναφορικά με την ανάγκη και το σκοπό της έρευνας.

Από την ανάλυση των στοιχείων διαφαίνεται η χαμηλή κοινωνική αποδοχή για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού. Αυτή η άποψη διαμορφώνεται από τον κοινωνικό περίγυρο και επηρεάζει και την άποψη που έχουν οι ίδιοι οι κοινωνικοί λειτουργοί για τον εαυτό τους.

Η εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους φαίνεται αρνητική και προκύπτει κυρίως από την μη (γενικευμένη) αποδοχή της επιστημονικής τους κατάρτισης και από την ελλιπή γνώση των ιδίων για το επάγγελμα που ασκούν:

- *Να προσφέρεις στον συνάνθρωπο τη δυνατότητα να ανταπεξέρχεται μόνος του σε δύσκολες καταστάσεις που αντιμετωπίζει...Να τον κατευθύνεις για να σταθεί στα πόδια του μόνος του.*
- *Ορίστε...; Είναι μια επιστήμη η οποία βοηθάει τον άνθρωπο.*

-Είναι μια διαδικασία κοινωνικής αλλαγής και προσαρμογής που χρησιμοποιεί πολλές γνώσεις και δεξιότητες.

-Είναι ένα επάγγελμα που τείνει να βοηθά τους ανθρώπους στο μέγιστο των δυνατοτήτων του και ο καθένας για να το ασκήσει πρέπει να έχει αυτογνωσία και αγάπη προς τον εαυτό του, πρέπει να γνωρίζει τα όρια του.

-Δεν είναι επάγγελμα, είναι λειτούργημα. Υπάρχει μια άποψη που λέει ότι είναι εφαρμοσμένη κοινωνικά επιστήμη που ασχολείται με κοινωνικά θέματα κλπ...Δεν είναι «ξεκάθαρη» επιστήμη...κινείται σε ασαφή όρια...Δεν έχει συγκεκριμένη εκπαίδευση...αν είχε θα είχε άλλη απόδοση και προσφορά...Ελλιπής όρος...Έχει σχέση με κοινωνία...Είναι ένα επάγγελμα που στηρίζεται στην προσφορά.

-Είναι επάγγελμα, όχι λειτούργημα. Ακολουθεί συγκεκριμένες επιστημονικές αρχές και στόχους όπως να προωθεί την κοινωνική ευημερία και υποστήριξη των ατόμων με οικονομικά προβλήματα, προβλήματα υγείας. Επιστήμη που βοηθάει τον άνθρωπο να ξεπεράσει τυχόν εμπόδια και να προσαρμοστεί καλύτερα στο περιβάλλον του.

-Θα σου απαντήσω πολύ θεωρητικά... είναι μια εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη... Δεν μπορώ να σου απαντήσω κάτι άλλο.

-Δεν ξέρω και δουλεύω 26 χρόνια... Μας είπαν στη σχολή ότι είναι επιστήμη και άλλα είδα...

-Επιστήμη που ξεκίνησε με βάσεις φιλανθρωπίας και αυτή τη στιγμή είναι επιστήμη που καλύπτει γκάμα αναγκών τόσο σε κοινωνικό πεδίο, όσο και σε ψυχολογικό.

-Επιστήμη, μια από τις ανθρωπιστικές, κυρίως δεν είναι θεωρητική, ξεκίνησε πρώτα ως πρακτική και τώρα προσπαθούμε να τη θεωρητικοποιήσουμε. Απευθύνεται στον άνθρωπο που έχει δυσκολίες, αξιοποιεί το σύστημα, το κράτος, την κοινότητα, τα προγράμματα. Είναι ο ενδιαμέσος μεταξύ κράτους-σύστημα κοινότητα και των ανθρώπων που έχουνε δυσκολίες για την υποστήριξη αυτών των δυσκολιών.

-Είναι ένας κλάδος, μια επιστήμη που συνεχώς εξελίσσεται, ένα ανθρωποκεντρικό επάγγελμα που μπορεί να έχει εφαρμογή σε πάρα πολλούς χώρους, όπως υγεία, σχολεία, πρόνοια...Μια παροχή υπηρεσιών, θα έλεγα εγώ που ουσιαστικά, σε πρώτη γραμμή απευθύνεται στις ευπαθείς ομάδες

Μελετώντας, λοιπόν, τα όσα ακούστηκαν, η επιστημονική ανεπάρκεια έως και άγνοια των κοινωνικών λειτουργιών αναφορικά με το επάγγελμά τους εμφανίζεται σε μεγάλο βαθμό. Εντούτοις, μερικές ερωτώμενες είπαν ότι είναι επιστήμη υποστηρίζοντάς το μόνο λεκτικά, δηλαδή ανέφεραν μόνο τον όρο επιστήμη χωρίς περαιτέρω αναφορά στο επάγγελμα. Οι υπόλοιπες υποστήριξαν ότι δεν γνωρίζουν ακριβώς τι είναι, ακόμα και αν ασκούν χρόνια το συγκεκριμένο επάγγελμα και η τελευταία το απαξιώνει περιορίζοντάς το στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών, παρόλο που το θεωρεί επιστήμη.

4.2 Φύλο και στερεότυπα

Όσον αφορά το αν είναι καταλληλότερες οι γυναίκες για την άσκηση του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού, οι αφηγήσεις περιγράφουν τις αντιλήψεις και τις απόψεις, που κυριαρχούν:

-Και τα δύο φύλα είναι κατάλληλα, απλά πρέπει να υπάρχει χημεία περιστατικού με τον ειδικό ώστε να υπάρχει καλύτερη εξυπηρέτηση του πελάτη.

-Δεν ξέρω για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού. Πιστεύω ότι οι γυναίκες είναι καταλληλότερες σε όλα τα επαγγέλματα. Τότε η γυναίκα που δεν έβγαине έφταιγε το κοινωνικό status. Για όλα άργησε η γυναίκα. Αν είχαμε την ίδια αντιμετώπιση με το ανδρικό φύλο, σίγουρα θα ήταν και διαφορετικά τα πράγματα σήμερα. Ακόμα και τώρα που τα πράγματα έχουν εξελιχθεί η γυναίκα είναι πίσω. Δεν μας τιμά αυτό ως γυναίκες.

Τα κοινωνικά στερεότυπα επιβάλλουν την άποψη ότι γυναίκες μεγαλώνουν ενσωματώνοντας πολλαπλούς ρόλους και ότι οι ίδιες θεωρούν ότι το επάγγελμα αυτό ανταποκρίνεται στη φύση τους (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

-Οπωσδήποτε! Γιατί διαθέτουν κάποια στοιχεία που έτσι κι αλλιώς διαθέτει η γυναικεία προσωπικότητα... Καταρχάς να ασχολούνται με πάρα πολλά πράγματα συγχρόνως...είναι περισσότερο κοντά στα κοινωνικά προβλήματα και έχουν τη δυνατότητα αυτής της αλλαγής και της προσαρμογής θέτουν, δηλαδή, πολύ λιγότερα εμπόδια ώστε να αλλάξουν και να διαφοροποιήσουν πράγματα σε σχέση με τους άνδρες. Βέβαια οι άνδρες μπορεί να γίνονται περισσότερο αποδεκτοί και αυτό έχει φανεί γιατί όσοι συνάδελφοι εργάζονται ως κοινωνικοί λειτουργοί κατέχουν πολύ γρήγορα θέσεις. Δεν έχει να κάνει με τις ικανότητες αλλά καθαρά με το φύλο.

Οι γυναίκες δεν μπορούν να αξιοποιήσουν εύκολα τα προσόντα τους και να ανέλθουν στις υψηλότερες βαθμίδες της επαγγελματικής ιεραρχίας γιατί εγκλωβίζονται από τις πατριαρχικές αντιλήψεις

(http://www.isotita-epaeak.gr/ipostirtkiko_iliko/Nea_Epaggelmata_7.pdf).

-Το έχουμε στη φύση μας, το έχουμε μέσα μας ,την προσφορά...έχουμε τη μητρότητα. Ίσως επειδή μέσα από αυτό θέλουμε να ικανοποιήσουμε πολλές ανάγκες μας. Εντάξει είναι σχετικό βέβαια, υπάρχουν και άνδρες συνάδελφοι που έχουν ευαισθησία που τους χαίρεσαι πάρα πολύ. Μπορούμε να πούμε ότι είμαστε καλλιεργημένες σε αυτό.

Οι παραδοσιακοί ρόλοι των δύο φύλων είναι ενσωματωμένοι στις δομές της κοινωνίας. Η παραπάνω άποψη αποτελεί επιβεβαίωση της ενσωμάτωσης στη σκέψη των γυναικών ότι πρέπει να έχουν μέσα τους την «ηθική της φροντίδας». Οι ίδιες δέχονται αυτό το ρόλο ως φυσικό επακόλουθο και αυθυποβάλλονται στο να τον ακολουθούν. (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

-Δεν μπορώ να το αναλύσω στο 100% σε προσωπικό επίπεδο. Δεν έχω συναναστραφεί με άνδρες κοινωνικούς λειτουργούς. Κατά κόρον βλέπω ότι υπάρχουν γυναίκες στο επάγγελμα... εγώ πιστεύω ότι είτε είναι άνδρας είτε είναι

γυναίκα για να μπορέσεις να εξασκήσεις αυτό το επάγγελμα και να αποδόσεις πρέπει να το αγαπήσεις. Δεν έχει σημασία το φύλο, αλλά να αγαπάς αυτό που κάνεις.

-Δε νομίζω ότι έχει να κάνει με το φύλο στην καταλληλότητα. Όταν το άτομο έχει παρακολουθήσει τη σωστή εκπαίδευση κάνοντας κάποιο μεταπτυχιακό ή κάποια μετεκπαίδευση μπορεί να ανταπεξέλθει μια χαρά. Το θέμα του φύλου είναι ένα στερεότυπο που έχει να κάνει με το ότι έχουν συνηθίσει τις γυναίκες να παρέχουν τη φροντίδα της οικογένειας και να υποστηρίζουν τα ανήμπορα μέλη της οικογένειας.

-Όχι, δεν είναι.

-Όχι, γιατί αυτό είναι ρατσιστικό.

-Όχι, δεν το πιστεύω, το αντίθετο. Δεν παίζει ρόλο το φύλο, απορώ γιατί γίνεται αυτή η ερώτηση. Το αν επιλέγεται δεν έχει να κάνει με την καταλληλότητα. Απλά επιλέγεται ίσως επειδή οι γυναίκες είναι πιο διαφορετικές στον τρόπο που σκέφτονται, πιο συναισθηματικά.

-Ε, όχι δε νομίζω. Βεβαίως, είναι πολύ περισσότερες οι γυναίκες. Βέβαια υποτίθεται ότι η γυναίκα, όχι μόνο στην Κοινωνική Εργασία αλλά και σε όλα αυτά τα Βρεφονηπιακά, Παιδαγωγικά έχουν τη γυναίκα σαν πρότυπο, πιο μητρικό...αλλά εγώ δε νομίζω... Πιστεύω ότι εξίσου καλά θα μπορούσαν και οι άνδρες.

Η γυναίκα συνδέεται στενά με το ένστικτο της μητρότητας που είναι – υποτίθεται- έμφυτο στη γυναίκα και θεωρείται εκ φύσεως πιο κατάλληλη για επαγγέλματα που σχετίζονται με παιδιά, αφού απλώς αντικαθιστά τη μαμά (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

-Πιστεύω θα μπορούσαν εξίσου καλά και οι άνδρες και οι γυναίκες αρκεί να υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα τους που θα τους βοηθήσουν, δηλαδή μια διάθεση για βοήθεια, ένα κοινωνικό με την έννοια της εξωστρέφειας χαρακτήρα. Αν υπάρχουν θεωρώ ότι και οι δυο εξίσου μπορούν, παρόλο που είναι ένα γυναικοκρατούμενο επάγγελμα και υπάρχουν προκαταλήψεις και στερεότυπα και θεωρείται «γυναικείο». Θα μπορούσαν να βάλουν και οι άνδρες κάποια χαρακτηριστικά που οι γυναίκες μπορεί να μην τα έχουν, όπως περισσότερη αποφασιστικότητα, λήψη αποφάσεων ίσως να βοηθούσε στην άσκηση του επαγγέλματος.

Οι πολλοί ρόλοι που αναλαμβάνουν οι γυναίκες στην καθημερινή τους ζωή είναι αγχωτικοί και επιβαρυντικοί. Πρέπει να ανταποκριθούν τόσο στις οικογενειακές υποχρεώσεις όσο και στις επαγγελματικές. Παράλληλα, όμως κρίνονται για την επίδοσή τους και παρακολουθούνται από το περιβάλλον τους αναφορικά με το αν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του (Skeggs, στο Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2007).

Ελέγχοντας τα αρχεία της σχολής καταδεικνύεται η μικρή εκπροσώπηση των ανδρών γεγονός που θα πρέπει να αναζητηθεί σε στερεοτυπικές εφαρμογές. Η σημαντική εκπροσώπηση των γυναικών στο επάγγελμα αυτό είναι πιθανό να συνδέεται με τον επαναπροσδιορισμό της προσφοράς και της ζήτησης στη

αγορά εργασίας και την ανεργία των πτυχιούχων στους συγγενικούς κλάδους πρόνοιας. Η τάση των γυναικών να απασχολούνται ως κοινωνικοί λειτουργοί μπορεί να αναζητηθεί σε παραδοσιακές αντιλήψεις του γυναικείου πληθυσμού να εμπλέκεται έντονα σε φιλανθρωπικές δράσεις από τον περασμένο αιώνα (Παπαγεωργίου, 2008).

4.3 Αμοιβή

Όσον αφορά την αμοιβή τους τα περισσότερα υποκείμενα απάντησαν ότι δεν είναι ικανοποιητική και μόνο τέσσερις κοινωνικοί λειτουργοί υποστήριξαν το αντίθετο.

-ΟΧΙ, δεν είναι!

-Όπως όλων των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι δεν παίρνουν ιδιαίτερα επιδόματα. Σε άλλες θέσεις δημοσίου παίρνουν το τριπλάσιο μισθό από τον δικό μας. Εμείς τυχαίνει να δουλεύουμε εδώ και να παίρνουμε αυτό το μισθό. Δε νομίζω ότι είναι ικανοποιητικός.

-Πολύ ικανοποιητική.

-Εντάξει, δεν έχω κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα, με ικανοποιεί. Τώρα για τους δύσκολους καιρούς που ζούμε.... Εντάξει... Ο καθένας αν θα μπορούσε να έχει περισσότερες απολαβές δεν θα έλεγε όχι για αυτό που κάνει. Εγώ προσωπικά καλύπτομαι από αυτό που έχω αυτή τη στιγμή.

- Δουλεύω στο δημόσιο και είναι επιλογή μου. Αυτό που κάνω, πολλές φορές δεν το θεωρώ δουλειά. Θεωρώ ότι θα πάω και θα ασχοληθώ με κάποιους ανθρώπους που έχουν διάφορα θέματα, μέσα από αυτό θα δώσω και θα μου δώσουν κι εκείνοι... Νιώθω ηθική ικανοποίηση... Μπορεί να ακούγεται αλτρουιστικό... Το να κάνω τη ζωή των ανθρώπων λίγο καλύτερη μέσα από την προσφορά είναι σημαντικό...Δεν μπορώ να αξιολογήσω αν είναι ικανοποιητική ή όχι... Η προσφορά δεν πληρώνεται... Αν ήθελα περισσότερα χρήματα θα πήγαινα σε άλλα πλαίσια...Δεν ξέρω είναι και η οικογένεια που έκανα και θεωρώ ότι ο χρόνος είναι πολύτιμος.

Οι γυναίκες δεν συνδέουν το επάγγελμα μόνο με βιοποριστικούς λόγους αλλά και με το συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και στρέφονται σε επαγγέλματα που σχετίζονται με την παροχή υπηρεσιών και με την επαφή με ανθρώπους γενικότερα

(http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar).

Σε αυτό το σημείο οι πληροφορητές αντιλαμβάνονται την έννοια της αμοιβής υπό το πρίσμα όχι μόνο της υλικής ικανοποίησης αλλά και της εσωτερικής ικανοποίησης λόγω της κοινωνικής προσφοράς. Έκδηλη είναι η απογοήτευση εξαιτίας της χαμηλής αμοιβής, γεγονός που αρθρώνεται με τη χαμηλή κοινωνική εκτίμηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος.

-Η αμοιβή του κοινωνικού λειτουργού δεν είναι στάνταρ, είναι διαφορετική στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Νομίζω ότι κανείς στην Ελλάδα δεν είναι ικανοποιημένος από το μισθό του... Παρόλα αυτά δεν είναι από τα πιο κακοπληρωμένα επαγγέλματα. Είναι ότι ισχύει για τους δημοσίους υπαλλήλους.

-ΟΧΙ, δεν είναι.

-Όσον αφορά το δικό μου το στομάχι δεν είναι. Υποτίθεται είναι η αμοιβή του δημοσίου υπαλλήλου.

-Πάρα πολύ.

-Σε σχέση με την πραγματικότητα, με αυτό που ισχύει στο δημόσιο θα μπορούσε να είναι καλύτερη. Ή αποδέχεσαι λοιπόν την κατάσταση ή σηκώνεσαι και φεύγεις.

-Εξαρτάται. Θα έλεγα ούτε χαμηλή, ούτε υψηλή. Εντάξει, αυτή τη στιγμή για να ζήσεις οριακά.

Όταν λοιπόν οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν πληρώνονται καλά νιώθουν ότι δεν εκτιμώνται από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και αυτό το γεγονός οδηγεί στην διαμόρφωση αρνητικής αυτοεικόνας.

4.4 Κοινωνική εκτίμηση-αποδοχή

Μέσα από την ανάλυση των αφηγήσεων αναδείχτηκε το ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν εκτιμώνται επιστημονικά από ένα μεγάλο μέρος του κοινωνικού συνόλου. Τουλάχιστον αυτό προέκυψε από τα όσα καταγράφηκαν από τις συνεντεύξεις, που αποτέλεσαν το υλικό της έρευνάς μας.

Η μεγάλη κοινωνική αποδοχή φάνηκε ότι προέρχεται κυρίως από τους πελάτες τους.

-Συνήθως δεν περιμένουμε να εκτιμηθεί η προσφορά της δουλειάς μας. Πάντα, όμως νιώθουμε ηθικά ικανοποιημένοι όταν βλέπουμε τα περιστατικά μας να πηγαίνουν καλά.

-Νομίζω ότι είναι αρκετά καλή.

-Η αποδοχή από το κοινωνικό σύνολο είναι μεγάλη... Γινόμαστε αποδεκτοί όπως όλοι οι άλλοι επαγγελματίες στο χώρο της υγείας και της πρόνοιας και παίζει πολύ μεγάλο ρόλο η προσωπικότητα του καθενός στο να γίνει κανείς αποδεχτός... να εκτιμηθεί η δουλειά του και να πάρει κανείς την ευχαρίστηση πέρα από τα χρήματα. Σφραγίδα είναι η προσωπικότητα. Δεν έχει να κάνει με το στάτους που κυκλοφορεί για το συγκεκριμένο επάγγελμα, ότι δηλαδή είναι παρεξηγημένο και δεν ξέρουμε ακριβώς τι κάνουμε. Ο κάθε κοινωνικός λειτουργός θέτει εκ νέου τις βάσεις για το επάγγελμα, δημιουργεί το δικό του προφίλ. Ένα σημείο που χωλαίνει, βέβαια είναι ότι πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί μένουνε πάρα πολύ θεατές και στα θεωρητικά και είναι θέμα εκπαίδευσης καθαρά... Δεν έχουμε ένα δίκτυο επαγγελματιών που να μας στηρίζει και πρέπει να αναπτύξουμε ρόλους που δεν έχουμε μάθει, όχι που δεν μας ανήκουν. Το θέμα είναι μέχρι που μπορεί να το φτάσει ο καθένας... αν παραμείνει στο δεδομένο και το στεγνό δεν θα κάνει πολλά

πράγματα...αν το συνεχίσει και αποδοχή υπάρχει και καλύτερη αμοιβή...Παίζει ρόλο η προσωπικότητα.

Εδώ προκύπτει ότι δεν υπάρχει στήριξη από το κράτος, από την αρχική τους εκπαίδευση και από δίκτυο επαγγελματιών. Έτσι, αναγκάζονται να λειτουργούν από μόνοι τους για να ανταπεξέλθουν σε αυτά που χρειάζεται να κάνουν, στηριζόμενοι στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους.

-Την καταξίωση αυτή την είχα από τότε που ξεκίνησα. Έχω εισπράξει πολύ αγάπη...και νιώθω γεμάτη. Δεν είχα ευκαιρίες να συνεργαστώ με άλλες ειδικότητες. Παρόλα αυτά αντιμετώπισα κάποια θέματα. Δεν είμαι ιδιαίτερα ανταγωνιστική. Η δουλειά που κάνει ο καθένας βγαίνει προς τα έξω. Σε κάθε πλαίσιο, στη διεπιστημονική ομάδα πρέπει να είναι ξεκάθαρα τα πράγματα... Τα έχουμε όλα μπλέξει...Οι ψυχολόγοι προσπαθούν να μπουν στο κομμάτι μας... Είμαστε ελλιπείς σε όλα... Δεν είναι σαφή τα όρια.

Ένα χαρακτηριστικό που προέκυψε από τις αφηγήσεις των πληροφορητών μας είναι η ασάφεια γνωστικού αντικειμένου, που αποτελεί λόγο υποτίμησης από το κοινωνικό σύνολο και η έλλειψη κατάρτισης.

Η συνεργασία στη διεπιστημονική ομάδα περιέχει σοβαρά προβλήματα επικοινωνίας όταν η συμμετοχή των ειδικοτήτων αλληλοκαλύπτεται ή είναι ασαφής και διφορούμενη ή ακόμη ο βαθμός αλληλεξάρτησης είναι περιορισμένος. Προκύπτουν, λοιπόν, προβλήματα ανταγωνιστικότητας αναφορικά με το κύρος, την ιεραρχία, τις αντικρουόμενες αντιλήψεις για το ρόλο του καθενός και τις ευθύνες του (Παπαϊωάννου, 1994).

-Στο χώρο που δουλεύω, νομίζω από τους υπόλοιπους συναδέλφους είτε είναι κοινωνικοί λειτουργοί είτε συνάδελφοι άλλων ειδικοτήτων που συνεργαζόμαστε η εκτίμηση είναι πάρα μα πάρα πολύ καλή. Στα χρόνια που δουλεύω έχω δει και την αναγνώριση από ανθρώπους που δεν είναι σχετικοί με το επάγγελμα... όποιος δεν γνωρίζει μάλλον την Κοινωνική Εργασία καλά και το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού δυστυχώς δεν μπορεί να εκτιμήσει την προσπάθεια. Αυτό που με ενδιαφέρει είναι ότι η εκτίμηση από συναδέλφους είναι πολύ καλή τουλάχιστον έχω αυτή την ηθική ικανοποίηση και επίσης η ηθική ικανοποίηση που παίρνουμε από τους εξυπηρετούμενους όταν φεύγουν ευχαριστημένοι εκεί φαίνεται ότι κάτι όντως πάει καλά.

-Είναι από τα αναγνωρίσιμα επαγγέλματα σε όλες τις κατηγορίες και βεβαίως ειδικότερα στις κατηγορίες τις χαμηλές είναι ακόμα περισσότερο αναγνωρίσιμο. Ε, ναι...νομίζω ότι είναι πολύ θετική, ναι, υπάρχει αναγνώριση στο κομμάτι της υποστήριξης και της προσφοράς.

-Δυστυχώς και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό ο κοινωνικός λειτουργός θέλοντας και μη αποτελεί μέρος του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους. Αυτό γίνεται στην πράξη. Θεωρώ ότι δεν χαίρει και καμίας ιδιαίτερης εκτίμησης το επάγγελμα...Αυτή την αίσθηση έχω... Στον τομέα που βρίσκομαι ούτως ή άλλως είναι το τελευταίο-τελευταίο... και θέλει πολύ κόπο και χρόνια και σε φθείρει αυτό για να μπορέσεις να αναγνωριστείς...και απλά σε όλα τα άλλα πλαίσια απλά είσαι μέρος, ξεκάθαρα, του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους. Τίποτα άλλο....

- Καταρχάς υπάρχουν άνθρωποι, ειδικά παλαιότερα, τώρα όχι τόσο που δεν ξέρουν καν τι σημαίνει ο κοινωνικός λειτουργός.... Κάποιοι μπερδεύονται.... Δεν ξέρουν ποιες είναι οι ακριβείς αρμοδιότητες... Νομίζω ότι οι περισσότεροι συμφωνούν ότι είναι χρήσιμο σαν επάγγελμα...αλλά δεν έχουν την ακριβή εικόνα... το τι σημαίνει... νομίζω ότι δεν ασκείται με τον ακριβή τρόπο που θα έπρεπε να ασκείται το επάγγελμα. Ισχύουν διαφορετικά πράγματα για την Ελλάδα και το εξωτερικό... Στην Ελλάδα είναι πιο καινούριο από ότι έξω ως επάγγελμα. Στην διεπιστημονική ομάδα στο πλαίσιο όπου ο κοινωνικός λειτουργός δεν συμμετέχει ισότιμα με άλλες ειδικότητες...μένει στην κρίση του επικεφαλής της ομάδας αν θα επέμβει και τι θα πει... Δεν πρέπει να γίνεται έτσι...

Σε αυτό το σημείο φαίνεται η υποτιμητική συμπεριφορά των άλλων ειδικοτήτων ως προς το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και η μη αναγνώρισή της επιστημονικής του ταυτότητας.

-Δεν έχω αντιμετωπίσει κάποια αρνητική διάθεση από την πλευρά των εξυπηρετούμενων, δηλαδή ή που θα είναι δεν ξέρω τι κάνεις ή όταν κάποιοι ξέρουν λένε ότι αυτό που κάνεις είναι λειτούργημα, καλό που βοηθάς κ.α., Τώρα, όταν μπαίνεις σε ένα χώρο με άλλες ειδικότητες και είσαι μέλος μιας διεπιστημονικής ομάδας τα πράγματα είναι λίγο δύσκολα με την έννοια ότι πρέπει να είσαι ξεκάθαρος στο ρόλο σου, να διεκδικήσεις το δικό σου ρόλο, οι ισορροπίες είναι λίγο δύσκολο να της κρατήσεις και αν πας σε ένα χώρο που δεν ξέρουν τι κάνουν οι κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει εσύ να εισάγεις και να δείξεις ποιο είναι το αντικείμενό σου. Σε ένα χώρο όπως εδώ που υπάρχουν ψυχολόγοι και άλλες ειδικότητες πρέπει να είσαι πολύ οριοθετημένος και συγκεκριμένος σε αυτό που κάνεις για να είναι τα πράγματα πιο εύκολα.

Οι ερωτώμενοι αναφέρουν συχνά την εκτίμηση που λαμβάνουν από τους πελάτες τους. Οι τελευταίοι αποτελώντας μέρος του κοινωνικού συνόλου αντιμετωπίζουν με θετική διάθεση τους κοινωνικούς λειτουργούς. Αυτό, είναι φυσικό καθώς τους βλέπουν ως τη «λύση» στο πρόβλημά τους.

Μέσα από τις αφηγήσεις διαφαίνεται ότι η άγνοια για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού οδηγεί στην περιθωριοποίησή του στο πλαίσιο της διεπιστημονικής ομάδας. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση χαρακτηρίζει πολλούς κοινωνικούς λειτουργούς που βρίσκονται σε πεδία με άλλες ειδικότητες, που κατέχουν πανεπιστημιακά πτυχία.

«Ο Κοινωνικός Λειτουργός με το μικρό πτυχίο αισθάνεται σε κατώτερη θέση από εκείνη των συνεργατών-επαγγελματιών με πανεπιστημιακά πτυχία γεγονός που αντανακλάται στη θέση και το λόγο που έχει μέσα στην ομάδα» (Καλλινικάκη, 1994: 224)

-Σε ένα εξιδανικευμένο επίπεδο πιστεύουν ότι κάνω λειτούργημα αλλά σε επίπεδο δουλειάς ούτε έχουν καταλάβει κι αυτοί τι γίνεται ακριβώς με αυτή τη δουλειά....Απλώς ζητάνε και ζητάνε παροχές... να πάρουν, να πάρουν ό,τι μπορούν από το κράτος.

Εδώ αναφέρεται ότι οι πελάτες έχουν άγνοια σχετικά με το επάγγελμα αλλά παρόλα αυτά χρησιμοποιούν τους κοινωνικούς λειτουργούς για να πάρουν τις παροχές από το κράτος.

-Θεωρώ ότι έχει να κάνει με το πλαίσιο. Εδώ η εκτίμηση είναι αρκετά ψηλά και σε επίπεδο συναδελφικό και σε επίπεδο σχέσης με τους εξυπηρετούμενους...Χαίρουμε μεγάλης εκτίμησης σαν ειδικότητα και αυτό τροποποιείται ανάλογα με την υπηρεσία. Όταν ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να είναι ελεύθερος και να παράγει έργο, τότε χαίρει εκτίμησης... όταν η υπηρεσία αδυνατεί να ανταπεξέλθει, ενδεχομένως να αντιμετωπίσουμε δυσκολίες ως προς την αποδοχή.

Τα υποκείμενά μας στη πλειοψηφία τους υποστήριξαν ότι χαίρουν εκτίμησης από το κοινωνικό σύνολο και λίγες υποστήριξαν ότι το επάγγελμα δεν χαίρει ιδιαίτερης εκτίμησης. Είναι σημαντικό το ότι οι περισσότερες αναφέρονται στην εκτίμηση που λαμβάνουν από τους πελάτες τους αποφεύγοντας τις εκτενείς αναφορές για την εκτίμηση από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Αρκετές φορές οι πληροφορητές ανέφεραν ότι αντλούν ηθική ικανοποίηση μέσω της προσφοράς τους. Η χαμηλή κοινωνική αποδοχή εξισώνεται τελικά μέσω αυτής της ικανοποίησης και είναι πολύ πιθανό η τελευταία να αντισταθμίζει το πώς βλέπουν τον εαυτό τους. Με λίγα λόγια προσπαθούν να βελτιώσουν την αυτοεικόνα τους μέσω της εσωτερικής ικανοποίησης.

4.5 Ρόλος και προσφορά κοινωνικής εργασίας

Οι πληροφορητές μας αναφέρθηκαν κυρίως στο συμβουλευτικό, υποστηρικτικό και ενίοτε στο μεσολαβητικό χαρακτήρα της Κοινωνικής Εργασίας.

-Δύσκολο να πεις για το ρόλο που παίζει...Είναι σημαντική ώστε να μπορούν να βοηθηθούν άνθρωποι σε κρίση, σε ανάγκη, να κατευθυνθούν σε σωστές υπηρεσίες... Απευθύνεται προς όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα οικονομικής δυνατότητας ή δυσχέρειας.

-Απευθύνεται σε όλους και για κάθε άνθρωπο παίζει διαφορετικό ρόλο γιατί η ανάγκες του κάθε ανθρώπου είναι διαφορετικές, οπότε και εμείς εκεί στοχεύουμε, στην κάλυψη αναγκών, καλυτέρευση συνθηκών, καλή συνεννόηση και συνεργασία.

-Απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές τάξεις αλλά έχουμε μάθει να θεωρούμε ότι έχουν ανάγκη στήριξης μόνο οι κοινωνικά αδύναμες τάξεις. Οποιαδήποτε στιγμή μπορεί κάποιος να θίγεται. Θεωρούν ότι το επάγγελμα έχει να κάνει λίγο με τη φιλανθρωπία και ότι είμαστε αδελφές ελέους. Δεν είναι έτσι τα πράγματα.

-Έχει ένα ευρύ φάσμα εργασίας....Από που να το πιάσεις και που να τελειώσεις. Κατά τη γνώμη μου το ότι δεν έχουν μπει ακόμα κοινωνικοί λειτουργοί στα σχολεία είναι ένα πρόβλημα. Ζούμε σε καιρούς δύσκολους όπου υπάρχουν

ψυχολογικά προβλήματα και οι ρυθμοί ζωής είναι δύσκολοι. Ένας κοινωνικός λειτουργός θα μπορούσε να απευθυνθεί και στον πιο απλό πολίτη.

-Ποιο ρόλο παίζει; Ένα αιώνιο ερώτημα... Απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους που έχουν προβλήματα, προσωπικά, οικογενειακά, οικονομικά. Υπάρχει ασάφεια... Ασχολούμαστε με λίγο από όλα... με πασαλείμματα, δεν θεωρώ ότι μπορούμε να δώσουμε λύση σαν κλάδος... Δεν μπορείς να λειτουργήσεις με λίγο από όλα... Βέβαια, το ότι είμαστε οι πρώτοι που θα μπουν στην οικογένεια είναι σημαντικό... Μας θεωρούν ότι είμαστε παντογνώστες και μπορούμε να λύσουμε τα πάντα... Δεν μπορούμε γιατί δεν έχουμε εξειδίκευση... Δεν είμαστε μάγοι....

Οι πελάτες θεωρούν τους κοινωνικούς λειτουργούς ως «πανάκεια». Εύκολα διακρίνεται ο προβληματισμός για το επάγγελμα και η αντίληψη ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να ασχοληθούν με «λίγο από όλα».

-Υπάρχει η άποψη που υποτίθεται ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί βρίσκονται κάπου στη μέση για να διευκολυνθούν όλοι οι υπόλοιποι... π.χ σε ένα νοσοκομείο να συνδεθεί η δουλειά του ψυχολόγου με του γιατρού, του φυσικοθεραπευτή... Δεν γίνεται έτσι στην πραγματικότητα... Ο ρόλος του είναι καθοριστικός... Απευθυνόμαστε σε κάθε πολίτη που απευθύνεται στο φορέα στον οποίο εργαζόμαστε. Δεν είναι ο στόχος του επαγγέλματος να απευθυνόμαστε μόνο στους φτωχούς και τους κατατρεγμένους.

-Θα σου μιλήσω μέσα από την πράξη της Κοινωνικής Εργασίας, ο ρόλος της... είναι μέρος του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους, ξεκάθαρα... Θεωρητικά απευθύνεται σε όλους... στην πράξη μόνο στους περιθωριοποιημένους και αδύναμους πολίτες.

-Είναι όπως όλα τα άλλα επαγγέλματα και απευθύνεται μόνο σε αυτούς που την έχουν ανάγκη για να πάρουν από το κράτος τις κοινωνικές παροχές.

-Νομίζω ότι είναι ισότιμη με κάθε άλλη επιστήμη ανθρωπιστική. Νομίζω ότι μπορούμε πια να λέμε ότι είμαστε κι εμείς κοντά στις υπόλοιπες επιστήμες και θεωρώ πολύ σημαντικό το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού μέσα σε διεπιστημονική ομάδα. Απευθύνεται στον άνθρωπο... Κέντρο της είναι ο άνθρωπος.

-Η Κοινωνική Εργασία όλο και διαμορφώνεται και είναι θεραπευτική πλέον παρέμβαση και όχι μόνο προνοιακή... Απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους που θέλουν να βοηθήσουν τον εαυτό τους ... και πιστεύω ότι έχουμε ξεφύγει από το παλιό ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί βοηθούν μόνο τους αναξιοπαθούντες και τις πολυπροβληματικές οικογένειες.

-Η Κοινωνική Εργασία εξελίσσεται και έχει ένα πολύ σημαντικό κομμάτι που έχει να κάνει με την κοινωνική πολιτική. Αυτή τη στιγμή απευθύνεται στις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες κατεξοχήν... Όμως θεωρώ ότι θα μπορούσε να επεκταθεί και σε χώρους παροχής συμβουλευτικής και υπηρεσιών και σε ευρύτερα πλαίσια... Έχει περιθώρια εξέλιξης αυτή τη στιγμή και σε ότι έχει να κάνει με το προνοιακό κομμάτι και με την παροχή υπηρεσιών. Θεωρώ ότι θα μπορούσε να εφαρμόζεται και στο χώρο της εκπαίδευσης.

Διαφαίνεται ξανά η μη εκτίμηση από το κράτος και αυτό προκύπτει έντονα μέσα από τις αφηγήσεις των υποκειμένων.

-Δεν νομίζω ότι είμαστε φορείς κοινωνικής αλλαγής...Δεν μας στηρίζουν οι φορείς...Μας λένε κάντε κοινωνική πολιτική...όταν το ίδιο το κράτος δεν έχει οργάνωση κοινωνικής πολιτικής και δεν υπάρχουν κονδύλια σε τοπικό επίπεδο...Όταν συμβεί κάποιο τραγικό γεγονός...λένε όλοι που είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί... ε όχι...Που είναι το κράτος στην προκειμένη περίπτωση... Είμαι απογοητευμένη σ' αυτό.

-Ο κοινωνικός λειτουργός δεν μπορεί να κάνει τίποτα σε μια ανύπαρκτη κοινωνική πολιτική.

-Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα είναι πολύ πίσω...Καλούμαστε να πολεμήσουμε χωρίς να έχουμε όπλα... Δεν υπάρχει κοινωνική πολιτική.

-Δεν υπάρχει στήριξη από θεσμικό πλαίσιο. Ό,τι κάνεις από μόνος σου.

Μια εκ των ερωτώμενων αναφέρθηκε στην ευθύνη των ίδιων των κοινωνικών λειτουργών για την μη καταξίωση του επαγγέλματός και στο ρόλο του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος.

-Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι υπηρέτες του κράτους και υπάρχουν πολύ καλοί υπηρέτες... Έχουν θάψει το επάγγελμα από μόνοι τους... Ενώ έχουν στα χέρια τους ομάδες πάρα πολύ ευαίσθητες για τις οποίες πρέπει να πολεμήσουν και να διεκδικήσουν πράγματα τους ηρεμούν και τους τακτοποιούν με ψίχουλα και συγχρόνως δεν μεταφέρουν τη σύγκρουση προς τα πάνω...μόνο καταπραΰνουν τη σύγκρουση... Δεν τη λύνουν...δε λύνουν τα προβλήματα(οικονομικά, αναπηρίας κ.ά.) τα διαιωνίζουν... Πρέπει να έρθουν σε σύγκρουση κινητοποιώντας τις δυνάμεις που έχουν οι συγκεκριμένες ομάδες. Ο ΣΚΛΕ είναι επιστημονικός σύνδεσμος, όχι επαγγελματικό σωματείο για να διεκδικεί και να κατακτά. Αν μείνεις μόνο στην επιστήμη και στη γνώση δεν κατοχυρώνεις τίποτα επαγγελματικά. Είσαι ανύπαρκτος...και για αυτό δεν έχουν επιτύχει επαγγελματικά και δεν έχουν καταξιωθεί. Στηρίζουν κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν δύναμη έτσι κι αλλιώς... Αν κάποιον που δεν έχει δύναμη, βοηθάει κάποιος επίσης αδύναμος δεν θα γίνει τίποτα ποτέ. Είναι για γέλια...

Καταλήγοντας, οι περισσότερες κοινωνικοί λειτουργοί έχουν ελλιπή γνώση έως και πλήρη άγνοια για το επάγγελμά τους. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στη διαμόρφωση χαμηλής αυτοεικόνας και περιορίζει τη σωστή άσκησή και μελλοντική εξέλιξη του επαγγέλματος. Από τη στιγμή που οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν έχουν, ουσιαστικά, πλήρη και ξεκάθαρη εικόνα του επαγγέλματός τους δεν είναι σε θέση να την επιβάλλουν στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο με συνέπεια να μη τυγχάνουν κοινωνικής αποδοχής και εκτίμησης. Για τους παραπάνω λόγους ούτε η αμοιβή τους είναι ικανοποιητική, ούτε και η κατάρτισή τους πλήρης. Παρόλα αυτά υπάρχουν και άλλοι λόγοι που

συμβάλλουν στην μη θετική αντιμετώπισή τους, όπως ο παράγοντας φύλο, που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο και γενικότερα οι στερεοτυπικές αντιλήψεις που επικρατούν σχετικά με τη θέση των γυναικών στην εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού εμφανίζει μια σειρά χαρακτηριστικών, εκ των οποίων τα σημαντικότερα είναι η επιστημονική ανεπάρκεια, η χαμηλή αμοιβή και η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού γυναικών σε αυτό. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί κανείς να πει ότι συνεπικουρούν στο να χαρακτηριστεί το επάγγελμά του κοινωνικού λειτουργού μη εκτιμώμενο κοινωνικά και ταυτόχρονα συνεπάγονται τη διαμόρφωση χαμηλής αυτοεικόνας.

Τα παραπάνω αρνητικά στοιχεία εξισορροπούνται από τη μόνιμη απασχόληση στο δημόσιο τομέα (κύριος χώρος εξάσκησης του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού) και τη δυνατότητα δημιουργίας οικογένειας (βασική μέριμνα και σκοπός των περισσότερων ελληνίδων). Ένα ακόμα στοιχείο που εξισώνει τη χαμηλή αυτοεικόνα των κοινωνικών λειτουργών είναι η ηθική-εσωτερική ικανοποίηση που λαμβάνουν από την αλληλεπίδραση και το συγχρωτισμό με τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες που εξυπηρετούν.

Ως γενικό συμπέρασμα προέκυψε ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί θεωρούνται κατώτερες κοινωνικά και επιστημονικά. Μέσω αυτής της έρευνας επαληθεύτηκαν οι αρχικοί μας προβληματισμοί αναφορικά με την κοινωνική εκτίμηση του επαγγέλματος των κοινωνικών λειτουργών. Οι «σημαντικοί άλλοι» διαμορφώνουν και επηρεάζουν την εικόνα που προκύπτει για τον εαυτό μας. Όσον αφορά τους κοινωνικούς λειτουργούς, πιο συγκεκριμένα, δημιουργείται κατά αυτόν τον τρόπο ένας φαύλος κύκλος, σύμφωνα με τον οποίο η χαμηλή αυτοεικόνα των κοινωνικών λειτουργών «ενδυναμώνεται» από την αντίληψη που έχουν για αυτούς όλοι αυτοί με τους οποίους οι ίδιοι, κοινωνικά, συναναστρέφονται.

Η Κοινωνική Εργασία θεωρείται μια εφαρμοσμένη ανθρωπιστική επιστήμη. Παρόλα αυτά, όπως διαπιστώθηκε μέσα από την έρευνά μας, οι περισσότερες κοινωνικοί λειτουργοί δεν το θεωρούν επιστήμη, αλλά βαφτίζουν το επάγγελμα ως «προσφορά».

Οι κοινωνικοί λειτουργοί απευθύνονται, θεωρητικά, σε όλο το κοινωνικό πλέγμα που τους περιβάλλει. Ουσιαστικά όμως, απευθύνονται στις κοινωνικά και οικονομικά αδύναμες ομάδες. Ο ρόλος τους είναι κυρίως υποστηρικτικός, συμβουλευτικός, μεσολαβητικός και όταν χρειαστεί παρεμβατικός. Αυτό το συμπεράναμε και από τις συζητήσεις που είχαμε με τα υποκείμενα της έρευνάς μας.

Η προσωπική αίσθηση που αποκομίσαμε από όλη τη διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας και των συνεντεύξεων είναι ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί, με τις οποίες μιλήσαμε, ουσιαστικά δε γνωρίζουν τι είναι το επάγγελμα το οποίο εξασκούν. Αυτό είναι ένα επιπλέον στοιχείο που συντελεί στη διαμόρφωση χαμηλής αυτοεικόνας. Αποκτήσαμε, επίσης, εικόνα για τα δεδομένα που επικρατούν στο χώρο εργασίας των κοινωνικών λειτουργών και για τον τρόπο λειτουργίας και τις τυχόν ελλείψεις, που εμφανίζει το κρατικό σύστημα πρόνοιας. Όπως προέκυψε και από την έρευνά μας η αμοιβή των κοινωνικών λειτουργών δεν είναι ικανοποιητική. Το προνοιακό σύστημα, λοιπόν, στο οποίο υπάγεται το εν λόγω επάγγελμα δεν παρέχει επαρκείς πόρους για την εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών και των υπαλλήλων του, καθιστώντας δύσκολο το έργο τους. Εντούτοις, οι περισσότερες επεσήμαναν την ηθική ικανοποίηση που λαμβάνουν στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους σχέσης, κατά την εφαρμογή της Κοινωνικής Εργασίας με Άτομα, Ομάδες και Κοινότητα.

Γνωρίζουμε ότι ίσως να μην είναι δυνατή η παρουσίαση όλων των στοιχείων που προέκυψαν από την έρευνά μας. Σκοπός μας ήταν να προσφέρουμε στον αναγνώστη εικόνα αναφορικά με το τι ισχύει για τη θέση των κοινωνικών λειτουργών σήμερα, αλλά γνωρίζοντας ότι θα ήταν αδύνατον να παρουσιάσουμε την επικρατούσα κατάσταση σε όλο το εύρος της ελληνικής επικράτειας, επιλέξαμε συγκεκριμένο αριθμό υποκειμένων, προερχόμενων από συγκεκριμένο μέρος. Θεωρούμε όμως ότι αυτή η έρευνα μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για περαιτέρω διερεύνηση των επιμέρους ζητημάτων που προέκυψαν από αυτήν. Η έρευνά μας μπορεί να χαρακτηριστεί εμπειρική. Σε τέτοιου είδους έρευνα ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος παρέκκλισης από τις αρχικές υποθέσεις του ερευνητή. Στη δική μας, όμως, επαληθεύτηκαν οι αρχικοί μας προβληματισμοί. Θα επιθυμούσαμε να αναγνώσουμε και να μελετήσουμε και άλλες, μελλοντικές έρευνες, σχετικές με το υπό εξέταση ζήτημα και να αποτελέσει η έρευνά μας το θεμέλιο λίθο για αυτές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Μ. (2006) *Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας Μοντέλα παρέμβασης*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Ζωγράφος Ανδρέας, *Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα. Θεωρία, πράξη, προβληματισμοί*, Πάτρα, 2^η έκδοση, 1997

Ιωσηφίδης, Θ. (2003) *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα, Κριτική

Καλλινικάκη Θ. (1998) *Κοινωνική Εργασία, Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Καλλινικάκη, Θ (1994) «Η εξέλιξη της διεπιστημονικής σχέσης στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων- η συμβολή του Κοινωνικού Λειτουργού», *Κοινωνική Εργασία*, τεύχος 36, σελ. 217-225

Κανδυλάκη, Α (1997) «Η Έρευνα στην Κοινωνική Εργασία. Ποιοτική Συλλογή και Ανάλυση Δεδομένων: Μια σύντομη προσέγγιση», *Κοινωνική Εργασία*, τεύχος 47 σελ. 150-159

Κατσορίδου-Παπαδοπούλου Χ. (2006) *Κοινωνική Εργασία με ομάδες: μια μορφή προσέγγισης για συνεργασία και δράση*, Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην

Κυριαζή, Ν. (2009) *Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, 14^η έκδοση, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Λεοντάρη, Α. (1996), *Αυτοαντίληψη*, Αθήνα, Ελληνική Γράμματα

Malcolm P. (2000) *Σύγχρονη Θεωρία της Κοινωνικής Εργασίας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μετάφραση: Στρατιδάκη, Σ., Επιμ.: Καλλινικάκη, Θ.

ΣΚΛΕ, Τεύχος 78, Αθήνα 2006

Παπαδάκη, Β. (1999) «Καθοριστικοί παράγοντες για την επιλογή του επαγγέλματος της Κοινωνικής Εργασίας», *Κοινωνική Εργασία*, τεύχος 55, σελ. 127- 134

Παπαϊωάννου, Κ. (1994) «Κλινική Κοινωνική Εργασία και Διεπιστημονική Συνεργασία», *Κοινωνική Εργασία*, τεύχος 33, σελ.7-14

Παπαγεωργίου, Γ. (2004) *Ηγεμονία και Φεμινισμός*, Αθήνα, Τυπωθήτω

Παρασκευόπουλος, Ι. (1993), *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, τόμος Α & Β, Αθήνα

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε.-Α. (2007) Γυναίκες εκπαιδευτικοί: επάγγελμα επιλογής ή επακόλουθο στερεοτύπων;, *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, τεύχος 48, Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2007, citation: http://www.pi-schools.gr/publications/dea/dea_31.pdf

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε.-Α. (2008) Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις», «Methodology of qualitative research in social sciences and interviews», *Ανοικτή Εκπαίδευση (το περιοδικό για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και την εκπαιδευτική τεχνολογία)/ Open Education -The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, Volume 4, Number 1, 2008 / Section one

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε.-Α. (2006) Η κοινωνική εκτίμηση των εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας, *Διδακτορική διατριβή*, Σχολή Φιλοσοφική, Ρέθυμνο

Σαχίνη-Καρδάση, Α. (1997) *Μεθοδολογία Έρευνας: εφαρμογές στο χώρο της υγείας*, 3^η έκδ., Αθήνα, ΒΗΤΑ medical arts

Αλτάνης, Π., Γρέγκορυ, Σ., Κυριόπουλος, Γ. (2005) Η Άριστη αναλογία των Κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα, *Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας (ΣΚΛΕ)*, Τεύχος 78, Αθήνα

Cohen, L., Manion, L. (2000), *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Αθήνα, Μεταίχμιο

Goffman, E, (2001) *Το Στίγμα*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια

Hurter, S. (1999) *Αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση*, Αθήνα, Παπαζήση

Robson, C. (2007) *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου*, Αθήνα, Gutenberg, επιμ.: Μιχαλοπούλου, Κ.

Ιστοσελίδες

- www.skle.gr (Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος)
- www.esoft.gr/qwo/povo/680.htm
- http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar (Η επίδραση του φύλου στη διαμόρφωση απόψεων και πεποιθήσεων κατά την εφηβική ηλικία Β. Δελιγιάννη-Κουϊμτζή, Δ. Σακκά, Α.Στογιαννίδου & Α.Ψάλτη, 2008)
- http://www.kethi.gr/attachments/113_9_FYLLO_EKPAIDEYTIKH_PRAGMATIKOTHTA_MELETH.rar (Β.Δελιγιάννη-Κουϊμτζή &Λ.Φρόση, 2008)
- http://www.kethi.gr/attachments/157_EVELIKTES_MORFES_APASXOLISIS.pdf (Ευέλικτες μορφές απασχόλησης και ανισότητες στον εργασιακό χώρο επ. Αβραμίκου Α., 2001)
- http://www.isotita-epaeak.gr/ipostirktiko_iliko/Nea_Epaggelmata_7.pdf (Φύλο και νέα επαγγέλματα, Μαραγουδάκη Ε, 2007)
- http://www.isotita-epaeak.gr/iliko_sxetikes_ereunes/ergasia/Nazoy_D_Gynaikes_reduce.pdf (Νάζου Δ, Γυναίκες και εργασία στην Ελλάδα)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. Συνεντεύξεις

Απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων

Συνέντευξη 1^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-(ειρωνικό γέλιο)... Να προσφέρεις στον συνάνθρωπο τη δυνατότητα να ανταπεξέρχεται μόνος του στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Να τον κατευθύνεις για να σταθεί στα πόδια του μόνος του.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Και τα δύο φύλα είναι κατάλληλα, απλά πρέπει να υπάρχει χημεία περιστατικού με τον ειδικό ώστε να υπάρχει καλύτερη εξυπηρέτηση του πελάτη.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-ΟΧΙ!

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Συνήθως δεν περιμένουμε να εκτιμηθεί η προσφορά της δουλειάς μας. Πάντα, όμως νιώθουμε ηθικά ικανοποιημένοι όταν βλέπουμε τα περιστατικά μας να πηγαινούν καλά.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Δύσκολο να πεις για το ρόλο που παίζει...Είναι σημαντική ώστε να μπορούν να βοηθηθούν άνθρωποι σε κρίση, σε ανάγκη, να κατευθυνθούν σε σωστές υπηρεσίες, ανθρώπους για να μπορούν να εξυπηρετηθούν, μόνοι τους, πάντα, χωρίς δεκανίκια... Απευθύνεται προς όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα οικονομικής δυνατότητας ή δυσχέρειας.

Συνέντευξη 2η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

- Ορίστε...; Δεν καταλαβαίνω τώρα τι απάντηση περιμένεις. Θεωρώ ότι είναι μια επιστήμη η οποία βοηθάει τον άνθρωπο.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Δεν ξέρω για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού. Πιστεύω ότι οι γυναίκες είναι καταλληλότερες σε όλα τα επαγγέλματα. Τότε η γυναίκα που δεν έβγαине έφταιγε το κοινωνικό status. Μην ξεχνάμε ότι ακόμα και ψήφο αργήσαμε να πάρουμε εμείς ενώ οι άνδρες την είχανε πολύ νωρίτερα. Για όλα άργησε η γυναίκα...και στο επάγγελμα να βγει και όλα. Αν είχαμε την ίδια αντιμετώπιση με το ανδρικό φύλο, σίγουρα θα ήταν και διαφορετικά τα πράγματα σήμερα. Δε μ' αρέσει που ακόμα και τώρα έχουμε ακόμα και τώρα σε διάφορα κόμματα χρειάζεται η γυναίκα την ποσόστωση για να μπει κάπου η γυναίκα. Ακόμα και τώρα που τα πράγματα έχουν εξελιχθεί η γυναίκα είναι πίσω. Δεν μας τιμά αυτό ως γυναίκες.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Όπως όλων των δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι δεν παίρνουν ιδιαίτερα επιδόματα. Δε νομίζω ότι είναι ικανοποιητική. Απλά η αμοιβή που υπάρχει στο Δημόσιο. Σε άλλες θέσεις δημοσίου παίρνουν το τριπλάσιο μισθό από τον δικό μας. Εμείς τυχαίνει να δουλεύουμε εδώ και να παίρνουμε αυτό το μισθό.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Νομίζω ότι είναι αρκετά καλή...

Ερώτηση 5^η

-Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Απευθύνεται σε όλους και για κάθε άνθρωπο παίζει διαφορετικό ρόλο. Οι ανάγκες του κάθε ανθρώπου είναι διαφορετικές, οπότε και εμείς εκεί στοχεύουμε, στην κάλυψη αναγκών, καλυτέρευση συνθηκών, στην καλή συνεννόηση και συνεργασία, ομάδων, μέσα σε κοινότητα κ.λ.π. Λέω κοινότητα γιατί δουλεύω κοινοτικό πρόγραμμα και με ενδιαφέρει περισσότερο. Νομίζω ότι εκτός από την Κοινωνική Εργασία με άτομα, με ομάδες νομίζω ότι πρώτα πρέπει να κοιτάξουμε την Κοινωνική Εργασία με κοινότητα, εκεί πρέπει να στοχεύουμε όλοι οι Κοινωνικοί Λειτουργοί. Καταρχήν η εργασία μας είναι με άτομα...πρέπει να ανοιγόμαστε και στην κοινότητα, να γνωρίζουν το έργο μας και το τι ακριβώς γίνεται γιατί έτσι μπορείς να βρεις και στήριξη σε πολλά πράγματα που μπορείς να χρειαστείς.

Συνέντευξη 3^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Η Κοινωνική Εργασία είναι διαδικασία κοινωνικής αλλαγής και προσαρμογής που χρησιμοποιεί πολλές γνώσεις και δεξιότητες.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Οπωσδήποτε! Γιατί διαθέτουν κάποια στοιχεία που έτσι κι αλλιώς τα διαθέτει η γυναικεία προσωπικότητα... Καταρχάς το να ασχολούνται με πάρα πολλά πράγματα συγχρόνως, είναι περισσότερο κοντά στα κοινωνικά προβλήματα και είναι τη δυνατότητα αυτής της αλλαγής και της προσαρμογής θέτουν, δηλαδή, πολύ λιγότερα εμπόδια ώστε να αλλάξουν και να διαφοροποιήσουν πράγματα σε σχέση με τους άνδρες. Βέβαια οι άνδρες μπορεί να γίνονται περισσότερο αποδεκτοί και αυτό έχει φανεί γιατί όσοι συνάδελφοι εργάζονται σαν κοινωνικοί λειτουργοί κατέχουν πολύ γρήγορα θέσεις και αυτό φαίνεται από τα πρώτα

χρόνια που ξεκίνησαν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί. Δεν έχει να κάνει με τις ικανότητες αλλά καθαρά με το φύλο.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Πολύ ικανοποιητική.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Πιστεύω ότι η αποδοχή από το κοινωνικό σύνολο είναι μεγάλη... Γινόμαστε αποδεκτοί όπως όλοι οι άλλοι επαγγελματίες στο χώρο της υγείας και της πρόνοιας και παίζει πολύ μεγάλο ρόλο η προσωπικότητα του καθενός στο να γίνει κανείς αποδεχτός... να εκτιμηθεί η δουλειά του και να πάρει και στη συνέχεια κανείς την ευχαρίστηση πέρα από τα χρήματα. Σφραγίδα είναι η προσωπικότητα. Δεν έχει να κάνει δηλαδή με το στάτους που κυκλοφορεί για το συγκεκριμένο επάγγελμα, ότι δηλαδή είναι παρεξηγημένο και δεν ξέρουμε ακριβώς τι κάνουμε. Ο κάθε κοινωνικός λειτουργός θέτει εκ νέου τις βάσεις για το επάγγελμα, δημιουργεί το δικό του προφίλ. Μάλιστα, πολλές φορές έχω ακούσει την κουβέντα... τελικά, να, μπορούν οι κοινωνικοί λειτουργοί να κάνουν πράγματα. Ένα σημείο που χωλαίνει, βέβαια είναι ότι πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί μένουνε πάρα πολύ θεατές και στα θεωρητικά, δηλαδή στο δια ταύτα, και είναι θέμα εκπαίδευσης καθαρά...γιατί μέχρι να καταλάβει κανείς πόσα πράγματα πρέπει να αφήσει στην άκρη, προκειμένου να ασχοληθεί στη συγκεκριμένη κοινωνία και να ασχοληθεί με τα σημερινά κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα και να κάνει δουλειά περνάνε αρκετά χρόνια γιατί δεν έχουμε ένα δίκτυο επαγγελματιών που να μας στηρίζει και πρέπει να αναπτύξουμε ρόλους που δεν έχουμε μάθει, όχι που δεν μας ανήκουν. Δεν υπάρχει στήριξη από θεσμικό πλαίσιο, ούτε από άλλους επαγγελματίες. Το θέμα είναι μέχρι που μπορεί να το φτάσει ο καθένας...αν παραμείνει στο δεδομένο και το στεγνό δεν θα κάνει πολλά πράγματα...αν το συνεχίσει και αποδοχή υπάρχει και καλύτερη αμοιβή...Παίζει ρόλο η προσωπικότητα. Να χτίζει κανείς συνεχώς το προφίλ του. Δεν είναι εύκολο, βέβαια, αυτό είναι πολύ δύσκολο ακριβώς γιατί έχεις να αντιμετωπίσεις κοινωνικά προβλήματα.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Απευθύνεται, τελικά, σε όλες τις κοινωνικές τάξεις αλλά έχουμε μάθει να θεωρούμε ότι έχουν ανάγκη στήριξης κοινωνικής μόνο οι κοινωνικά αδύναμες τάξεις, έχει θεωρηθεί ότι το επάγγελμα έχει να κάνει με τη φιλανθρωπία. Θεωρούν ότι το επάγγελμα έχει να κάνει λίγο με τη φιλανθρωπία και ότι είμαστε αδελφές ελέους. Δεν είναι έτσι τα πράγματα. Ειδικά, στον τομέα της κοινωνικής εργασίας με την κοινότητα όπου εκείνο είναι που θα στηρίζει τελικά τα πράγματα έχουν ανάγκη όλες οι κοινωνικές τάξεις Όσοι έχουν σφαιρική αντίληψη για το επάγγελμα και δουλεύουν έτσι έχουν καλά αποτελέσματα. Αν το δούμε μόνο σε επίπεδο γραφείου και σε ατομικό επίπεδο τι μπορούμε να κάνουμε θα φτάσουμε μέχρι ένα σημείο με κάποια οφέλη για τον εξυπηρετούμενο. Απευθύνεται σε όλους λοιπόν. . Οποιαδήποτε στιγμή μπορεί κάποιος να θίγεται Εγώ έτσι δουλεύω...και με Κ.Ε.Α, Κ.Ε.Ο, Κ.Ε.Κ. Δεν χρησιμοποιούν όλοι όλες τις μεθόδους.. Έχει να κάνει με το πώς έχουμε θεωρήσει το επάγγελμα, γι' αυτό είναι ελάχιστοι οι Κ.Α που δουλεύουν με κοινότητα. Αν θες να σε αποδεχτούν και να σε βοηθήσουν πρέπει να σε μάθουν σε επίπεδο κοινότητας.

Συνέντευξη 4^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Είναι ένα επάγγελμα που ο κάθε ένας που αποφασίζει να το εξασκήσει πρέπει να αγαπάει τον εαυτό του, να έχει την αυτογνωσία, να γνωρίζει τα όρια του ώστε να μπορέσει να βοηθήσει και να αποδώσει στο ανάλογο πλαίσιο που θα εργαστεί. Πιστεύω ότι είναι ένα επάγγελμα τείνει να βοηθά τους ανθρώπους στο μέγιστο των δυνατοτήτων του, προς όφελος του εξυπηρετούμενου.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Δεν μπορώ να το αναλύσω στο 100% σε προσωπικό επίπεδο. Δεν έχω συναστραφεί με άνδρες κοινωνικούς λειτουργούς. Πολύ λίγους καθ' όλη τη συνεργασία με άλλους φορείς. Κατά κόρον βλέπω ότι υπάρχουν γυναίκες στο επάγγελμα... εγώ αυτό που πιστεύω ότι είτε είναι άνδρας είτε είναι γυναίκα για να μπορέσεις να εξασκήσεις αυτό το επάγγελμα και να αποδώσεις πρέπει να το αγαπήσεις. Δεν έχει σημασία το φύλο, αλλά να αγαπάς αυτό που κάνεις στον ανάλογο χώρο που δουλεύεις, να ενημερώνεσαι και αυτό είναι πολύ σημαντικό, να μπορείς να κάνεις τα σεμινάρια σου, να προχωράς τα πράγματα.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Εντάξει, δεν έχω κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα στον αν είναι ικανοποιητική ή όχι. Προς το παρόν με ικανοποιεί. Τώρα για τους δύσκολους καιρούς που ζούμε... Έχω μια φιλοσοφία στη ζωή μου ότι όσα περισσότερα παίρνεις τόσα περισσότερα ξοδεύεις. Εντάξει... Ο καθένας αν θα μπορούσε να έχει περισσότερες απολαβές δεν θα έλεγε όχι για αυτό που κάνει. Εγώ προσωπικά καλύπτομαι από αυτό που έχω αυτή τη στιγμή.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Στο χώρο που δουλεύω, νομίζω από τους υπόλοιπους συναδέλφους είτε είναι κοινωνικοί λειτουργοί είτε συνάδελφοι άλλων ειδικοτήτων που συνεργαζόμαστε και ερχόμαστε σε καθημερινή τριβή η εκτίμηση είναι πάρα μα πάρα πολύ καλή. Στα χρόνια που δουλεύω έχω δει και την αναγνώριση από ανθρώπους που δεν είναι σχετικοί με το επάγγελμα... όποιος δεν γνωρίζει μάλλον την Κοινωνική Εργασία καλά και το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού, δυστυχώς, δεν μπορεί να εκτιμήσει την προσπάθεια που μπορεί να κάνει ο καθένας για προσφέρει. Περισσότερο, αυτό που με ενδιαφέρει είναι ότι η εκτίμηση από συναδέλφους είναι πολύ καλή τουλάχιστον έχω αυτή την ηθική ικανοποίηση και, επίσης, η ηθική ικανοποίηση που παίρνουμε από τους εξυπηρετούμενους όταν φεύγουν ευχαριστημένοι μετά από την όλη δουλειά που μπορεί να γίνει εκεί φαίνεται ότι κάτι όντως πάει καλά και μπορούμε να προχωρήσουμε και παραπέρα.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Έχει ένα ευρύ φάσμα εργασίας... Από που να το πιάσεις και που να τελειώσεις. Κατά τη γνώμη μου το ότι δεν έχουν μπει ακόμα κοινωνικοί λειτουργοί στα σχολεία είναι ένα πρόβλημα. Ζούμε σε καιρούς δύσκολους όπου υπάρχουν ψυχολογικά προβλήματα και οι ρυθμοί ζωής είναι δύσκολοι. Ένας Κοινωνικός Λειτουργός θα μπορούσε να απευθυνθεί και στον πιο απλό πολίτη. Ένα καθημερινό άνθρωπο που μπορεί να φαίνεται να μην έχει πρόβλημά αλλά τελικά ο ίδιος μέσα του έχει κάτι που, θα ήθελε να το πει. Αν υπήρχε δυνατότητα να υπάρχει ένας κοινωνικός λειτουργός ανά ένα χιλιόμετρο θα ήταν το ιδανικότερο για όλους μας. Ούτε ανεργία θα υπήρχε, γιατί βλέπω πάρα πολλά παιδιά που έχουν τελειώσει τη σχολή και μένουν άνεργα.

Συνέντευξη 5^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Δεν είναι επάγγελμα, είναι λειτούργημα. Υπάρχει μια άποψη που λέει ότι είναι εφαρμοσμένη κοινωνικά επιστήμη που ασχολείται με κοινωνικά θέματα κλπ... Από την εμπειρία μου και την πρακτική μου δεν είναι «ξεκάθαρη» επιστήμη...κινείται σε ασαφή όρια...Δεν έχει συγκεκριμένη εκπαίδευση και δεν πήρα πολλά από τη σχολή...αν είχε θα είχε άλλη απόδοση και προσφορά... Ελλιπής όρος... Σίγουρα έχει σχέση με κοινωνία...Είναι ένα επάγγελμα που στηρίζεται στην προσφορά.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Το έχουμε στη φύση μας, το έχουμε μέσα μας ,την προσφορά...έχουμε τη μητρότητα. Ίσως επειδή μέσα από αυτό θέλουμε να ικανοποιήσουμε πολλές ανάγκες μας. Εντάξει είναι σχετικό βέβαια, υπάρχουν και άνδρες συνάδελφοι που έχουν ευαισθησία που τους χαίρεσαι πάρα πολύ. Μπορούμε να πούμε ότι είμαστε καλλιεργημένες σε αυτό.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

- Δουλεύω στο δημόσιο και είναι επιλογή μου. Δεν έχω δουλέψει σε ιδιωτικό τομέα. Αυτό που κάνω, πολλές φορές δεν το θεωρώ δουλειά. Θεωρώ ότι θα πάω και θα ασχοληθώ με κάποιους ανθρώπους που έχουν διάφορα θέματα, μέσα από αυτό θα δώσω και θα μου δώσουν κι εκείνοι... Νιώθω ηθική ικανοποίηση... Δεν μπορώ να αξιολογήσω αν είναι ικανοποιητική ή όχι... Η προσφορά δεν πληρώνεται... Μπορεί να ακούγεται αλτρουιστικό... Το να κάνω τη ζωή των ανθρώπων λίγο καλύτερη μέσα από την προσφορά είναι σημαντικό, να λέω ότι έβαλα κι εγώ ένα λιθαράκι. Αν ήθελα περισσότερα χρήματα θα πήγαινα σε άλλα πλαίσια...Δεν ξέρω είναι και η οικογένεια που έκανα και θεωρώ ότι ο χρόνος είναι πολύτιμος.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Την καταξίωση αυτή την είχα από τότε που ξεκίνησα. Έχω εισπράξει πολύ αγάπη...και νιώθω γεμάτη. Έχω μια αμεσότητα με τους ανθρώπους. Μέσω της αλληλεπίδρασης με τους ανθρώπους λύνω και δικά μου θέματα. Δεν είχα ευκαιρίες να συνεργαστώ με άλλες ειδικότητες. Παρόλα αυτά αντιμετώπισα κάποια θέματα. Δεν είμαι ιδιαίτερα ανταγωνιστική. Η δουλειά που κάνει ο καθένας βγαίνει προς τα έξω. Σε κάθε πλαίσιο, στη διεπιστημονική ομάδα πρέπει να είναι ξεκάθαρα τα πράγματα... Τα έχουμε όλα μπλέξει... Πιστεύω ότι οι ψυχολόγοι προσπαθούν να μπουν στο κομμάτι μας... Είμαστε ελλιπείς σε όλα... Δεν είναι σαφή τα όρια.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Ποιο ρόλο παίζει; Ένα αιώνιο ερώτημα... Απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους που έχουνε προβλήματα, προσωπικά, οικογενειακά, οικονομικά που είναι όλα αλυσίδα. Υπάρχει ασάφεια...Ασχολούμαστε με λίγο από όλα...με πασαλείμματα, δεν θεωρώ ότι μπορούμε να δώσουμε λύση σαν κλάδος. Η δική μου άποψη είναι αυτή. Δεν μπορείς να λειτουργήσεις με λίγο από όλα... Βέβαια, το ότι είμαστε οι πρώτοι που θα μπουν στην οικογένεια είναι σημαντικό. Μας θεωρούν ότι είμαστε παντογνώστες και μπορούμε να λύσουμε τα πάντα. Δεν μπορούμε γιατί δεν έχουμε εξειδίκευση. Δεν είμαστε μάγοι... Δεν νομίζω ότι είμαστε φορείς κοινωνικής αλλαγής...Δεν μας στηρίζουν οι φορείς...Μας λένε κάντε κοινωνική πολιτική...όταν το ίδιο το κράτος δεν έχει οργάνωση κοινωνικής πολιτικής και δεν υπάρχουν κονδύλια σε τοπικό επίπεδο...Όταν συμβεί κάποιο τραγικό γεγονός...λένε όλοι που είναι οι κοινωνικοί λειτουργοί... ε όχι...Που είναι το κράτος στην προκειμένη περίπτωση... Είμαι απογοητευμένη σε αυτό.

Συνέντευξη 6^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Είναι επάγγελμα, όχι λειτούργημα. Ακολουθεί συγκεκριμένες επιστημονικές αρχές και στόχους όπως να προωθεί την κοινωνική ευημερία και υποστήριξη των ατόμων με οικονομικά προβλήματα, προβλήματα υγείας. Επιστήμη που βοηθάει τον άνθρωπο να ξεπεράσει τυχόν εμπόδια και να προσαρμοστεί καλύτερα στο περιβάλλον του.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Δε νομίζω ότι έχει να κάνει με το φύλο στην καταλληλότητα. Όταν το άτομο έχει παρακολουθήσει τη σωστή εκπαίδευση κάνοντας κάποιο μεταπτυχιακό ή κάποια μετεκπαίδευση μπορεί να ανταπεξέλθει μια χαρά. Το θέμα του φύλου είναι ένα στερεότυπο που έχει να κάνει με το ότι έχουν συνηθίσει τις γυναίκες να παρέχουν τη φροντίδα της οικογένειας και να υποστηρίζουν τα ανήμπορα μέλη της οικογένειας.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Η αμοιβή του κοινωνικού λειτουργού δεν είναι στάνταρ, είναι διαφορετική στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Νομίζω ότι κανείς στην Ελλάδα δεν είναι ικανοποιημένος από το μισθό του... Παρόλα αυτά δεν είναι από τα πιο κακοπληρωμένα επαγγέλματα. Είναι ότι ισχύει για τους δημοσίους υπαλλήλους.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

- Καταρχάς υπάρχουν άνθρωποι, ειδικά παλαιότερα, τώρα όχι τόσο που δεν ξέρουν καν τι σημαίνει ο κοινωνικός λειτουργός.... Κάποιοι μπερδεύονται.... Δεν ξέρουν ποιες είναι οι ακριβείς αρμοδιότητες... Νομίζω ότι οι περισσότεροι συμφωνούν ότι είναι χρήσιμο σαν επάγγελμα...αλλά δεν έχουν την ακριβή εικόνα... το τι σημαίνει... νομίζω ότι δεν ασκείται με τον ακριβή τρόπο που θα έπρεπε να ασκείται το επάγγελμα. Ισχύουν διαφορετικά πράγματα για την Ελλάδα και το εξωτερικό... Στην Ελλάδα είναι πιο καινούριο από ότι έξω ως επάγγελμα. Στην διεπιστημονική ομάδα στο πλαίσιο όπου ο κοινωνικός λειτουργός δεν συμμετέχει ισότιμα με άλλες ειδικότητες...μένει στην κρίση του επικεφαλής της ομάδας αν θα επέμβει και τι θα πει... Δεν πρέπει να γίνεται έτσι...

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Υπάρχει η άποψη που υποτίθεται ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί βρίσκονται κάπου στη μέση για να διευκολυνθούν όλοι οι υπόλοιποι... π.χ σε ένα νοσοκομείο να συνδεθεί η δουλειά του ψυχολόγου με του γιατρού, του

φυσικοθεραπευτή... Δεν γίνεται έτσι στην πραγματικότητα... Ο ρόλος του είναι καθοριστικός... Απευθυνόμαστε σε κάθε πολίτη που απευθύνεται στο φορέα στον οποίο εργαζόμαστε. Δεν είναι ο στόχος του επαγγέλματος να απευθυνόμαστε μόνο στους φτωχούς και τους κατατρεγμένους.

Συνέντευξη 7^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Πολύ ωραία ερώτηση, καταρχάς. Θα σου απαντήσω πολύ θεωρητικά... είναι μια εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη... Δεν μπορώ να σου απαντήσω κάτι άλλο.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Όχι, δεν είναι.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-ΟΧΙ, δεν είναι.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Δυστυχώς και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό ο Κοινωνικός Λειτουργός θέλοντας και μη αποτελεί μέρος του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους. Αυτό γίνεται στην πράξη. Θεωρώ ότι δεν χαίρει και καμίας ιδιαίτερης εκτίμησης το επάγγελμα...Αυτή την αίσθηση έχω... Στον τομέα που βρίσκομαι ούτως ή άλλως είναι το τελευταίο-τελευταίο... και θέλει πολύ κόπο και χρόνια και σε φθείρει αυτό για να μπορέσεις να αναγνωριστείς...και απλά σε όλα τα άλλα πλαίσια απλά είσαι μέρος, ξεκάθαρα, του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους. Τίποτα άλλο....

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Θα σου μιλήσω μέσα από την πράξη της Κοινωνικής Εργασίας, ο ρόλος της... είναι μέρος του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους, ξεκάθαρα... Θεωρητικά απευθύνεται σε όλους αλλά στην πράξη μόνο στους περιθωριοποιημένους και αδύναμους πολίτες.

Συνέντευξη 8^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Δεν ξέρω και δουλεύω 26 χρόνια... Μας είπαν στη σχολή ότι είναι επιστήμη και άλλα είδα...

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Όχι, γιατί αυτό είναι ρατσιστικό.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Όσον αφορά το δικό μου το στομάχι δεν είναι. Υποτίθεται είναι η αμοιβή του δημοσίου υπαλλήλου.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Σε ένα εξιδανικευμένο επίπεδο πιστεύουν ότι κάνω λειτούργημα αλλά σε επίπεδο δουλειάς ούτε έχουν καταλάβει κι αυτοί τι γίνεται ακριβώς με αυτή τη δουλειά....Απλώς ζητάνε και ζητάνε παροχές... να πάρουν, να πάρουν ό,τι μπορούν από το κράτος.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Είναι όπως όλα τα άλλα επαγγέλματα και απευθύνεται μόνο σε αυτούς που την έχουν ανάγκη για να πάρουν από το κράτος τις κοινωνικές παροχές.

Συνέντευξη 9^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Επιστήμη που ξεκίνησε με βάσεις φιλανθρωπίας και εξελίχθηκε, και αυτή τη στιγμή είναι επιστήμη που καλύπτει γκάμα αναγκών τόσο σε κοινωνικό πεδίο, όσο και σε ψυχολογικό.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Όχι, δεν το πιστεύω, το αντίθετο. Δεν παίζει ρόλο το φύλο, απορώ γιατί γίνεται αυτή η ερώτηση. Το αν επιλέγεται δεν έχει να κάνει με την καταλληλότητα. Απλά επιλέγεται ίσως επειδή οι γυναίκες είναι πιο διαφορετικές στον τρόπο που σκέφτονται, πιο συναισθηματικά.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Πάρα πολύ.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Θεωρώ ότι έχει να κάνει με το πλαίσιο. Εδώ η εκτίμηση είναι αρκετά ψηλά και σε επίπεδο συναδελφικό και σε επίπεδο σχέσης με τους εξυπηρετούμενους...Χαίρουμε μεγάλης εκτίμησης σαν ειδικότητα και αυτό τροποποιείται ανάλογα με την υπηρεσία. Όταν ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να είναι ελεύθερος και να παράγει έργο, τότε χαίρει εκτίμησης... όταν η υπηρεσία αδυνατεί να ανταπεξέλθει, ενδεχομένως να αντιμετωπίσουμε δυσκολίες ως προς την αποδοχή.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Νομίζω ότι είναι ισότιμη με κάθε άλλη επιστήμη ανθρωπιστική. Νομίζω ότι μπορούμε πια να λέμε ότι είμαστε κι εμείς κοντά στις υπόλοιπες επιστήμες και θεωρώ πολύ σημαντικό το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού μέσα σε διεπιστημονική ομάδα. Απευθύνεται στον άνθρωπο...Κέντρο της είναι ο άνθρωπος.

Συνέντευξη 10^η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Επιστήμη, μια από τις ανθρωπιστικές, κυρίως δεν είναι θεωρητική, ξεκίνησε πρώτα ως πρακτική και τώρα προσπαθούμε να τη θεωρητικοποιήσουμε. Απευθύνεται στον άνθρωπο που έχει δυσκολίες και τον υποστηρίζει, αξιοποιεί το σύστημα, το κράτος, την κοινότητα, τα προγράμματα. Είναι ο ενδιάμεσος μεταξύ κράτους-σύστημα, κοινότητα και των ανθρώπων που έχουνε δυσκολίες για την υποστήριξη αυτών των δυσκολιών αλλά απ την άλλη και για την υποστήριξη των δυνατών τους σημείων.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Ε, όχι δε νομίζω. Βεβαίως, είναι πολύ περισσότερες οι γυναίκες. Βέβαια υποτίθεται ότι η γυναίκα, όχι μόνο στην Κοινωνική Εργασία αλλά και σε όλα αυτά τα Βρεφονηπιακά, Παιδαγωγικά έχουν τη γυναίκα σαν πρότυπο, πιο μητρικό, πιο αυτό...αλλά εγώ δε νομίζω... Πιστεύω ότι εξίσου καλά θα μπορούσαν και οι άνδρες.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Σε σχέση με την πραγματικότητα, με αυτό που ισχύει στο δημόσιο θα μπορούσε να είναι καλύτερη. Ή αποδέχεσαι λοιπόν την κατάσταση ή σηκώνεσαι και φεύγεις.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Είναι από τα αναγνωρίσιμα επαγγέλματα σε όλες τις κατηγορίες και βεβαίως ειδικότερα στις κατηγορίες τις χαμηλές είναι ακόμα περισσότερο αναγνωρίσιμο. Ε, ναι... νομίζω ότι είναι πολύ θετική, ναι, υπάρχει αναγνώριση στο κομμάτι της υποστήριξης και της προσφοράς.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Η Κοινωνική Εργασία όλο και διαμορφώνεται και είναι θεραπευτική πλέον παρέμβαση και όχι μόνο προνοιακή... Απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους που θέλουν να βοηθήσουν τον εαυτό τους ... και πιστεύω ότι έχουμε ξεφύγει από το παλιό ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί βοηθούν μόνο τους αναξιοπαθούντες και τις πολυπροβληματικές οικογένειες.

Συνέντευξη 11η

Ερώτηση 1^η

Τι νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εργασία;

-Σαν όρος είναι γενικός, αυτό. Είναι ένας κλάδος, μια επιστήμη που συνεχώς εξελίσσεται, ένα ανθρωποκεντρικό επάγγελμα που μπορεί να έχει εφαρμογή σε πάρα πολλούς χώρους, όπως υγεία, σχολεία, πρόνοια. Μια παροχή υπηρεσιών, θα έλεγα εγώ που ουσιαστικά, σε πρώτη γραμμή απευθύνεται στις ευπαθείς ομάδες.

Ερώτηση 2^η

Πιστεύετε ότι οι γυναίκες είναι καλύτερες-καταλληλότερες από τους άνδρες όσο αφορά στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού;

-Πιστεύω θα μπορούσαν εξίσου καλά και οι άνδρες και οι γυναίκες αρκεί να υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα τους που θα τους βοηθήσουν, δηλαδή μια διάθεση για βοήθεια, ένα κοινωνικό με την έννοια της εξωστρέφειας χαρακτήρα. Αν υπάρχουν θεωρώ ότι και οι δυο εξίσου μπορούν, παρόλο που είναι ένα γυναικοκρατούμενο επάγγελμα και υπάρχουν προκαταλήψεις και στερεότυπα και θεωρείται «γυναικείο». Θα μπορούσαν να βάλουν και οι άνδρες κάποια χαρακτηριστικά που οι γυναίκες μπορεί να μην τα

έχουν, όπως περισσότερη αποφασιστικότητα, λήψη αποφάσεων ίσως να βοηθούσε στην άσκηση του επαγγέλματος.

Ερώτηση 3^η

Η αμοιβή σας είναι ικανοποιητική;

-Εξαρτάται. Θα έλεγα ούτε χαμηλή, ούτε υψηλή. Αν ξεκινάς στον ιδιωτικό είναι χαμηλή. Εντάξει, αυτή τη στιγμή για να ζήσεις οριακά.

Ερώτηση 4^η

Ποιά νομίζετε ότι είναι η κοινωνική εκτίμηση του έργου σας;

-Δεν έχω αντιμετωπίσει κάποια αρνητική διάθεση από την πλευρά των εξυπηρετούμενων, δηλαδή ή που θα είναι δεν ξέρω τι κάνεις ή όταν κάποιοι ξέρουν λένε ότι αυτό που κάνεις είναι λειτούργημα, καλό που βοηθάς κ.α. Στο χώρο με τους εξυπηρετούμενους υπάρχει σεβασμός. Τώρα, όταν μπαίνεις σε ένα χώρο με άλλες ειδικότητες και είσαι μέλος μιας διεπιστημονικής ομάδας τα πράγματα είναι λίγο δύσκολα με την έννοια ότι πρέπει να είσαι ξεκάθαρος στο ρόλο σου, να διεκδικήσεις το δικό σου ρόλο, οι ισορροπίες είναι λίγο δύσκολο να τις κρατήσεις και αν πας σε ένα χώρο που δεν ξέρουν τι είναι η Κοινωνική Εργασία τι κάνουν οι Κοινωνικοί Λειτουργοί πρέπει εσύ να εισάγεις και να δείξεις ποιο είναι το αντικείμενό σου. Σε ένα χώρο όπως εδώ που υπάρχουν ψυχολόγοι και άλλες ειδικότητες πρέπει να είσαι πολύ οριοθετημένος και συγκεκριμένος σε αυτό που κάνεις για να είναι τα πράγματα πιο εύκολα.

Ερώτηση 5^η

Η κοινωνική εργασία ποιό ρόλο, τελικά, παίζει και σε ποιούς απευθύνεται;

-Η Κοινωνική Εργασία, θεωρώ εξελίσσεται και έχει ένα πολύ σημαντικό κομμάτι που έχει να κάνει με την κοινωνική πολιτική. Αυτή τη στιγμή απευθύνεται στις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες κατεξοχήν... Όμως θεωρώ ότι θα μπορούσε να επεκταθεί και σε χώρους παροχής συμβουλευτικής και υπηρεσιών και σε ευρύτερα πλαίσια... Έχει περιθώρια εξέλιξης αυτή τη στιγμή και σε ότι έχει να κάνει με το προνοιακό κομμάτι και με την παροχή υπηρεσιών. Θεωρώ ότι θα μπορούσε να εφαρμόζεται και στο χώρο της εκπαίδευσης.